

Arkeologisk förundersökning och särskild undersökning

Gårdar och hästoffer

Järnålder och tidig medeltid i Fyrislund

Fyrislund 6:13 & Söderhällby 1:2
Uppsala & Vaksala socknar
Uppsala
Uppland

Malin Lucas & Robin Lucas

GÅRDAR OCH HÄSTOFFER
JÄRNÅLDER OCH TIDIG MEDELTID I FYRISLUND

UPPLANDSMUSEETS RAPPORTER 2013:02

ISSN 1654-8280

© UPPLANDSMUSEET, 2013

BEARBETNING AV FOTON: Malin Lucas & Robin Lucas

BEARBETNING AV PLANER: Malin Lucas & Robin Lucas

OMSLAGSBILD: Huslämning i frost vid Hellby. Foto: Robin Lucas

BAKSIDESBILD: Hästoffer vid Övergnista. Foto: Malin Lucas

VETENSKAPLIG GRANSKNING: Per Frölund & Hans Göthberg

ALLMÄNT KARTMATERIAL: © Lantmäteriet. Ärende nr MS 2006/1674

GRAFISK FORMGIVNING OCH PRODUKTION: Malin Lucas, Upplandsmuseet

DIGITALT TRYCK: Kph, Uppsala

Upplandsmuseet
Fyristorg 2, 753 10 Uppsala
Telefon 018-169100
www.upplandsmuseet.se

Innehåll

Bakgrund	5
Inledning	5
Topografi	7
Historiska uppgifter och äldre kartmaterial	7
Fornlämningsmiljö	8
Utredningsresultat	12
Förundersökningsresultat	14
Slutundersökningarnas syfte och målsättning	17
Resultat Hellby	23
Arkeologiska objekt	23
Hus och hägnader	31
Fynd	48
Analyser	53
Resultat Övergnista	55
Arkeologiska objekt	55
Hus och hägnader	61
Fynd	72
Analyser	81
Diskussion	85
Hus och bebyggelse under yngre järnålder	85
Yngre järnålderns bebyggelse vid Hellby och Övergnista	88
Fasindelning	90
Hybridhus och husoffer, inblickar i bostadens ideologi	97
Hästgraven vid Övergnista – ett slut eller en början	99
Hästen i rituella kontexter	101
Hästen i arkeologiska kontexter	102
Ordinärt hus, extraordinärt offer	108
Fyrislundsområdet under yngre järnålder	108
Sammanfattning	113
English summary	115

Administrativa uppgifter	117
Referenser	119
Bilaga 1 - Osteologisk analys Hellby	125
Bilaga 2 - Osteologisk analys Övergnista	129
Bilaga 3 - Analys av förkolnade växtrester	139
Bilaga 4 - Vedanatomisk analys Övergnista	149
Bilaga 5 - Vedanatomisk analys Hellby	153
Bilaga 6 - Fynd Hellby	157
Bilaga 7 - Fynd Övergnista	159
Bilaga 8 - Anläggningslista Hellby	163
Bilaga 9 - Anläggningslista Övergnista	173

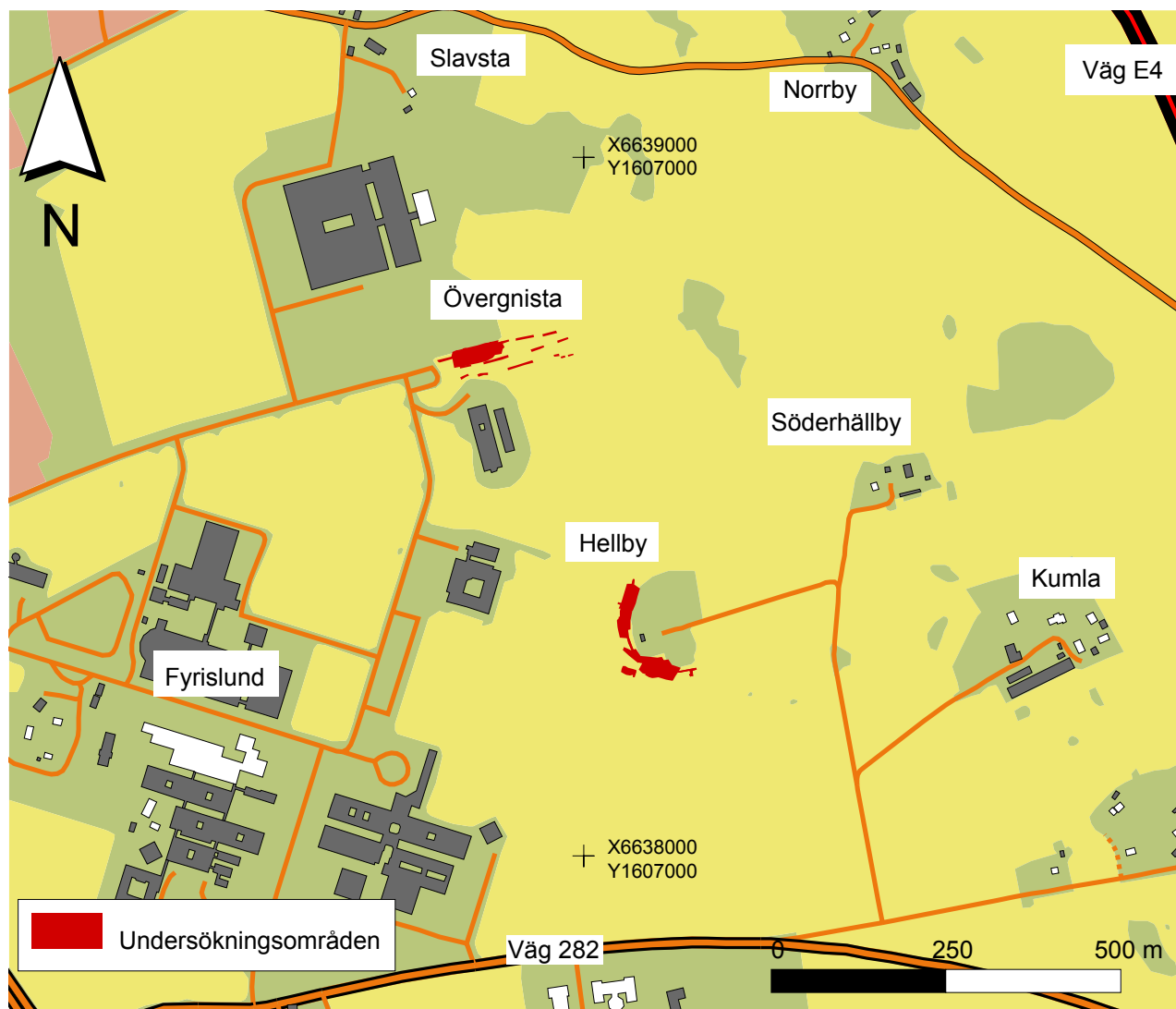
Bakgrund

Inledning

Under hösten 2010 genomförde Upplandsmuseet en arkeologisk förundersökning samt två särskilda arkeologiska undersökningar (i texten benämnda *slutundersökningar*) i Fyrislund, Uppsala kommun. Undersökningarna föranleddes av att Uppsala kommun planerade att dels förlänga Rapskatan förbi den historiska bytomten Övergnista (Raä Uppsala 678), dels att dra ledningar förbi en av Söderhällbys (Hellby) gamla bytomter (Raä Vaksala 383). Namnet *Hellby* används längre fram rapporten för att särskilja detta från senare tiders Söderhällby. Det senare utgörs av ett hemman utflyttat vid laga skiftet på 1890-talet och beläget 350 meter öster om den aktuella bytomten. Även detta Söderhällby var föremål för arkeologiska undersökningar 2010/11 (se nedan), varför en viss namnförvirring kan uppstå.

Figur 1 Schakt från förundersökningen vid Övergnista med Rapskatan i fonden. Den registrerade bytomten (Uppsala 678) finns på höjden till höger i bild. Foto från öster, Robin Lucas, Upplandsmuseet.

Figur 2. Översikt av området med förundersöknings- och slutundersökningsområden markerade. Skala 1:10000.

Förundersökningen genomfördes i september 2010 efter beslut från Länsstyrelsen. Resultaten från förundersökningen föranledde slutundersökningar inom delar av lämningarna Uppsala 678 och Vaksala 383. De särskilda arkeologiska undersökningarna genomfördes i oktober och november 2010 efter beslut från Länsstyrelsen. Ansvarig för förundersökningen samt slutundersökningen vid Hellby var Robin Lucas. Ansvarig för slutundersökningen vid Övergnista var Malin Lucas. De har även författat rapporten, som redogör för resultaten från både förundersökning och slutundersökningar.

Rapportupplägget är som följer: efter denna inledning följer en beskrivning av den antikvariska bakgrunden till projektet, med uppgifter om topografi, fornlämningsmiljö, historiska källor, samt avsnitt som tar upp de frågeställningar, metoder och prioriteringar som styrde slutundersökningen. Förundersökningsresultaten presenteras inte i ett eget kapitel utan som en del i den antikvariska bakgrunden. Rapporten fortsätter med redovisningar av resultaten från de båda slutundersökningarna presenterade i separata kapitel, för att sedan avslutas med ett gemensamt diskussionskapitel.

Topografi

Hellby och Övergnista ligger, med ett avstånd av knappt 400 meter från varandra, i de sydöstra delarna av Uppsala. Området utmärker sig topografiskt huvudsakligen av åkermark med mindre åkerholmar och vetter ut mot de flacka lågmarkerna vid Fyrisån. Höjden över havet varierar mellan 11 och 19 meter. Övergnista ligger i sydöstra delen av Uppsala i kanten av industriområdet Fyrislund. Höjden över havet var 13,5-14,5 meter. Området genomkorsas av ett antal diken, dels ett ledningsdike som låg i övergången mellan morän och lera (åker) och dels vanliga täckdiken. Särskilt det första har sannolikt stört en hel del anläggningar då det låg i ett anläggningsintensivt område. Hellby ligger precis som Övergnista i åkermark intill en åkerholme och undersökningsområdet var beläget söder och väster om den. Marken vid Hellby var mindre stenbunden.

Historiska uppgifter och äldre kartmaterial

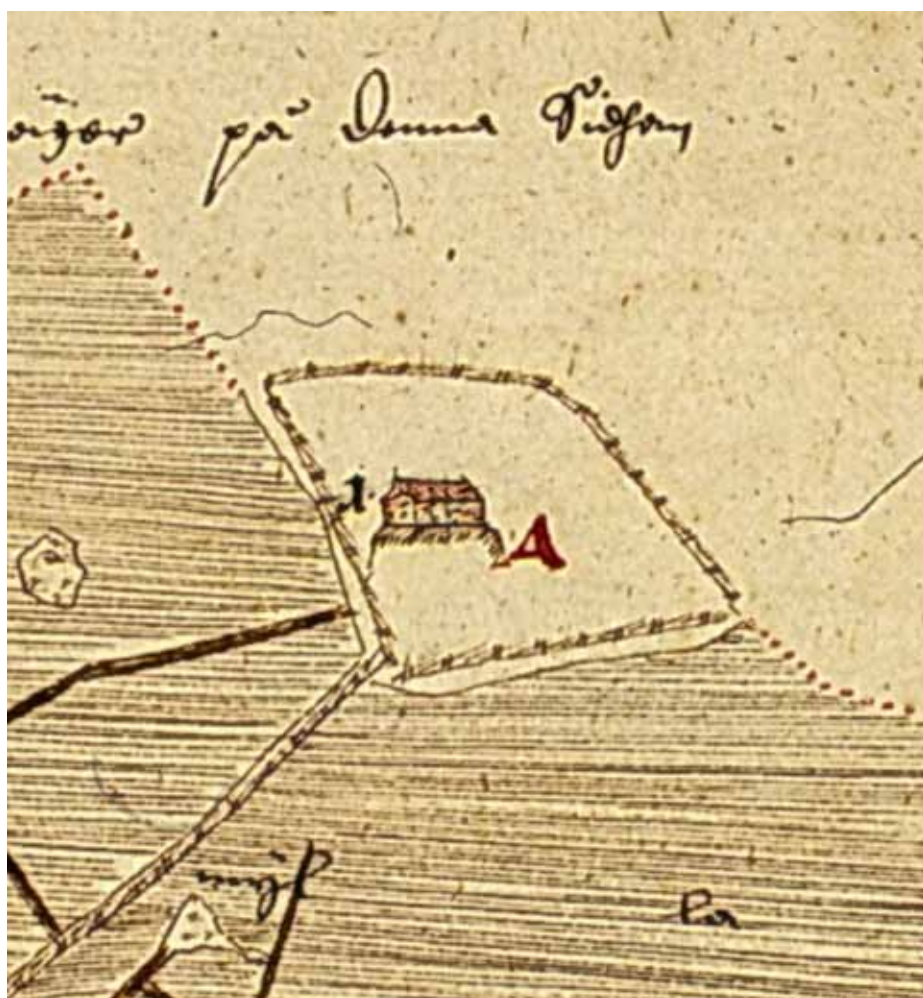
Under historisk tid har marken varit inägomark till de från början av 1200-talet kända gårdarna Gnista (Raä Uppsala 678, Raä Vaksala 377), Kumla (Raä Danmark 212 & 213), Norrby (Raä Vaksala 317) och (Söder)hällby (Vaksala Raä 383 & 285). Vad gäller Nederkumla, Söderhällby och Norrby visar de äldre kartorna på en komplex ägoblandning, vilket kan antyda ett byliknade organisation (Göthberg 2007). I området finns ytterligare by- och gårdstomter som Slavsta (Raä Uppsala 626) och Löthen (Raä Vaksala 382). Ett intressant förhållande är att såväl Gnista som Kumla och Söderhällby har dubbla by-/gårdstomter.

Åkerholmen vid Hellby har varit platsen för det historiska *Söderhällby*, som i kartmaterialet kan följas tiden 1640-1951. Från 1766 kallas den Söderhällby enligt storskifteskartan (LMV akt B13-17:1). *Hellby* är känd sedan år 1376 och bestod 1540 av en skattegård och ett Sankt Erikshemman vardera sju öresland och ett örtugland i jordetal (DMS 1:2, s 166, 234). Den senare kallas *Löten* och var belägen ca 400 m åt sydväst den aktuella åkerholmen (DMS 1:2, s 155).

Gnista (*'in Gnysta'*) omnämns första gången i de historiska källorna 1334. På 1550-talet finns i Övergnista en frälsegård (DMS 1:2, s 216). På 1640 års geometriska avritning var byn uppdelad på två bytomter. Detta och ett par kamerala uppgifter på 1500-talet är för övrigt de enda gångerna som bebyggelse vid Övergnista finns omnämnd (LMV akt B72-6:a5:54-5). På 1688 års karta finns ingen bebyggelse kvar på platsen (LMV akt A18:104-5).

Fornlämningssmiljö

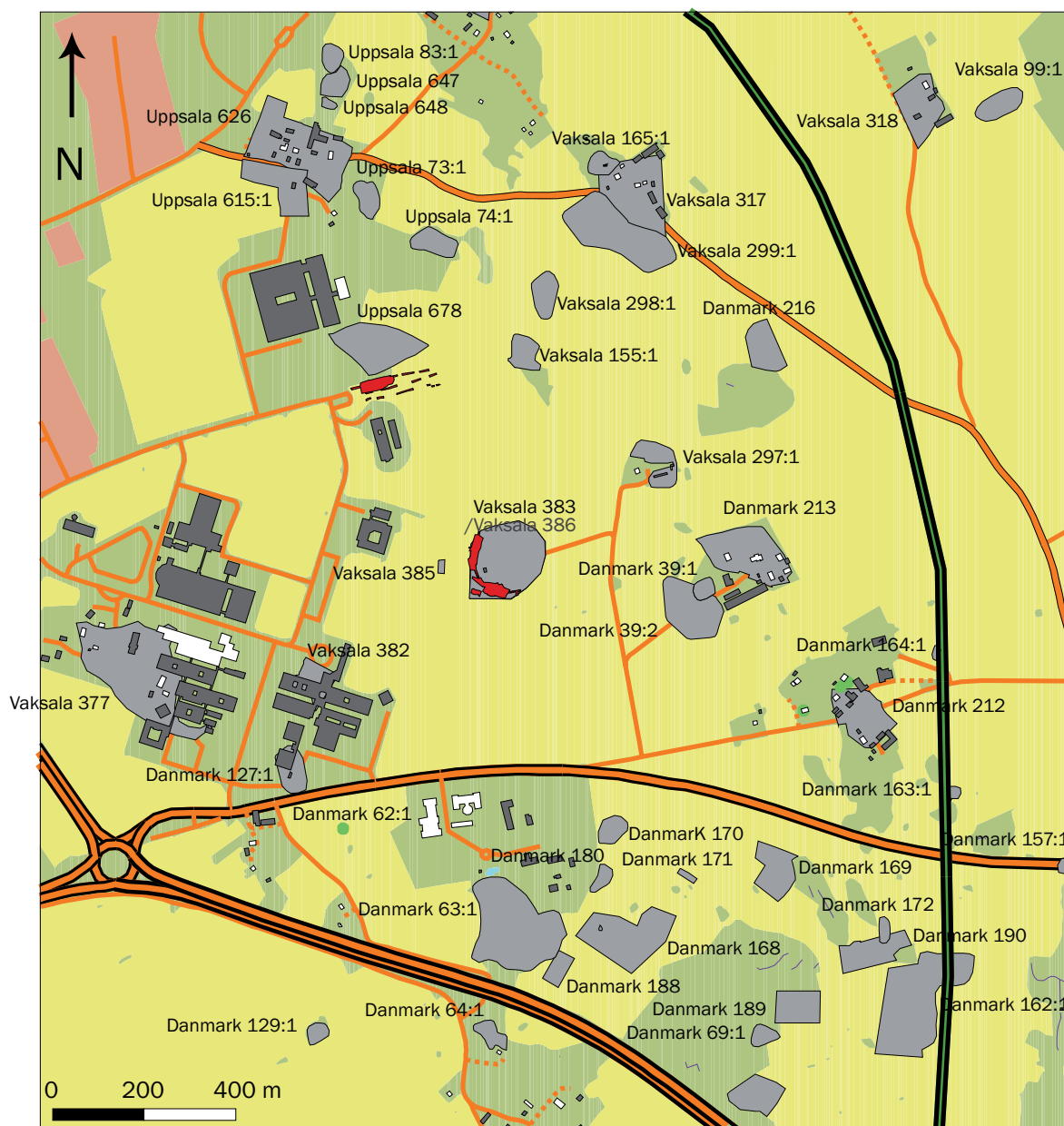
Området tycks bebyggas först under yngre bronsålder, vilket hör ihop med att området torrlades sent. Från denna tidigaste period och från förromersk järnålder finns fåtaliga lämningar utspridda i området. Dessa består av bland annat av

Figur 3. Övergnista på 1640 års geometriska avritning (LMV akt B72-6:a5:54-5).

gravar, skärvstensförekomster och stensträngar samt boplatsanläggningar som nedgrävningar och härdar. Troligen är dessa lämningar resultatet av en relativt lågintensiv utnyttjande som utövats i form av fiske och extensiv boskapsskötsel. Detta mer extensiva utnyttjande av marken skiljer sig ganska radikalt från områdets användning från och med romersk järnålder då expansionstakten ökar med ett stort antal bosättningar som följd, vars försörjning troligen baserade sig på

Figur 4. Översikt med i texten omnämnda fornlämningar. Skala 1:15000

Fornlämningsnr.	Typ	Anmärkning	Undersökning/Skador
Danmark 39:1	Gravfält	10 runda stensättningar	Ej undersökt/välbevarad
Danmark 39:2	Boplats	Stolphål, härdar skärvsten mm	Delundersökt/välbevarad
Danmark 62:1	Gravfält	Gnistahögen, flera skelettbegravningar/VEN-VT	Delundersökt/skadat
Danmark 63:1	Gravfält	100 gravar mest runda stensättningar/ÄJÄ?	Ej undersökt/skadad
Danmark 64:1	Gravfält	3 högar, 8 runda stensättningar, 1 rest sten/YJÄ?	Ej undersökt/skadad
Danmark 69:1	Gravfält	1 hög, 8 runda stensättningar	Ej undersökt/välbevarad
Danmark 127	Gravfält	Bl.a. vapengravar vid f.d. Pharmacia/VT	Undersökt och borttagen
Danmark 129:1	Husgrund	Historisk tid	Ej undersökt/välbevarad
Danmark 157:1	Boplats	Härdar/RJÄ	Delundersökt
Danmark 162:1	Boplats	17 hus mm/YBRÄ-FVT	Undersökt och borttagen
Danmark 163:1	Härd		Ej undersökt/välbevarad
Danmark 164:1	Härd		Ej undersökt/välbevarad
Danmark 168	Boplats	3 hus mm /ÄJÄ	Undersökt och borttagen
Danmark 169	Boplats	9 hus mm/RJÄ-FVT	Undersökt och borttagen
Danmark 170	Boplats	1 hus mm/ÄJÄ	Undersökt och borttagen
Danmark 171	Härdar		Ej undersökt/välbevarad
Danmark 172	Boplatslämning, övrig	Mörkfärgningar	Ej undersökt/välbevarad
Danmark 180	Boplats	2 hus mm/RJÄ	Undersökt och borttagen
Danmark 188	Boplats	98 skålgropar/BRÄ	Ej undersökt/välbevarad
Danmark 189	Boplats	Härdar	Ej undersökt/välbevarad
Danmark 190	Boplats	1 hus mm/FVT	Undersökt och borttagen
Danmark 212	By/gårdstomt	"Överkumla"/karta 1779	Ej undersökt/välbevarad
Danmark 213	By/gårdstomt	"Nederkumla"/karta 1779	Ej undersökt/välbevarad
Uppsala 73:1	Gravfält	10 runda stensättningar/YJÄ?	Ej undersökt/skadad
Uppsala 74:1	Gravfält	20 runda stensättningar	Ej undersökt/skadad
Uppsala 83:1	Gravfält	25 runda stensättningar/YJÄ?	Ej undersökt/skadad
Uppsala 615:1	Boplatsområde	6 hus mm. Kultområde/RJÄ-MT	Undersökt och borttagen
Uppsala 626	Bytomt/gårdstomt	"Slavsta"/karta 1773	Ej undersökt/skadad
Uppsala 647	Boplats	Härdar, stolphål mm	Ej undersökt/välbevarad
Uppsala 648	Gravfält?	5 stensättningar?	Ej undersökt/välbevarad
Uppsala 678	By/gårdstomt	"Övergnista"/karta 1640	Delundersökt/välbevarad
Vaksala 99:1	Gravfält	Enligt uppg borttagen på 1920-talet	Undersökt och borttagen
Vaksala 155:1	Gravfält	Inhäleskullen. Treudd, stensättningar mm BRÄ-VT	Undersökt och borttagen
Vaksala 165:1	Gravfält	10 runda stensättningar	Ej undersökt/skadad
Vaksala 297	Boplats	Söderhällby. 16 hus mm/RJÄ-FVT	Delundersökt/välbevarad
Vaksala 298:1	Boplats	1 hus mm	Ej undersökt
Vaksala 299:1	Boplats	Stolphål, härdar, kultuyrlager mm	Delundersökt/välbevarad
Vaksala 317	By/gårdstomt	"Norrby"/karta 1640	Ej undersökt/skadad
Vaksala 318	By/gårdstomt	"Plenninge"/karta 1764	Ej undersökt/skadad
Vaksala 377	By/gårdstomt	"Nedergnista"/karta 1640	Ej undersökt/välbevarad
Vaksala 382	By/gårdstomt	"Löthen"/karta 1766	Ej undersökt/övertäckt
Vaksala 383	By/gårdstomt	"Hellby"/kartor 1640-1951	Ej undersökt/välbevarad
Vaksala 385	By/gårdstomt	Kulturlager	Ej undersökt/välbevarad
Vaksala 386	Boplats	11 hus, hägnader mm/ÄJÄ,YJÄ-MT	Delundersökt/välbevarad

Figur 5. Tabell över fornlämningar samt övriga kulturhistoriska lämningar i närområdet.

intensivt jordbruk och boskapsskötsel. Bebyggelseutvecklingen i det aktuella området skiljer sig åt från förhållandena i centrala Uppland genom att den kom igång senare men parallellerna under de senare perioderna är tydliga (Frölund 2005, Frölund & Schütz 2007, Onsten-Molander & Wikborg 2007).

Flera boplatser har undersökts i området, varav de flesta med dateringar till mellersta järnåldern. Fåtaliga boplatzlämningar från äldre och yngre perioder har också undersökts (jfr Göthberg 2007). En av de större boplatzundersökningarna i närområdet genomfördes av Upplandsmuseet under 2010/11 vid Söderhällby, 400 meter öster om Hellbylokalen (Raä Vaksala 297). Här påträffades minst 12 treskeppiga hus, flera mindre konstruktioner och ett par enklare anläggningar för tjärframställning (tjargropar). Bebyggelsen verkar ha etablerats under äldre romersk järnålder, för att under yngre romersk järnålder omfatta tre separata gårdar. Ett par större hus belägna i krönläge, separerade från övrig bebyggelse, kunde möjligen indikera en social stratifiering. Under folkvandringstid konsoliderades bebyggelsen till en enda gård, för att upphöra helt under övergången till vendeltid (Fagerlund 2013).

En lämning som är olik alla andra i området är ett boplatzområde beläget vid Slavsta by, 500 meter nordväst om Övergnista (Raä Uppsala 615:1). Den undersöktes av Upplandsmuseet 2005 och utgjordes dels av en mindre boplatz från romersk järnålder, dels av ett kultområde från yngre järnålder - tidig medeltid. Bland annat påträffades en stensatt yta på vilken deponerats stora mängder ben; där fanns enstaka fragment av hund, katt, fågel och människa, men framför allt stora mängder nöt och häst. Platsen tolkades som ett möjligt harg (Fagerlund & Lucas 2009, s 70f).

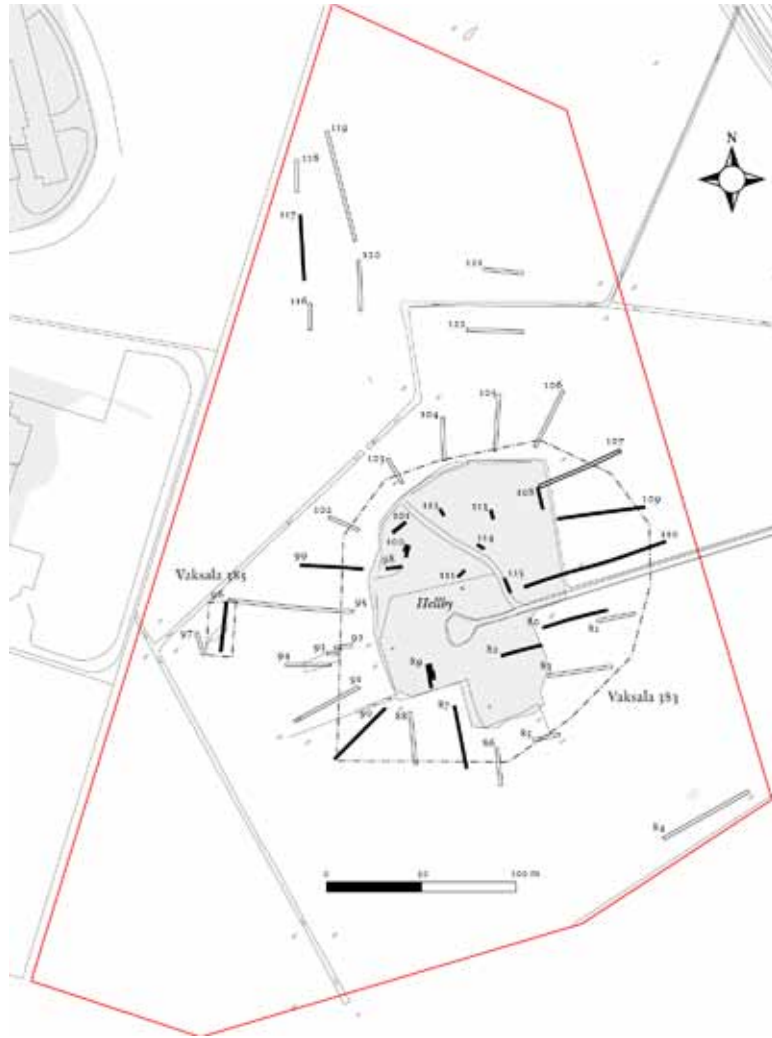
Undersökta gravar i området härrör från yngre bronsålder, förromersk järnålder och yngre järnålder. Värt att nämna är gravfältet (Raä Vaksala 155:1) på Inhåleskullen, ett impediment cirka 350 meter öster om Övergnista. Vid undersökningen, som genomfördes av Riksantikvarieämbetet UV Mitt, påträffades sammanlagt 25 gravar. Gravarterna utgjordes huvudsakligen av stensättningar, blockgravar och olika typer av omarkerade gravar (brandgropar, urnegravar). Utöver dessa fanns en treudd, en stensamling och ett par lergravar (platt lerlager över brandlager). Brända ben fanns i nästan alla gravar, fyra hade obrända människoben (delar av fyra individer i en liten gravkammare, delar av två individer i anslutning till ett lager med brända ben, en del av skalltak i en urnegrav med brända ben samt delar av en individ i en överbyggnad). Vid undersökningen framkom även ett antal härdar, härdgropar, skärvstensflak och stolphål samt ett antal sentida odlingsrösen. Anläggningarna daterades mellan yngre bronsålder och äldre vikingatid, med relativ jämn fördelning. Flera gravar från förromersk järnålder återanvändes under romersk järnålder/folkvandringstid. En härd daterades till romersk järnålder men åtminstone några borde vara äldre. Viss överlagring förkom. Förutom ett par vendeltida gravar med rikare smyckesuppsättning respektive delar av hjälm och svärdskida samt en folkvandringstida grav med en guldten, var gravinventarierna representativa för perioderna, med kamfragment,

lite keramik, pärlor, järnnitar, harts med mera (Seiler 2012, s 4f). En annan potentiell högstatusmiljö är den så kallade Gnistahögen, en storhög som förundersöktes av Upplandsmuseet 2011 (Raä Danmark 62). Högen, vars yttre var svårt skadad, var möjligen plundrad i förhistorisk tid. Brända ben från dess inre daterades till vendeltid. Kring högen påträffades även flera skelettbegravningar, av vilka en daterades till övergången vikingatid-tidig medeltid (Hennius m fl 2012, s 24ff). Skelettbegravningarna hörde antagligen ursprungligen ihop med samma gravfält som ett par rika vikingatida vapengravar som undersöktes på 1970-talet vid gamla Pharmaciaområdet (Raä Danmark 127, jfr Melander & Knutson 1976).

Rika gravar från yngre järnålder har även påträffats på flera andra håll inom området, bland annat vid Danmarksby, Norrby, Söderby. Större högar vid Edebybro, Kumla, Lunda och Säby hör antagligen till gravvårdar över högreståndspersoner. Denna aristokratiska miljö tycks grundläggas redan under romersk järnålder, vilket antyds av det rika Danmarksbygravfältet med bland annat kamargravar (Rundqvist & Westerholm 2008).

Utredningsresultat

Området kring Övergnista låg i direkt anslutning till historiska gamla bytomten (Raä Uppsala 678). Hellbylokalen påträffades vid en utredning (etapp II) våren 2010 av ett 12 hektar stort område på och kring det större impediment på vilket Hellbys historiska bytomt (Raä Vaksala 383) var belägen. Vid utredningen påträffades ett mindre antal stolphål, nedgrävningar och härdar på den västra och södra sidan av impedimentet. På den östra sidan av impedimentet, på en tydlig platå belägen öster om slutundersökningsområdet, påträffades bland annat stolphål (se fig. 7) och syllstenar till hus (Raä Vaksala 386). Fynd av sentida karaktär, som glas, yngre rödgods eller tegel saknades. Därför tolkades dessa bebyggelse lämningar som förhistoriska. På själva bytomten påträffades bebyggelse lämningar från senare tid, bland annat syllstenar och kakel från 1700-talet. I åkermarken väster om slutundersökningsområdet påträffades ett mörkt kulturlager med kol och obrända ben (Raä Vaksala 385). På 1766 års karta är platsen utmärkt som tomtmark (Frölund & Göthberg 2010, s 17).

Figur 6. Resultat av utredning steg II vid Hellby, med arkeologiska objekt och schakt markerade. I schakt 82 påträffades syllskonstruktioner. (efter Frölund & Göthberg, 2010, s 18). Skala 1:4000.

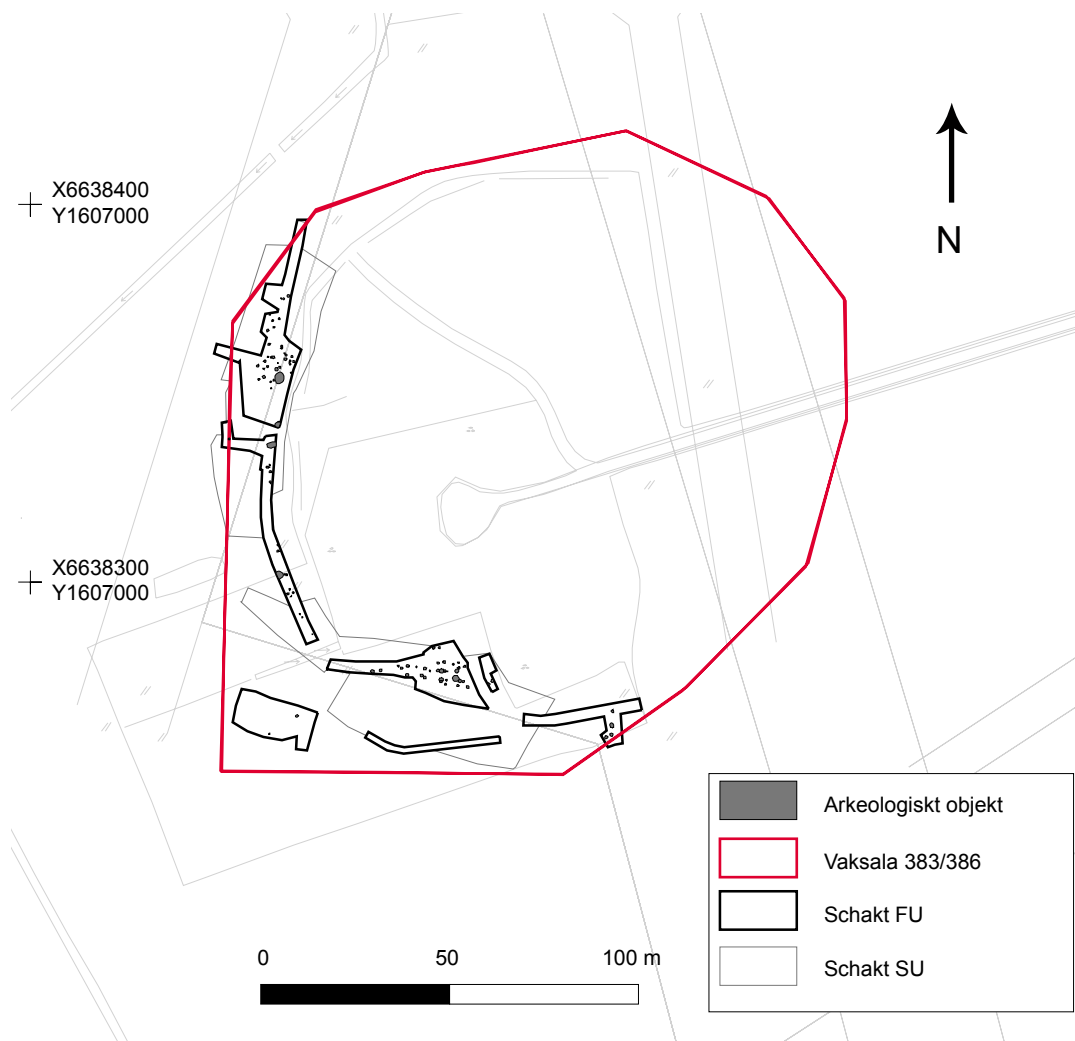

Figur 7. Stolphål och syllstenar påträffade på den östra sidan av bytomten vid utredningen. Bild från söder. Foto: Per Frölund, Upplandsmuseet.

Förundersökningsresultat

Hellby

Förundersökningen genomfördes under september 2010 för att bedöma fornlämningens kunskapsvärde och ange inriktningen på en eventuell särskild undersökning. Sammanlagt maskingrävdes sju schakt, delvis sökschakt med dubbel schaktbredd, delvis större ytor. Den sammanlagda uppschaktade ytan uppgick till 1 354 m². De större ytorna togs upp kring de boplatzlämningar som påträffats vid utredningen. Sammanlagt påträffades 83 objekt, vilka utgjordes av 83 stolphål, åtta härdar, en trolig kokgrop och två övriga nedgrävningar. Huvuddelen av lämningarna påträffades inom ett cirka 2 000 m² stort område, huvudsakligen i två större koncentrationer, en yta nordväst om bytomten samt en söder om densamma. På den norra ytan konstaterades 1-2 huskonstruktioner, ett par härdar samt en större mörkfärgning som möjligen skulle kunna utgöra en brunn. På den södra ytan fanns minst 2-3 huskonstruktioner, flera härdar och en större kokgrop. På båda ytor fanns stenskodda stolphål, men de på den södra ytan var överlag större och hade kraftigare skoning. På båda områden påträffades bevarade, om än fragmentariska stolprester. Mellan dessa områden fanns mindre koncentrationer av stolphål, som möjligen indikerade ytterligare ett par huskonstruktioner. Ytterligare enstaka boplatzlämningar påträffades i perifera områden

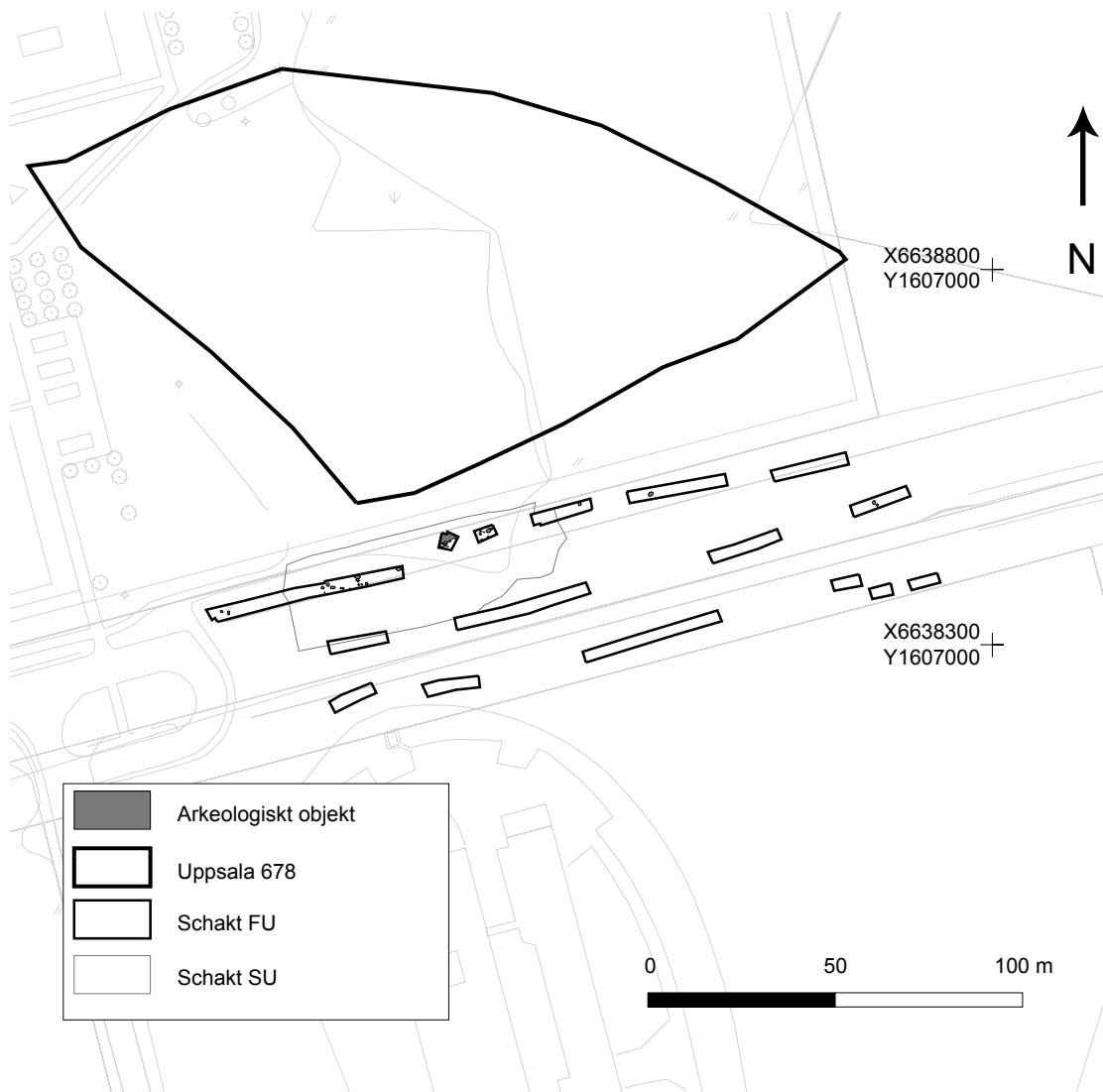
Figur 8. Schaktplan över förundersökningen vid Hellby. Skala 1:2000.

sydöst och sydväst om impedimentet, Fyndmaterialet utgjordes av obränt ben, lerklining och mindre mängder kraftigt vittrad keramik av järnålderskaraktär. Eftersom slutundersökningen skulle genomföras omgående lämnades schakten öppna.

Övergnista

Förundersökningen genomfördes under september 2010, i syfte att ska avgöra om fornlämningsområdet vid Övergnista berördes av det planerade vägbygget. Om fornlämning påträffades var målet att ge underlag dels för en bedömning av

fornlämningens kunskapsvärde, dels för inriktningen på en eventuell särskild undersökning. Vid Övergnista maskingrävdes 16 sökschakt med dubbel schaktbredd och med en sammanlagd yta av 965 m². Sammanlagt påträffades 21 stolphål, fyra härदार, två områden med kulturlager av okänd utbredning, en nedgrävning samt två mörkfärgningar som inte närmare kunde bestämmas. De allra flesta påträffades i tre schakt på eller i direkt anslutning till impedimentet, inom ett cirka 1000 m² stort område. Enstaka ensamliggande objekt återfinns dock i områdets östra delar. Totalt påträffades objekt endast i sex schakt. Inga huskonstruktioner kunde identifieras, men stolphålen återfanns alla i tre grupper, dels i

Figur 9. Schaktplan över förundersökningen vid Övergnista. Skal 1:2000.

norra delen av åkermarken, dels uppe på impedimentet. Härdarna var mer spridda, med ett par i anslutning till de ovan nämnda grupperna av stolphål och ett par ensamliggande i områdets västra delar, där även en icke närmare tolkad nedgrävning återfanns. Kulturlagren innehöll större mängder obrända ben och var 0,10 meter tjockt. Fyndmaterialet omfattade obränt ben och lerklining. Inget rödgods påträffades. Daterbart material tillvaratogs i ett flertal stolphål och härdar. Eftersom slutundersökningen skulle genomföras omgående lämnades schakten öppna.

Slutundersökningarnas syfte och målsättning

Slutundersökningarna av lämningarna vid Övergnista respektive Hellby syftade till att besvara grundläggande frågeställningar kring de bägge lämningarna. Dessa frågeställningar var tre till antalet och ganska generellt hållna, men de inkluderade problemställningar som var både platsspecifika och mer inriktade på Fyrislundsområdet som helhet.

Omfattning

Även om lämningarnas yttre begränsningar var delvis klargjorda redan under förundersökningen återstod frågor kring deras fysiska utbredning, exempelvis om de huskonstruktioner som framkommit på förundersökningen var de enda eller om ytterligare konstruktioner fanns på platserna. I frågeställningen ingick även om lämningarna var avgränsade eller om de fortsatte utanför de undersökta områdena, samt om de uppvisade överlagring, det vill säga om flera konstruktioner eller aktiviteter avlöst varandra på samma plats.

Karaktär

En prioritet var att klargöra lämningarnas utseende, vilken typ av konstruktioner och aktiviteter som kunde identifieras på platserna. På ett mer generellt plan tar denna frågeställning sikte på den roll som platserna spelat under sin samtid, om de utgjort renodlat agrara miljöer eller om de uppvisade särdrag som kan knytas till exempelvis kult- eller högstatusmiljöer. I frågeställningen ingick även att försöka relatera lämningarna till andra jämförbara boplatslämningar, men även gravlämningar, samt även till de övriga historiska byarna i Fyrislundsområdet. Ett mer platsspecifikt mål var att försöka utreda om främst Övergnista hade något släktskap med de närbelägna gravlämningarna vid Inhåleskullen.

Datering

Grundläggande uppgifter för slutundersökningarna var att försöka ta reda på när de boplatser som lämningarna utgjort hade etablerats, och om det gick att etablera en kronologi för bebyggelseutvecklingen på platserna, samt att sätta dessa i samband med andra daterade lämningar i Fyrislundsområdet. Bebyggelseutveckling tolkades utifrån bland annat ekonomiska och sociala förhållanden i syfte att bidra till ny kunskap om framför allt yngre järnåldern i Uppland.

Metod

Undersökningarna inleddes med att en metaldetektorkartering genomfördes. De norra delarna av undersökningsområdet vid Övergnista utgjorde inte åkermark och kunde inte detekteras eftersom vegetationen var för uppväxt. Därefter avbandedes torv/matjordsskikt skiktvis med grävmaskin ned till anläggnings/lagernivå eller orörd naturlig markyta. Vid Övergnista användes en mindre maskin med liten skopa i moränpartiet för att det var lättare att rensa upp mellan blocken och för att en större skopa lätt hade kunnat riva upp stenar. En större maskin användes i den delen som varit åkermark och där få eller inga block fanns. Handrensning skedde huvudsakligen i det norra området där större delen av moränpartiet rensades men dessvärre hann tjälen slå till innan hela ytan blev klar. Vid Hellby, som i sin helhet låg i åkermark och endast hade enstaka sten, användes en större maskin genomgående.

Påträffade lämningar mättes in med hjälp av DGPS. Detta gjordes även med schakt, topografiska objekt såsom diken och stenblock, lösfynd och andra företeelser av intresse för undersökningen. Överlag tolkades lämningarna redan vid inmätningen, vilket förenklade tolkningsarbetet avsevärt, speciellt med tanke på att många objekt i slutänden inte kunde grävas efter snöfallet. Objekten dokumenterades i plan också med hjälp av digitalfotografering, i de fall där detta bedömdes intressant, samt i form av beskrivning. Tolkning av objekten innefattade även att i möjligaste mån föra samman dem till konstruktionsmässiga enheter. Detta innebar i de flesta fall att redan i fält försöka uppfatta de separata huskonstruktionerna. I något fall kunde ytterligare konstruktioner också urskiljas efter fältarbetets avslutande. Dokumentationen registrerades och bearbetades i Intrasis för vidare analys och planframställning i Arcview/GIS.

Undersökning av objekten genomfördes med spade/skyffel och skärslev och i de flesta fall undersöktes de till hälften. Sektionen dokumenterades genom beskrivning, sektionsritning och fotografering. Vissa komplexa eller starkt avvikande objekt, exempelvis hästgraven A5837 vid Övergnista, undersöktes i sin helhet. De anläggningar som inte undersöktes har i de flesta fall varit sådana där man bedömt att en klassificering av anläggningstyp ändå kunnat göras, vilket i de flesta fall varit hårdar. Enstaka anläggningar har inte undersökts då de inte kun-

Figur 10. Fredrik Thölin och Dan Fagerlund i arbete med metalldetektorartering vid Hellby. I bakgrunden syns de massiva utgrävda stolphålen i hus 1. Vy från öst. Foto: Robin Lucas, Upplandsmuseet.

nat återfinnas, vilket beror på tjälen som rådde under en stor del av undersökningen. Prover har fått en relativt exakt positionsbestämning medan de flesta fynd fått en mer allmän kontextuell relation till den kontext i vilka de påträffades.

Ambitionsnivå Övergnista

Ambitionsnivån för objekten inom undersökningsytan var generellt medelhög för de östra och västra delarna av undersökningsytan. Objekt som kunde kopplas till bebyggelse undersöktes med medelhög till hög ambitionsnivå, vilket innebär att alla objekt kopplade till konstruktioner i görligaste mån grävdes. Detta kunde inte göras genomgående, eftersom vinterförhållanden försvårade arbetet (se avsnitt *försvårande omständigheter* nedan). Objekt kopplade till andra verksamheter som exempelvis eldning, undersöktes med låg-medelhög ambitionsnivå, vilket innebär att ett urval undersöktes. Lager slutligen undersöktes att med låg ambitionsnivå, vilket innebär att upp till 10 procent av dem undersöktes, beroende på fyndmängd och tolkning. Stor vikt lades på att datera lämningarna.

Ambitionsnivå Hellby

Undersökningsytan kunde indelas i tre delområden, det södra, centrala och norra. Ambitionsnivån för de norra och södra delområdena var generellt medelhög. Det centrala delområdet var lågprioriterat och undersöktes extensivt. Objekt som kunde kopplas till bebyggelse undersöktes med medelhög till hög ambitionsnivå, vilket innebar att alla objekt kopplade till konstruktioner i görligaste mån grävdes. Detta kunde inte göras genomgående, eftersom vinterförhållanden försvårade arbetet (se avsnitt *försvårande omständigheter* nedan). Objekt kopplade till andra verksamheter som exempelvis eldning, undersöktes med låg-medelhög ambitionsnivå, vilket innebar att ett urval undersöktes. Avbaning och grävning inleddes i de norra och södra delområden, medan det centrala undersöktes mer extensivt och med utgångspunkt i resultatet från de två övriga. Stor vikt lades på att datera de framkomna objekten.

Konservering och analyser

Metallfynd konserverades av Stiftelsen Kulturmiljövård i Kiruna. För att datera lämningarna genomfördes ^{14}C -analys av träkol, ved eller ben. Dateringen utfördes av Göran Possnert, Ångströmlaboratoriet, Uppsala universitet. *Vedartsanalys* utfördes i syfte att få fram bra material för dateringen genom att fastställa materialets egenålder, ge kunskap om den närmaste omgivningens växtlighet och i viss mån besvara frågor om val och utnyttjande av material för bränsle och konstruktioner. Vedartsanalysen genomfördes av Thomas Bartholin, Scandinavian Dendro Dating. *Makrofossilanalys* genomfördes för att besvara frågor om agrar inriktning gällande odling, kosthållning samt hantering av odlingsväxter. Makrofossilanalysen utfördes av Stefan Gustafsson, Oden Kulturinformation. *Osteologisk analys* genomfördes för att besvara frågor om husdjursbestånd, boskapsskötsel och fiske, och även ge kunskap om kosthållning, slaktmönster, jakt samt övrig användning av djurbenen. Den osteologiska analysen gjordes av Emma Sjöling, SAU.

Försvårande omständigheter

På grund av den sena årstiden påverkade vädret möjligheterna att undersöka lämningarna ordentligt. Speciellt provtagning och tillvaratagning av fyndmaterial försvårades, men tjälén gjorde att mycket inte kunde dokumenteras annat än i plan. Delar av området blev periodvis begravn under ett upp till 0,5 m tjockt snötäcke. Vid ett tillfälle fick fältarbetet avbrytas under några dagar, då ymnigt snöfall och minusgrader helt omöjliggjorde grävning. Vid Övergnista kunde i slutändan 73 procent av de arkeologiska kontexterna grävas. Hellby var mer oskyddat beläget, vilket innebar att vindarna fick fritt spelrum och snön la sig i drivor. Detta innebar att endast 64 procent av de arkeologiska kontexterna kunde grävas vid Hellby.

Publik verksamhet

Eftersom undersökningarna genomfördes vid en tidpunkt på året då de flesta människor hellre håller sig inomhus än att besöka grävplatser, var antalet besökare lågt. Sammanlagt ett 10-tal ströbesökare vågade sig ändå ut och fick då information om platserna. Någon mer organiserad publik verksamhet genomfördes emellertid inte.

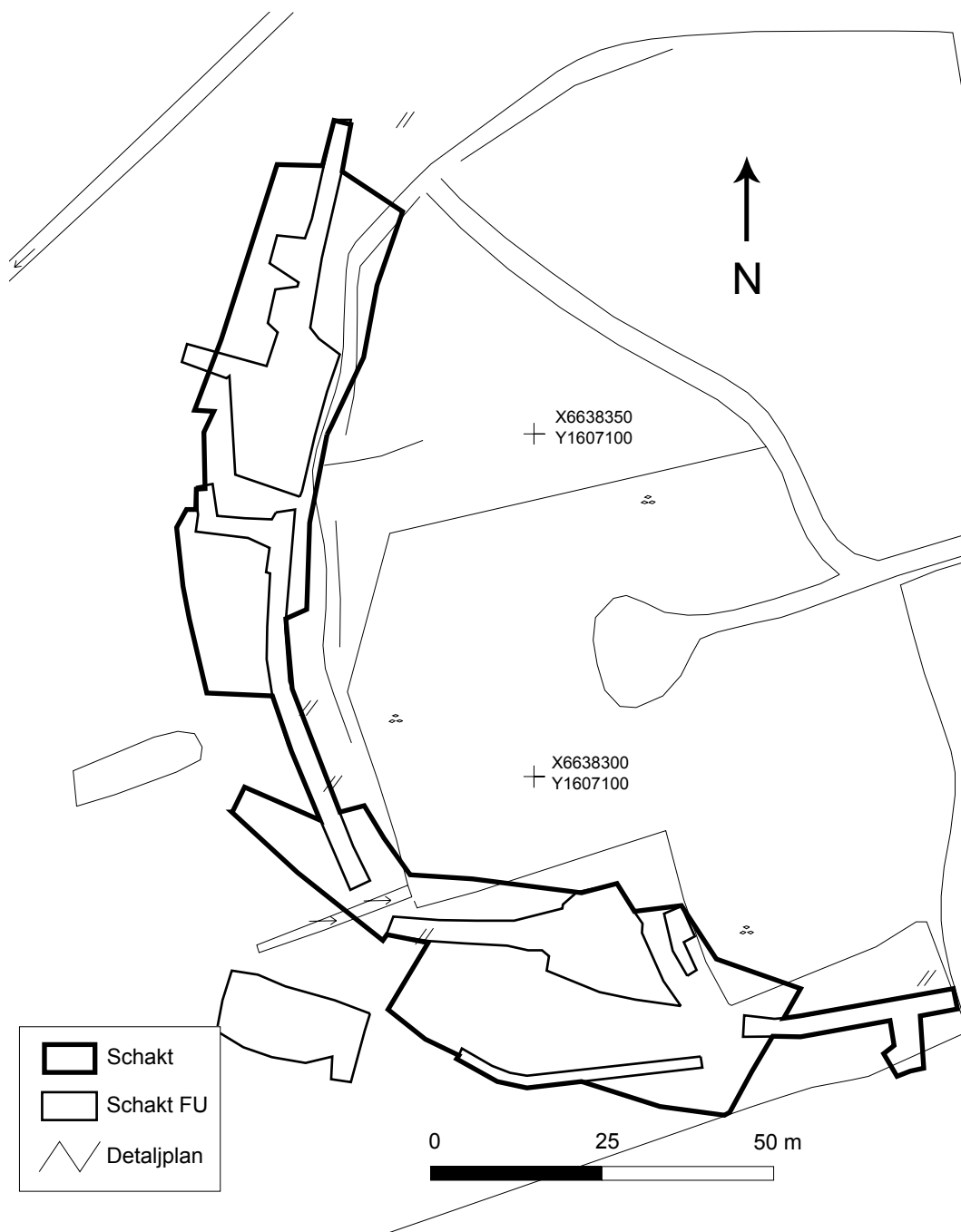
Figur 11. Dan Fagerlund tar skydd undan snöstorm vid Hellby den 5 november 2010. Foto från norr, Robin Lucas, Upplandsmuseet.

Resultat Hellby

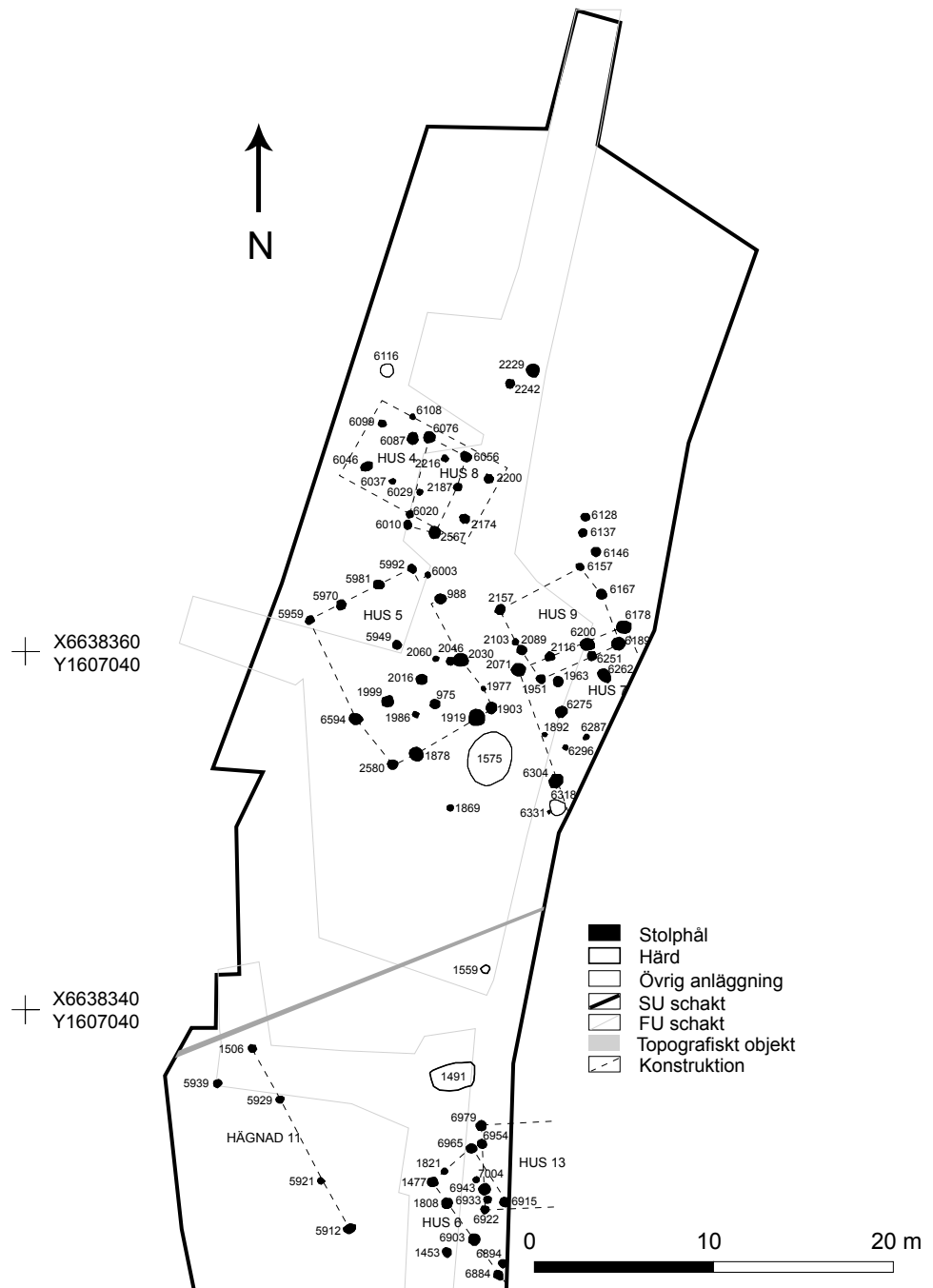
Arkeologiska objekt

Totalt avbanades 3 560 m², uteslutande i åkermark väster och söder om impedimentet. Av dessa utgjordes 2 400 m² av intensiva ytor i norr och söder, medan 1 100 m² utgjorde en extensiv yta, belägen mellan de övriga. Sammanlagt 165 stolphål, av vilka 123 har bedömts ingå i konstruktioner, 15 härdar, vilket även inkluderar ugnskonstruktioner, och 7 olika sorters nedgrävningar påträffades. Av dessa hade 83 stycken framkommit vid förundersökningen. Sammanlagt undersöktes 64 procent av de framkomna lämningarna. De påträffade boplatslämningarna var fördelade i ett sydligt, ett centralt och ett nordligt läge.

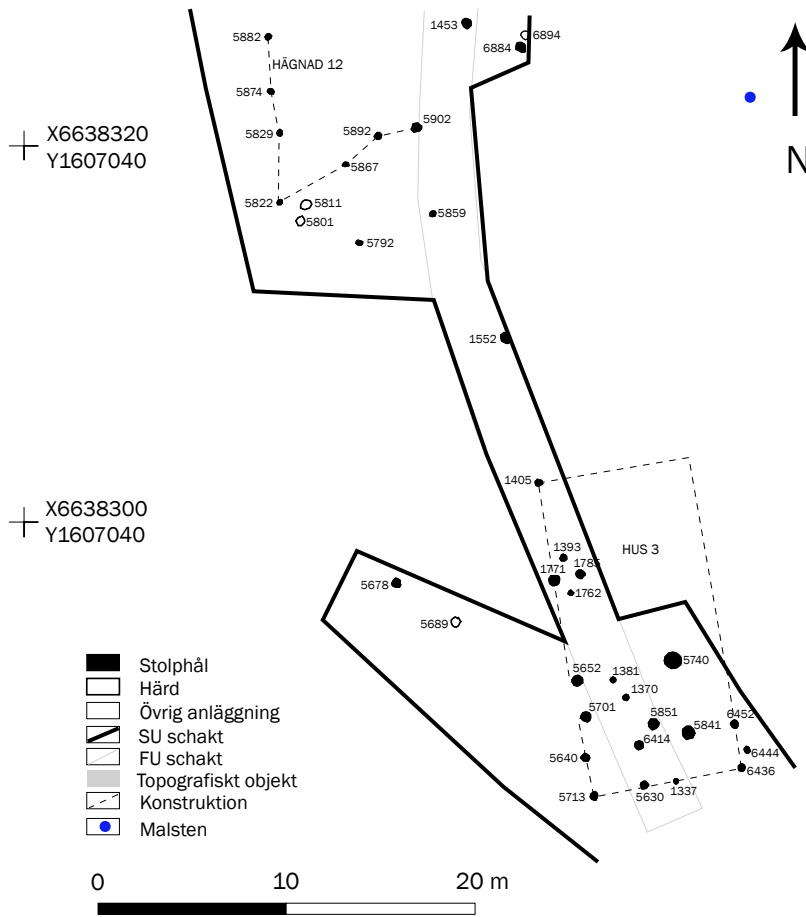

Figur 12. Översikt av schakten från förundersökningen och slutundersökningen.
Skala 1:1000.

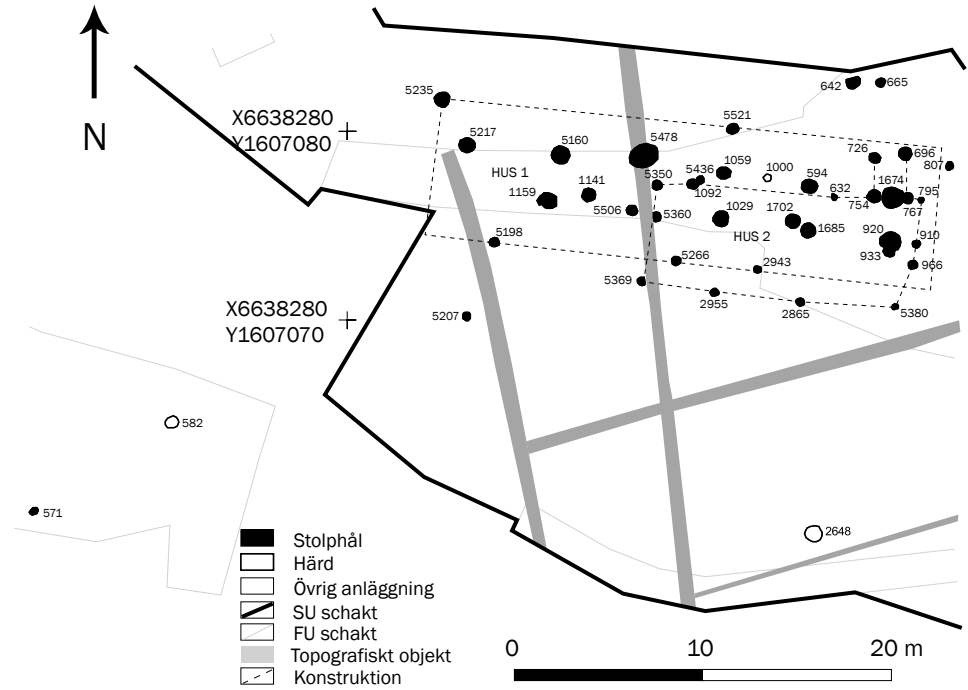

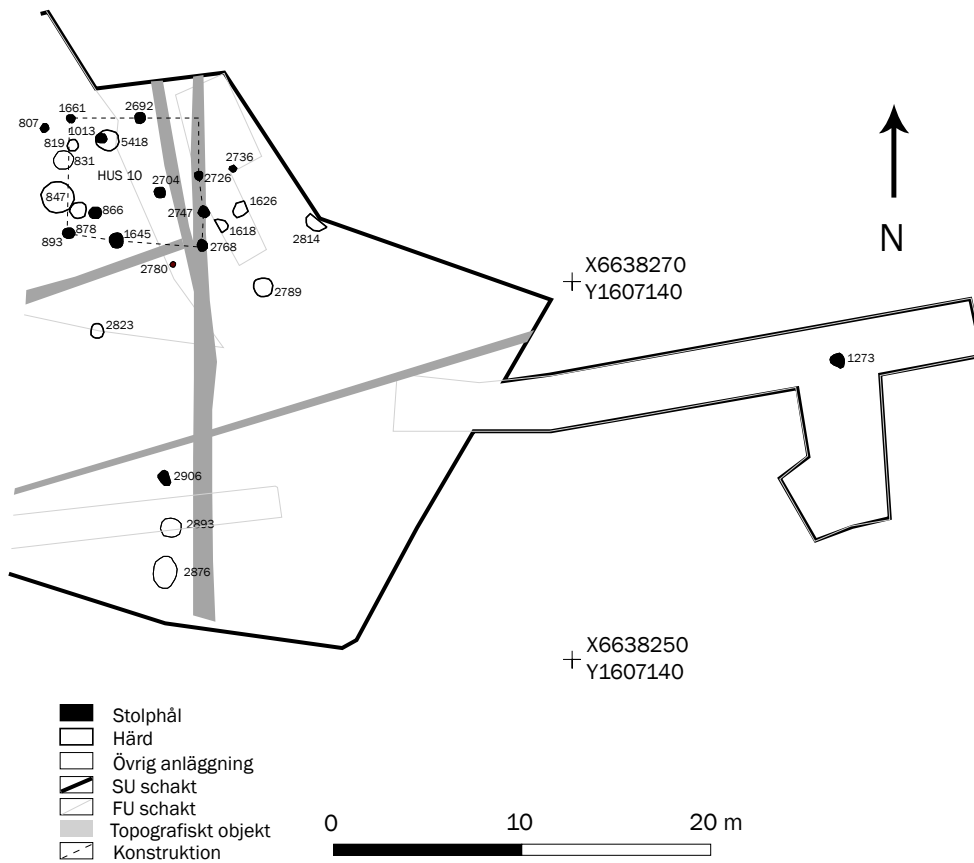
Figur 13. Schaktplan med alla arkeologiska objekt/konstruktioner, norra delen. Skala 1:400.

Figur 14. Schachtplan med alla arkeologiska objekt/konstruktioner, västra delen. Skala 1:400.

Figur 15. Schaktplan med alla arkeologiska objekt/konstruktioner, södra delen. Skala 1:400.

Figur 16. Schaktplan med alla arkeologiska objekt/konstruktioner, sydöstra delen. Skala 1:400.

Stolphål

Sammanlagt påträffades 165 stolphål på undersökningsytan, vilket innebar att dessa var en helt dominerande kategori. Endast 102 stolphål (62 %) kunde undersökas på grund av att stora delar av undersökningsytan frös till och snötäcktes under arbetets gång (se ovan). Stolphålen som undersöktes var 0,20 – 1,20 m stora och 0,05 – 0,56 m djupa. 123 stolphål kunde kopplas till någon form av konstruktion. Överlag var stolphålen i den södra delen av området djupare och hade kraftigare stenskoning. Inslaget av bevarade stolprester var också betydligt större i den södra delen av området. Framför allt gäller detta de mycket kraftiga stolphålen efter takbärarna i det välbevarade hus 1.

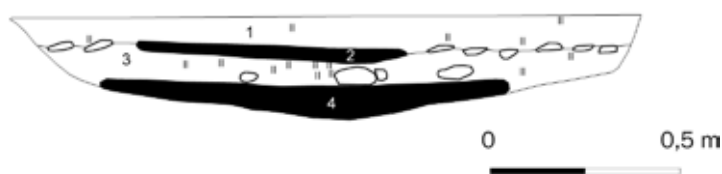

Figur 17. Robin Lucas gräver stolphål A594 i hus 1. Den kraftiga stenskoningen är tydlig. Vy från norr. Foto: Malin Lucas, Upplandsmuseet.

Härdar (inklusive kokgropar och ugnar)

Sammanlagt påträffades 15 härdar på undersökningsytan. Samtliga plandokumenterades, men endast åtta undersöktes. Dessa var 0,60 – 2,35 m stora och 0,08 – 0,28 m djupa. Värda att notera är den grupp på 10-talet härdar som troligtvis överlagrades av hus 10 i områdets sydöstra del. Ett prov av poppelved från en av dessa, A5418, ¹⁴C-daterades till yngre romersk järnålder (Prov 21, 250-340 e Kr, Ua-41769). Strax sydöst om hus 10 fanns en ensamliggande härd, A2789, från

vilken ett prov av rönn/oxelved ^{14}C -daterades till övergången äldre/yngre romersk järnålder (Prov 80, 130-320 e Kr, Ua-41777). Detta var den äldsta datering på lokalen. I den norra delen av undersökningsområdet fanns endast enstaka härdar. En av dem, A1491, utmärkte sig genom sin storlek, 2,35 x 1,75 m, och sin tydligt rektangulära form. Den stora härden var inte djupt nedgrävd, men hade en tydligt rödbränd kant och innehöll stora mängder kol, sot och skörbränd sten. Ett prov av björkved från härden ^{14}C -daterades till yngre romersk järnålder (Prov 77, 260-410 e Kr, Ua-41776). Till dessa ska läggas A847 (fig. 18), som möjligen utgjort någon form av kokgrop snarare än en härd. Anläggningen var fullständigt rund, ca 1,65 m i diameter och 0,28 m djup. Den hade ett bevarat lager av skärvig sten och innehöll även en del obrända ben av stor gräsätare (F120). Ett prov av björkved från kokgropen ^{14}C -daterades till vikingatid, och var samtida med hus 1 (Prov 11, 780-970 e Kr, Ua-41763).

Figur 18. Tvärsnitt av kokgrop/härd A847. 1 = mörkt gråbrun lera med riklig sot/kol. 2 = Kompakt sot/kol. 3 = liknar 1, men med större inslag av sot/kol. 4 = som 2. Skala 1:20.

Figur 19. A5689, nedgrävning med ovanlig klockform. Vy från väst.
Foto: Andreas Hennius, Upplandsmuseet.

A5689 (fig. 19) var belägen på en aktivitetsyta i den sydvästra delen av undersökningsområdet och utgjorde en av de märkligare anläggningarna. Den hade ett närmast klockformat tvärsnitt, och innehöll stora mängder kol, ca 1 kg. Gropen innehöll förutom ett antal förkolnade arter av trä (björk, ek, salix och asp) även en kärna av skalkorn samt ett frö från enbär. Möjligen har gropen använts i samband med matpreparering. Ett prov av poppelved ¹⁴C-daterades till vikingatid (Prov 76, 780-890 e Kr, Ua-41775). A1000, som möjligen låg inne i hus 1, tolkades initialt som ett stolphål, men kan nog snarare vara någons slags lågtemperaturugn. Den hade ett tjockt kol/sotlager, lerklining (F106) som kan ha utgjort en del av en kupolugn, slagg (F101) och sekundärbränd keramik (F93).

Nedgrävningar

Sju objekt tolkades som nedgrävningar påträffades. Samtliga plandokumenterades, men endast en undersöktes. Dessa var 0,40 – 3,00 m stora och 0,40 – 0,50 m djupa. En nedgrävning, A1575, var mycket stor, 3,0 x 2,5 m. storleken indikerade att det kunde röra sig om en brunn. Vid provgrävning visade det sig att nedgrävningen endast var 0,40 m djup, med spridda bitar av kol och sot. Det rör sig snarare om någon form av avfallsgrop, centralt placerad på det norra läget.

Hus och hägnader

Sammanlagt identifierades 13 konstruktioner inom undersökningsytan (se fig. 20). Dessa utgjordes av elva hus och två hägnader. Två hus var treskeppiga, sju var enskeppiga, ett utgjordes av en hörnstolpskonstruktion och ett kunde inte närmare bestämmas. Ett av de enskeppiga husen hade möjligen en hybridkonstruktion. Det måste emellertid sägas som reservation att alternativa tolkningsmöjligheter kan finnas eftersom flera hus anslöt till schaktkanterna. Husen kunde geografiskt delas upp i tre grupper: det södra, det centrala och det norra läget. Det södra läget var den större av de bägge intensiva ytorna på undersökningsområdet. Det utgjordes av hus 1, hus 2 och hus 10, samt andra lämningar kring dessa. Läget var intensivt utnyttjat och uppvisade de tydligaste överlagringarna, med åtminstone tre kronologiska faser, i det att hus 2 överlagrade hus 1, som i sin tur närmast överlagrade hus 10. Det centrala läget utgjordes av en extensiv yta, med en mindre antal konstruktioner, hus 3, hus 6, hägnad 11, hägnad 12 och hus 13. Dessutom påträffades enstaka andra lämningar. Eftersom hägnad 12 löpte i princip parallellt med hus 6, och tillsammans med detta bildar en mindre passage eller ett tun, kan de möjligen tolkas som samtida. Det norra läget var den mindre av de bägge intensiva ytorna på undersökningsområdet, men omfattade fler konstruktioner. Läget utgjordes av hus 4, hus 5, hus 7, hus 8 och hus 9, samt enstaka lämningar kring dessa. Viss överlagring kunde skönjas, med ett par kronologiska faser. Hus 4 överlagrade hus 8, och hus 9 överlagrade hus 7.

Notera att streckade linjer i husplanerna representerar förmodade vägglinjer.

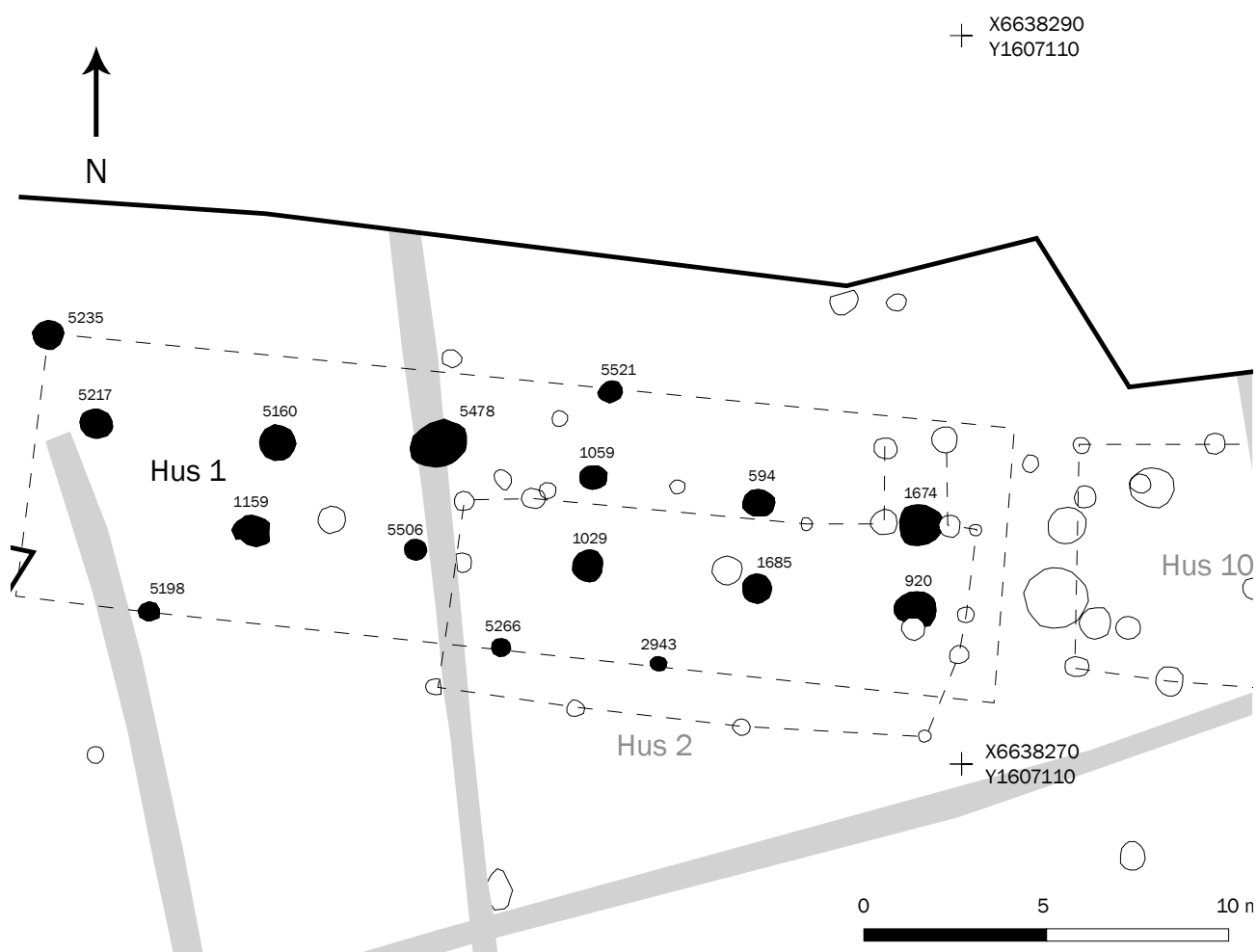

Figur 20. Översikt av hus och hägnader vid Hellby. Skala 1:600.

Hus 1, treskeppigt hus

Huset låg strax söder om den gamla bytomten, och överlagrades av hus 2. Det var orienterat i ungefärlig riktning öst – väst, och dess bevarade delar angav en storlek på 24,5 x 7,5 m. Dess bevarade delar utgjordes främst av tio parställda stolphål till takbärare och ytterligare ett vars parstolphål förstörts av ett dike. Vidare fanns fyra stolphål från väggarna samt ett gavelstolphål. Nedgrävningarna till stolphål efter takbärare var mycket kraftiga, upp till 1,10 m stora och 0,75 m djupa. De var också kraftigt stenskodda. I flera av dem fanns stolprester, samtliga härrörande från 40 – 75 år gamla tallar. I den södra väggen var tre stolphål bevarade, upp till 0,50 m stora och 0,20 m djupa. I den norra väggen var en ensam stolpe av samma dimensioner bevarad. I den västra gaveln var ett 0,75 m stort och 0,42 m djupt och kraftigt stenskött stolphål bevarat.

Figur 21. Plan över hus 1. Skala 1:200.

Makroprov från stolphål i den norra inre stolpraden uppvisade inga fröer eller förkolnat trä, men ett prov innehöll obränt trä från gran. Spannlängden förhöll sig tämligen jämn, 4,4 – 5,0 m, och bockbredden varierade mellan 3,3 – 2,8 m. Det fanns alltså ingen tydlig sektionssuppdelning. En takbärande stolprest av tall från det stolphålet A1685 ¹⁴C-daterades till vikingatid (Prov 17, 780-890 e Kr, Ua-41766). Kol från tall i väggstolphålet A2943 ¹⁴C-daterades till vikingatid (Prov 20, 780-950 e Kr, Ua-41768). Ytterligare ett prov, tall från gavelstolphålet A5235, ¹⁴C-daterades till efterreformatorisk tid (Prov 14, 1690-1930 e Kr, Ua-41764). Provet hade tagits ytligt i stolphålet och härrör med all säkerhet från en sentida aktivitet på lokalen. Fyndmaterialet utgjordes av obrända ben av ett obestämt däggdjur (F128, 130). Huset tolkades som ett treskeppigt underbalanserat hus av typen B1a (Göthberg 2000, s 49ff). Dess storlek gör att huset snarast kan tolkas som ett hus som helt eller delvis varit en bostad.

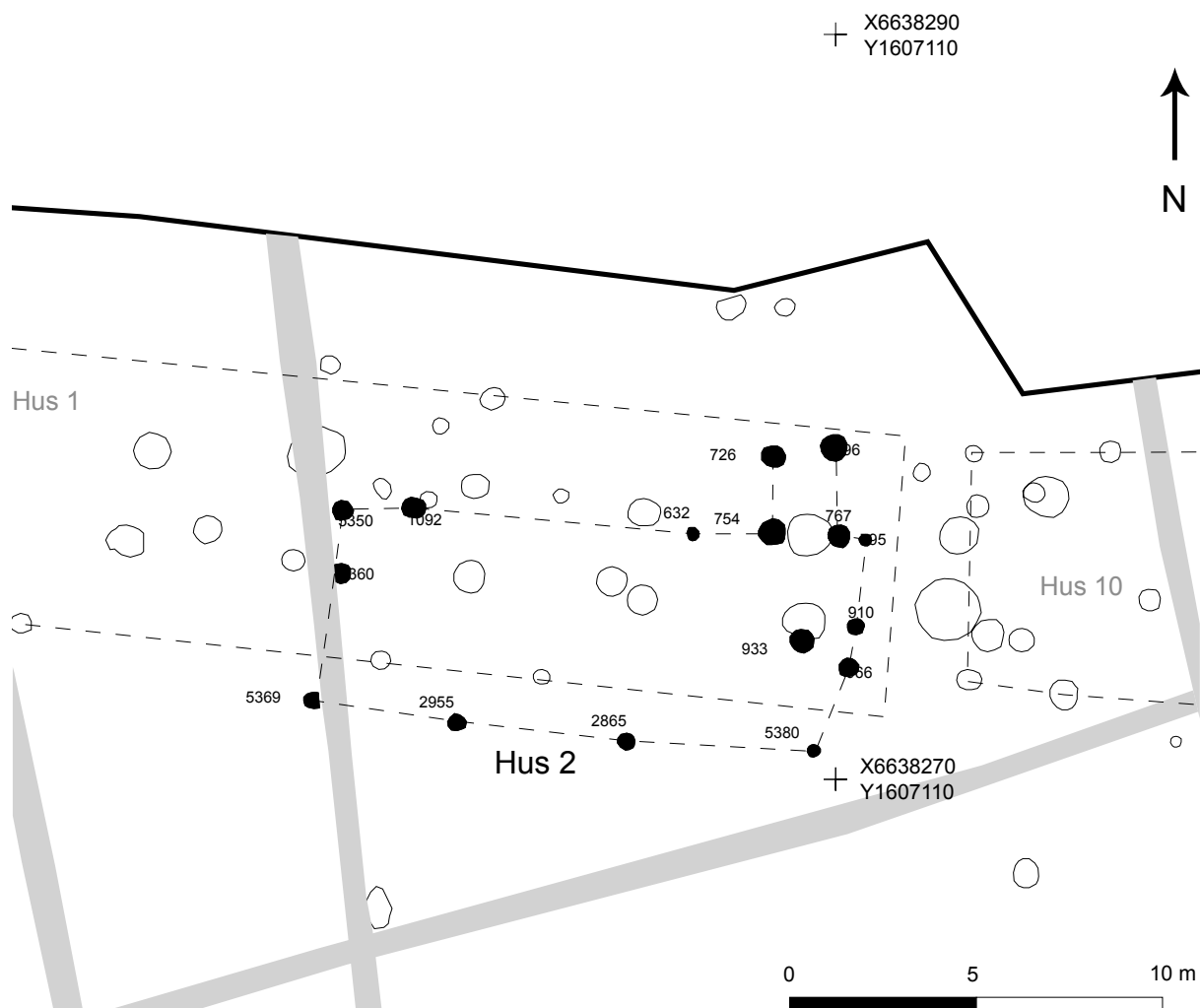

Figur 22. Hus 1 efter avslutad undersökning. Vy från öst. Foto: Robin Lucas, Upplandsmuseet.

Hus 2, enskeppigt hus

Huset var beläget strax söder om den gamla bytomten, och överlagrade hus 1. Det var orienterat i ungefärlig riktning öst – väst, och dess bevarade delar angav en storlek på 14 x 6 m. Dess bevarade delar utgjordes av elva stolphål i väggar, fyra stolphål till en utdragen ingång, samt ett stolphål i byggnadens inre delar. Väggarna utgjordes av upp till 0,55 m stora och 0,5 m djupa stolphål, några av dem stenskodda. I ett par av dem fanns bevarade stolprester härrörande från 40 – 75 år gamla tallar. Fyra stolphål låg i östra gaveln, tre i den västra. Ett sentida dike på platsen för husets västra gavel kan ha förstört ytterligare stolpar. Ingångskonstruktionen utgjordes av två stolphål i norra vägglinjen, samt två parställda stolphål 2 m norr om vägglinjen. Dessa fyra avvek från övriga stolphål i konstruktionen genom sina dimensioner; de var upp till 0,75 m stora, 0,5 m djupa och kraftigt stenskodda. De bildade en form av förstuga. Mitt för ingången, och mitt i huset, fanns ett ensamt stolphål möjligen tillhörde en inre konstruktion. En rest av en tallstolpe från stolphålet A5360 ¹⁴C-daterades till sen vikingatid/tidig medeltid (Prov 15, 1030-1160 e Kr, Ua-41765). En rest av en tallstolpe från stolphålet A2865 ¹⁴C-daterades till vikingatid (Prov 19, 780-970 e Kr, Ua-41767). Den äldre dateringen är samtida med dateringar från hus 1. Detta kan förklaras med en hög egenålder på provet, eller genom att en äldre stolpe använts i konstruktionen.

Intressanta fynd var ett blästermunstycke (F108, se fig. 37), slagg (F87) och fragment av ugnsväggar (F90) påträffade i stolphålen till de inre ingångstolparna. I övrigt påträffades i stolphålen en bit keramik (F99), bränd lera (F109) samt obrända ben, bland annat ett fragment av ett hundkranium (F112) och underarmsben av får/get, (F131). Hundkranier har vid flera arkeologiska undersökningar påträffas nedlagda i stolphål. Ett närbeläget, men betydligt äldre exempel på detta påträffades i Långtibble i Vänge socken. I ett boningshus daterat till yngre bronsålder/förromersk järnålder påträffades ett 50-tal fragment av en hundskalle (Fagerlund m fl 1999, s 33). Det är troligt att kranierna medvetet krossades vid stolpsättningen. Dessa nedläggelser har ibland tolkats som husoffer (Carlie 2004, s 130ff). Hus 2 tolkades som ett enskeppigt hus av typen D1a (Göthberg 2000, s 81ff), troligen ett boningshus, alternativt ett fähus. Ett betydligt mindre enskeppigt hus, men med en snarlik form med en mindre utbyggnad längs ena långsidan påträffades vid en arkeologisk undersökning vid Pollista på Håbolandet. Huset, som troligen daterades till perioden 700-1100 e kr tolkades som ett möjligt fähus. Den lilla utbyggnaden kan ha fungerat som en kätte, alltså en avbalkning för ungdjur eller mindre boskap (Hållans & Svensson 1999, s 33).

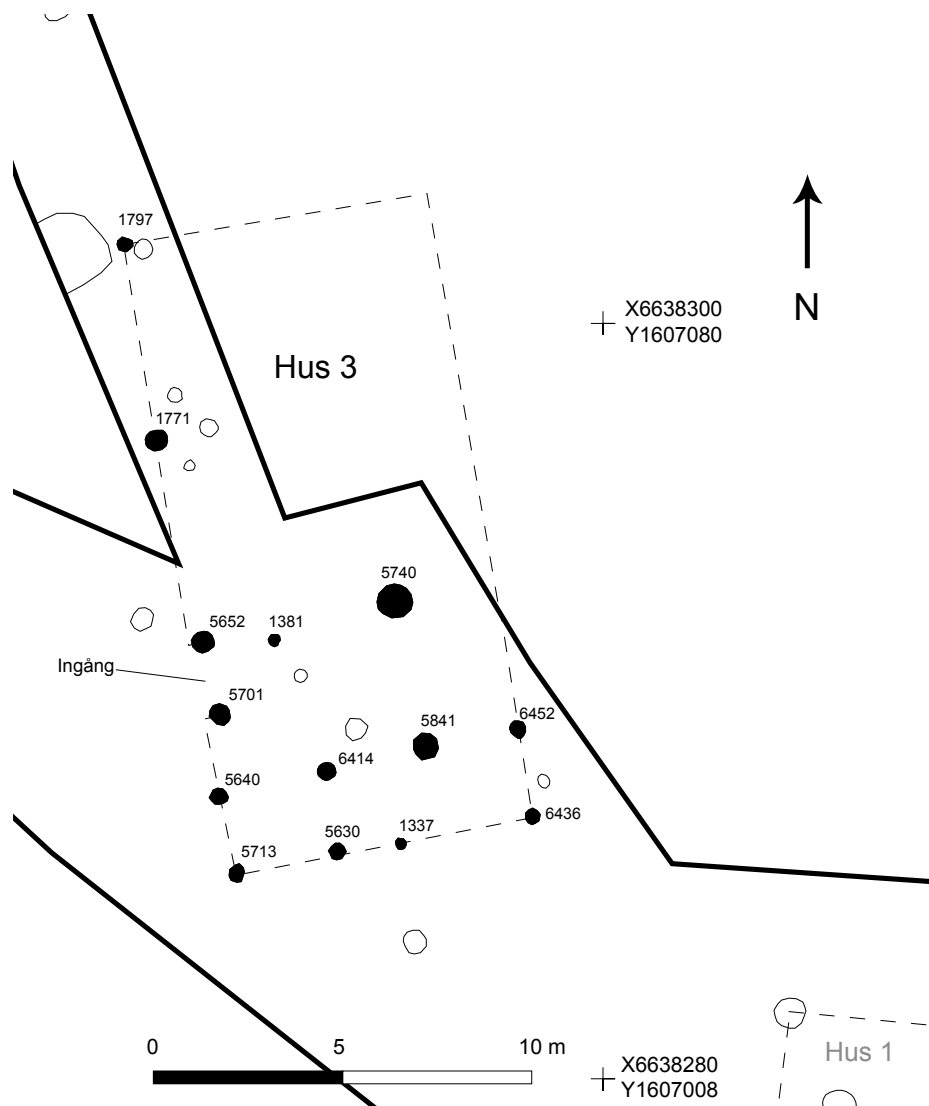

Figur 23. Plan över hus 2. Skala 1:200.

Hus 3, enskeppigt hus (hybridhus?)

Huset låg delvis utanför undersökningsområdet och sträckte sig upp på den gamla bytomten. Omkring 60% av huset synligt i schaktet. Det var orienterat i ungefärlig riktning nordnordväst - sydsydöst och dess bevarade delar angav en storlek på 17 x 8 m. Dess bevarade delar utgjordes av tio stolphål i väggar (varav två kan tillhöra en ingång), och fyra stolphål i någon form av inre konstruktion. Väggarna utgjordes av upp till 0,75 m stora och 0,25 m djupa stolphål, delvis stenskodda. I ett av dessa fanns en bevarad stolprest härrörande från en upp till 75 år gammal tall. Fyra stolphål låg i södra gaveln, endast ett var inom undersökningsområdet i den norra. Ingångskonstruktionen utgjordes av två stolphål i

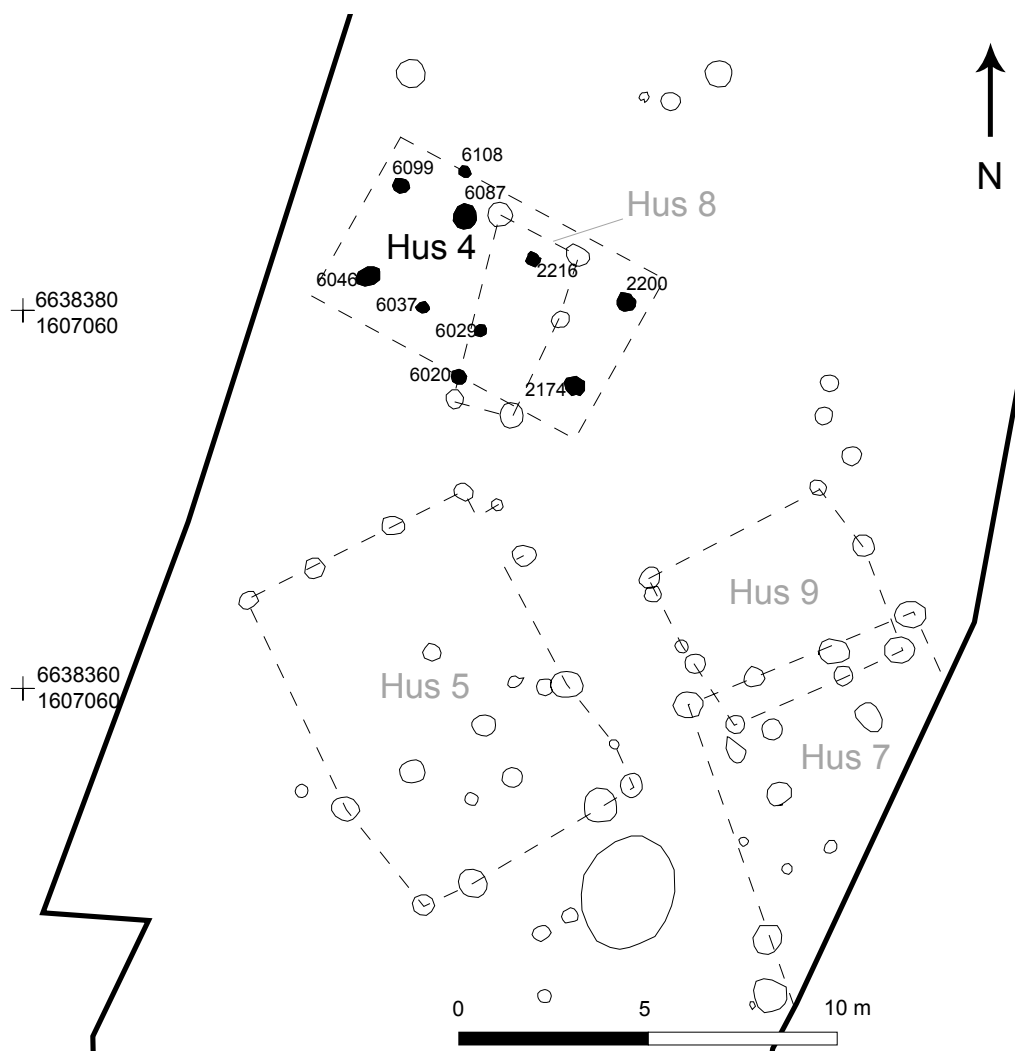
västra vägglinjen, något indragna från övriga väggstolpar. Fyra stolphål ingick i en inre konstruktion, placerade likt två bockar i husets södra del. Dessa var av mycket varierande dimensioner, 0,30 – 1,0 m stora och 0,15 – 0,25 m djupa. Den bevarade stolpresten av tall från stolphålet A5630 ¹⁴C-daterades till sen vikingatid/tidig medeltid (Prov 25, 1020-1160 e Kr, Ua-41772). I en av ingångsstolparna påträffades en svinbete med en del av käken kvar (F113), ett möjligt husoffer. I övrigt påträffades obrända ben av får/get och häst (F121). Huset tolkades som ett enskeppigt hus av typen D1a (Göthberg 2000, s 81ff). Husets storlek och konstruktion gör att det är troligast att det utgjort ett boningshus.

Figur 24. Plan över hus 3. Skala 1:200.

Hus 4, treskeppigt hus

Huset var orienterat i riktning nordväst – sydost. På grund av vädret, med snöstorm och minusgrader, kunde stolphålen endast delvis undersökas. Dess bevarade delar angav en storlek på 6,7 x 4,9 m. Dess bevarade delar utgjordes främst av åtta parställda stolphål efter takbärande stolpar, samt ett väggstolphål i vardera vägglinjen. Stolphålen efter takbärande var upp till 0,70 m stora och 0,50 m djupa. Några var stenskodda. Väggstolphålen var 0,30 respektive 0,40 m stora, men kunde inte grävas på grund av frosten. Spannlängden förhöll sig tämligen jämn, 1,8 – 2,8 m, och bockbredden varierade mellan 2,3 – 2,6 m. Det fanns ingen tydlig sektionssuppdelning. En tand från får/get påträffades i stolphålet

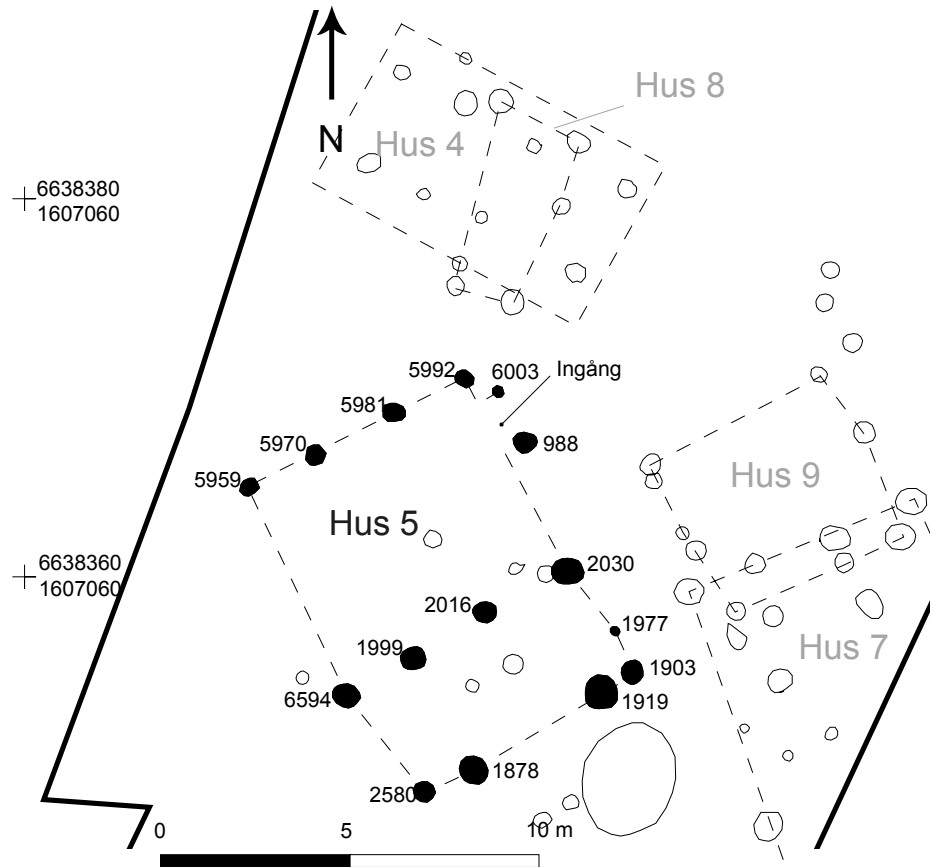

Figur 25. Plan över hus 4. Skala 1:200.

A6046. Tanden ^{14}C -daterades till vikingatid (Prov 85, 780-940 e Kr, Ua-42486). Huset tolkades som ett treskeppigt balanserat mindre hus, möjligen av typen A5, en hustyp som brukar dateras från yngre bronsålder till romersk järnålder (Göteborg 2000, s 45ff). Huset, som troligen överlagrade hus 8, tolkades som en mindre ekonomibyggnad.

Hus 5, enskeppigt hus

Huset var orienterat nordost-sydväst. Dess dimensioner var 9,3 x 6,7 m. Huset utgjordes främst av tio kraftiga väggstolpar, av vilka åtta låg i två parallella rader. Dessa tolkades som husets ursprungliga del. I ett senare skede kan ytterligare en rad av fyra kraftiga stolphål, anlagda i två par, tillkommit i söder. I husets östra vägg fanns även en mindre stolpe samt två stolpar i ett utdraget läge, som tolkades som en ingång. Stolphålen var upp till 0,9 m stora och 0,4 m djupa. I husets södra del kunde möjligen ytterligare två stolphål ha utgjort en ingång till husets ursprungliga del.

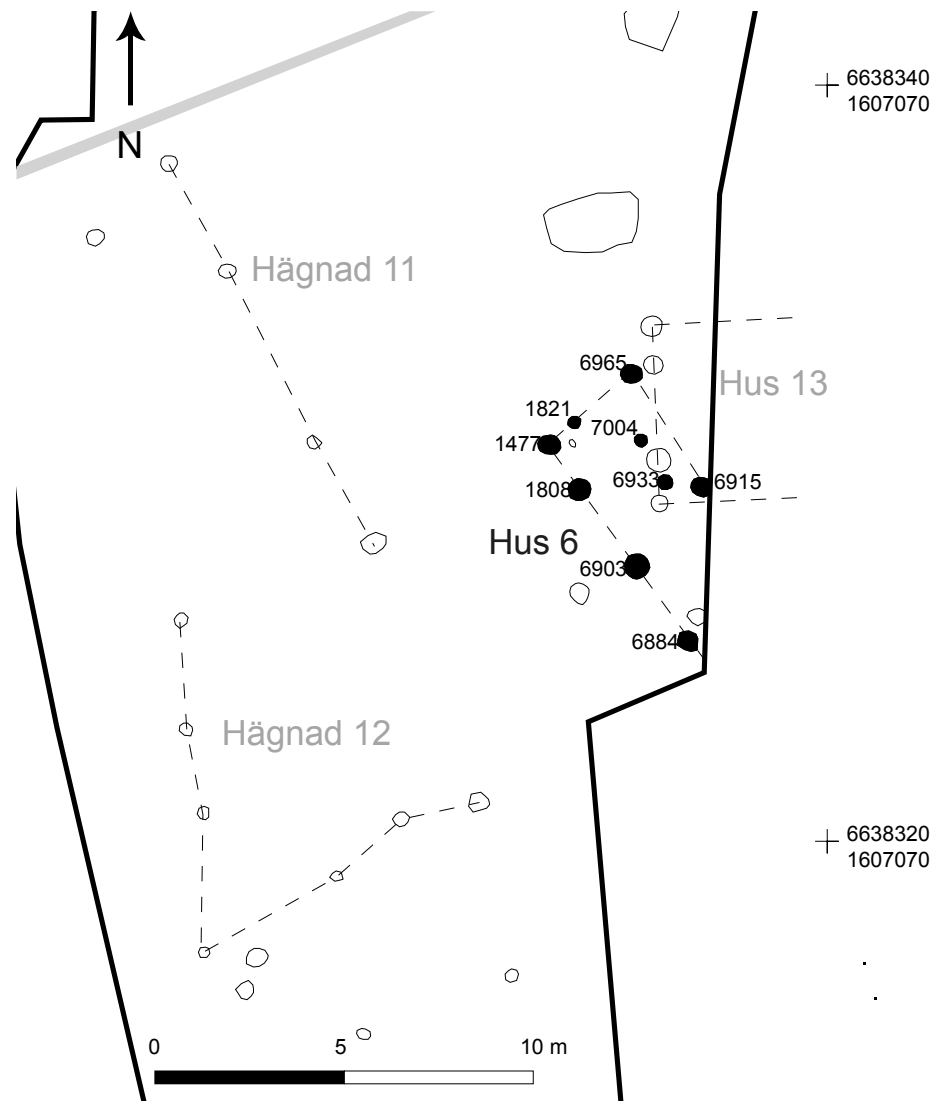
Figur 26. Plan över hus 5. Skala 1:200.

Fynden utgjordes av obrända djurben (F114, 118, 129, 133). En stolprest av tall från A2580 ¹⁴C-daterades till vikingatid (Prov 29, 890-975 e Kr, Ua-41773). Huset tolkades som ett enskeppigt hus av typen D1a (Göthberg 2000, s 81ff). Storleken indikerar att huset möjligen var ett boningshus. Möjligen har stolparna i den ursprungliga södra gaveln behållits som en inre konstruktion, vilket gett intrycket av ett treskeppigt hus, med en till synes takbärande bock mitt i huset. Detta skulle definiera huset som ett hybridhus. Varför man i så fall valt att förändra husets utseende kan man bara spekulera över. Möjligen har man velat efterlikna det större treskeppiga hus 1, som är ett hundratal år äldre (jfr Gustafsson 2007, s 197f).

Hus 6, enskeppigt hus (möjligen hörnstolpsbus)

Huset låg delvis utanför undersökningsområdet och sträckte sig upp på den historiska bytomten. Den del av huset som var synlig var 6,4 m långt, 2,9 m brett och orienterat nordväst-syddöst. Det utgjordes av en mindre enskeppig konstruktion, med sju takbärande stolpar, upp till 0,65 m stora, 0,4 m djupa, och stenskodda. Mitt i byggnaden fanns två mindre stolphål, parställda i husets längdriktning, som kan utgöra en del av en inre konstruktion. Inga fynd eller daterbart material tillvaratogs i huset, som överlagrade eller överlagrades av hus 13. Huset tolkades som en mindre enskeppig byggnad, möjligen av typen D1b (Göthberg 2000, s 81ff). Det tolkas som en mindre ekonomibygnad.

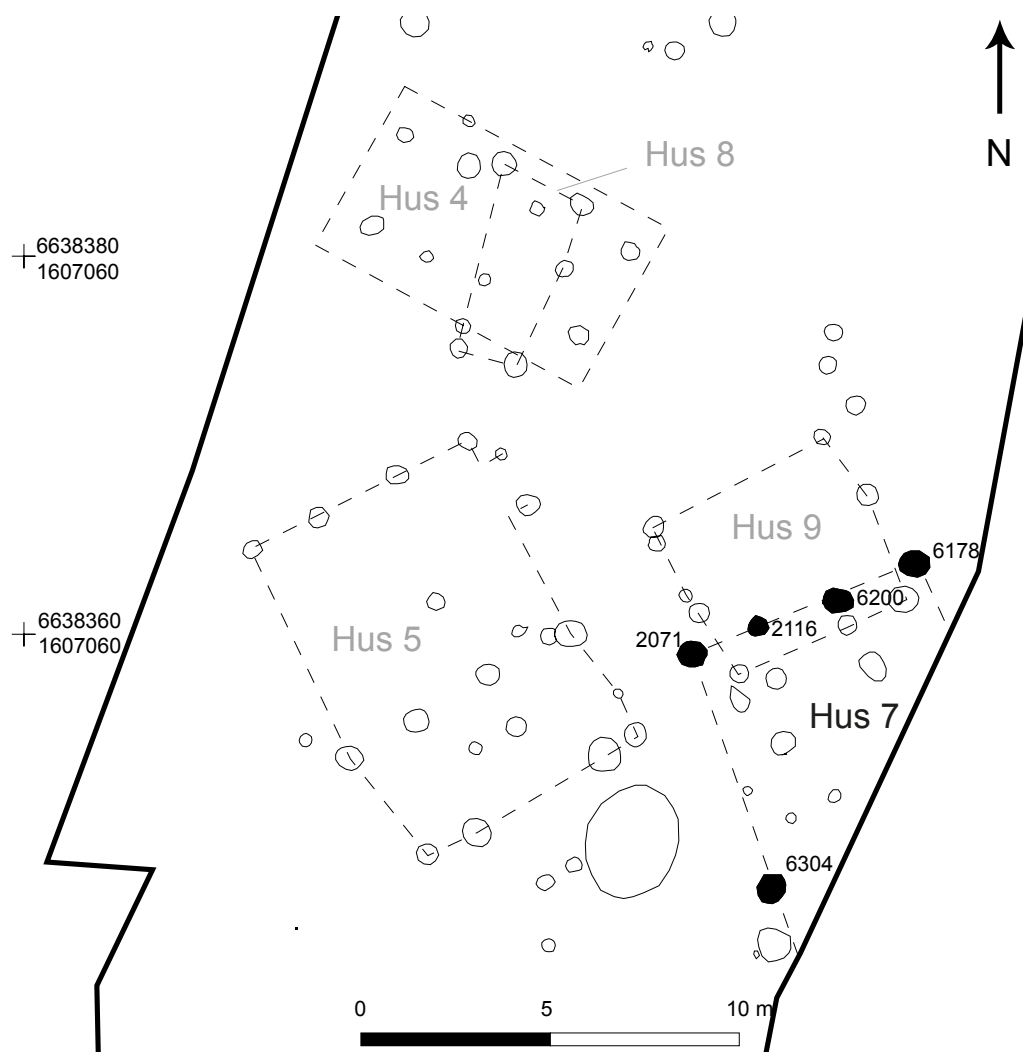

Figur 27. Plan över hus 6. Skala 1:200.

Hus 7, enskeppigt hus.

Huset låg delvis utanför undersökningsområdet och sträckte sig upp på den gamla bytomten. De synliga delarna utgjorde en 7 x 6,4 m stor konstruktion, orienterad nordväst-sydöst. Den bevarade norra gavel bestod av fyra kraftiga stolpar, upp till 0,82 m stora, 0,33 m djupa och stenskodda. Gaveln var snarlik motsvarande gavel i hus 5, med stolpar av motsvarande dimensioner, och samma avstånd sinsemellan. Ytterligare ett stolphål, möjligen en del av en sydlig gavel, fanns nära schaktkanten i sydöst. En stolprest av tall från A6178 ¹⁴C-daterades till vikingatid (Prov 75, 890-1020 e Kr, Ua-41774). Fynd utgjordes av ett mindre obränt rörben från en icke närmare bestämd fågelart (F127). Huset överlagrades

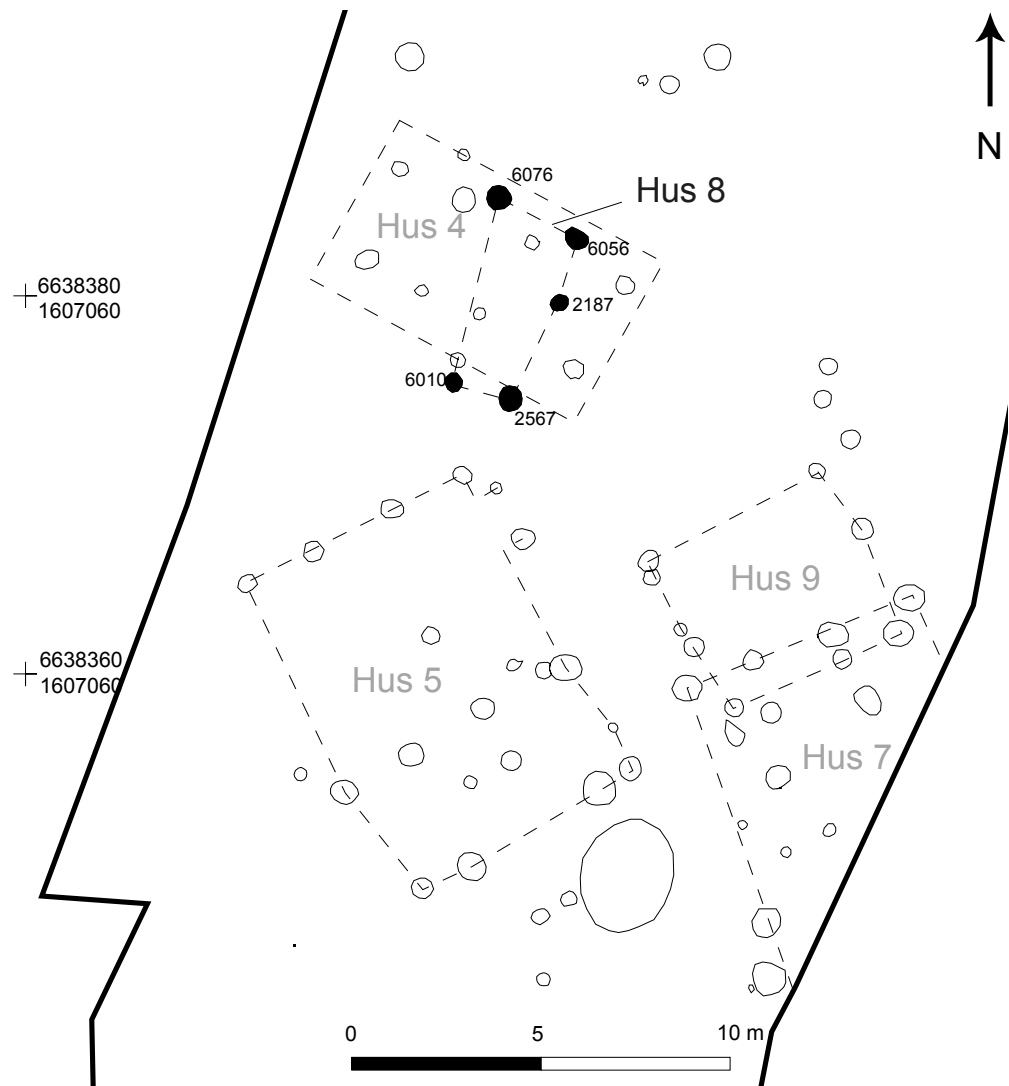

Figur 28. Plan över hus 7. Skala 1:200.

av hus 9. Det tolkades som ett enskeppigt hus av typen D1a (Göthberg 2000, s 81ff), samtida med hus 5. Likheterna i utseende mellan de båda byggnaderna och de samstämmiga dateringarna indikerar att de byggts under samma skede. Möjligtvis var även hus 7 ett boningshus.

Hus 8, hörnstolpsbus

Huset var orienterat närmast nord-sydligt. Det hade en storlek på 5,0 x 2,3 m. Dess bevarade delar utgjordes fyra partällda stolphål, samt ett ensamt stolphål i östra vägglinjen. På grund av vädret kunde bara den 0,4 m stora och 0,2 m djupa väggstolpen grävas. Inga fynd eller daterbart material påträffades. Huset

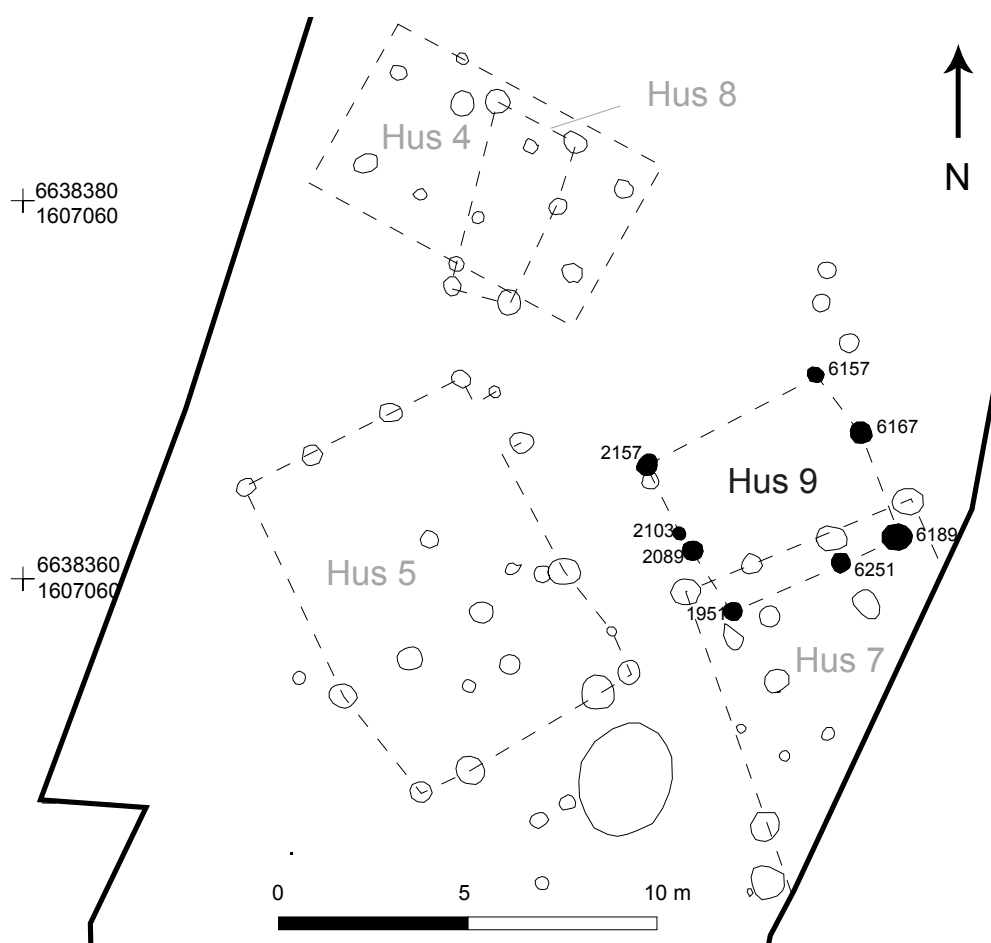

Figur 29. Plan över Hus 8. Skala 1:200.

överlagrades troligen av hus 4. Det tolkades som ett mindre hörnstolphus, en mindre ekonomibyggnad, av typen D5b (Frölund & Schütz 2007, s 156).

Hus 9, enskeppigt hus.

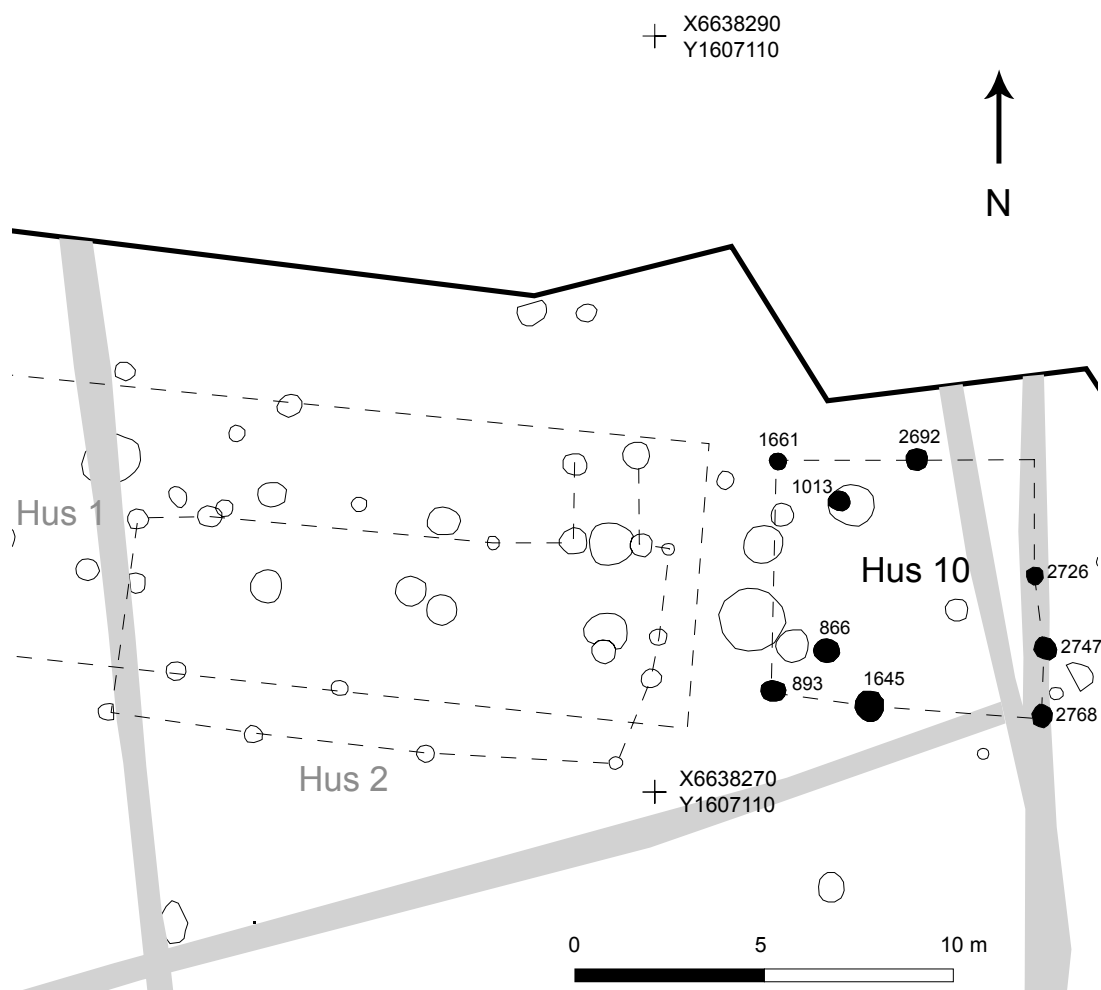
Huset, som låg i det norra läget, utgjordes av en närmast kvadratisk 5 x 5 m stor konstruktion, orienterad nordväst-sydöst och parallell med hus 5. Den omfattade åtta stolphål, upp till 0,80 m stora och 0,48 m djupa. Endast ett par av dem var stenskodda. Kol av tall från A2157 ¹⁴C-daterades till vikingatid/tidig medeltid (Prov 10, 990-1120 e Kr, Ua-41762). Inga fynd tillvaratogs i huset. Huset överlagrade hus 7. Det tolkades som ett enskeppigt hus av typen D1b (Göthberg 2000, s 81ff), möjligen en ekonomibyggnad.

Figur 30. Plan över hus 9. Skala 1:200.

Hus 10, enskeppigt hus.

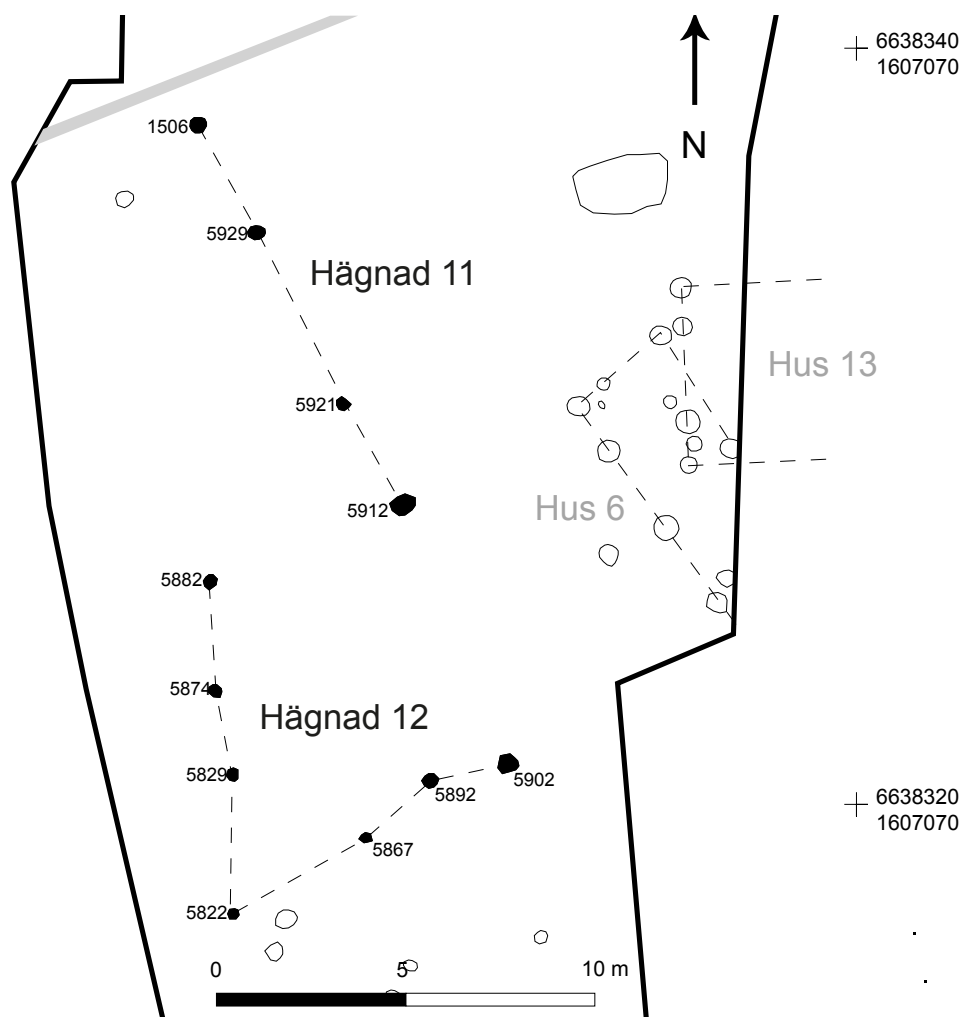
Huset var beläget strax söder om den gamla bytomten och utgjordes av en närmast 7,1 x 6,2 m stor konstruktion, orienterad närmast öst-väst, i förlängningen av hus 1. Den omfattade nio stolphål, upp till 0,8 m stora och 0,4 m djupa, några av dem stenskodda. Sju av stolphålen utgjorde vägglinjer medan två ingick i en inre konstruktion. Husets östra delar stördes av ett dike. Själva huset daterades inte, men det överlagras härden A5418 (250-340 e Kr), och överlagrades av kokgruppen A847 (780-940 e Kr). Huset brukningstid kan alltså sägas vara begränsad till perioden sen romersk järnålder – vendeltid, med tanke på husets konstruktion troligen i den senare delen av denna period. På boplatsen finns inga övriga dateringar till vendeltid, vilket kanske gör det troligt att huset skall dateras till folkvandringstid. Huset tolkades som ett enskeppigt hus av typen D1b (Göthberg 2000, s 81ff), möjligen en ekonomibygnad.

Figur 31. Plan över hus 10. Skala 1:200.

Hägnad 11 & 12

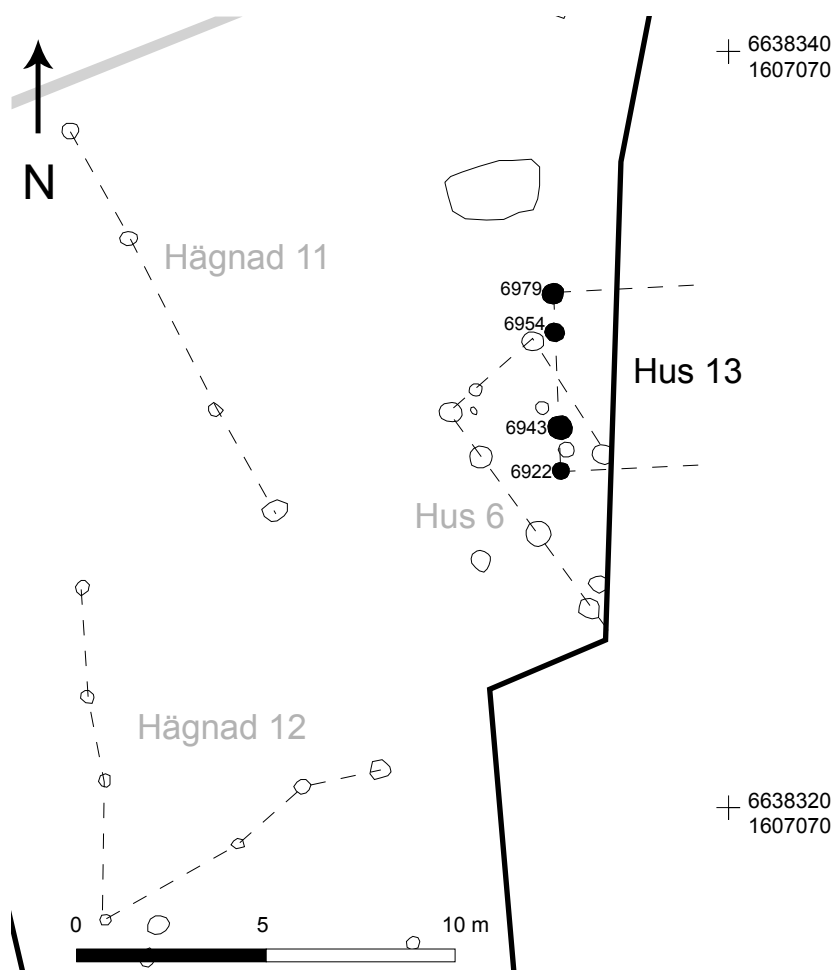
Hägnaderna utgjordes av fyra respektive sju stolphål, upp till 0,70 m stora. Hägnad 11 var orienterad nordväst-sydöst, parallellt med det närliggande hus 6, medan hägnad 12 löpte nordväst-sydöst, för att sedan vika av och löpa i grovt östvästlig riktning. På grund av snöoväder kunde inga anläggningar undersökas. Kol tillvarataget ytligt i A5282 ¹⁴C-daterades till tidig medeltid (Prov 86, 1030-1160 e Kr, Ua-41487). Inga fynd påträffades i eller i anslutning till hägnadsstolparna. De relativt långa avstånden mellan hägnadsstolparna, 2,5 m eller mer, indikerade att hägnaderna kunde utgöra rester av någon form av slanstaket (jfr Eklund 2007, s 352f). Möjligen hade de båda hägnaderna tillsammans utgjort en inhägnad, möjligen en djurfälla.

Figur 32. Plan över hägnad 11 och hägnad 12. Skala 1:200.

Hus 13

Konstruktionen utgjordes endast av fyra stolphål belägna intill schaktkanten. Stolphålen var upp till 0,60 m stora och 0,36 m djupa. Stolphålen var inte sten-skodda. De låg längs en 4,7 m lång rad, indelade i två par. Detta utseende är slående likt den södra gaveln i hus 5, där stolphålen också ligger i två par. Inget primärt konstruktionsmaterial lämpligt för datering påträffades i stolphålen. Inga fynd tillvaratogs i stolphålen, men en svinbete påträffades i schaktkanten strax öster om dessa (F110). Beten kom från en fullvuxen galt. Troligen utgör stolphålen den västra gaveln till ett öst-västligt orienterat hus beläget öster om undersökningsområdet, uppe på den historiska bytomten. Likheten med hus 5 skulle kunna indikera att även hus 13 var en enskeppig byggnad, men i nuläget kan endast antas att den synliga konstruktionen var en del av ett större hus, möjligen ett boningshus.

Figur 33. Plan över hus 13. Skala 1:200.

Fynd

Fyndmaterialet var begränsat och inskränkte sig 40 fyndposter, sammanlagt drygt 1 kg material. Det utgjordes av mindre mängder djurben, bränd lera, några järnföremål, enstaka bitar keramik, några kopparföremål (huvudsakligen mynt) samt ett par bitar slagg. Omkring 75% av materialet tillvaratogs i och kring konstruktionerna hus 1 och hus 2. Till detta material kan läggas den underliggare till en malsten som påträffades öster om undersökningsområdet, men inte tillvaratogs (se redogörelse nedan).

Malsten

Utanför undersökningsområdet, 12 m öster om hus 6, påträffades en trågformad underliggare till en malsten (fig. 34). Föremålet hade en rektangulär form, 0,66 m långt, 0,45 m brett och 0,26 m högt. På ovansidan hade den en 0,47 x 0,28 m stor och 0,03–0,04 m djup nedsliten hålighet. Föremålet låg tillsammans med en större mängd röjningssten, och hade troligen legat i åkern inom det område där hus 6 var beläget. Eftersom underliggaren inte berördes av exploateringen togs den inte in utan ligger kvar på platsen. Underliggaren utgjorde ena delen av en gnidkvarn, där den andra delen utgjordes av en rund eller oval löpare. Experiment har visat att man med detta verktyg kan mala 1 kg rostad vete på 35–40 minuter med mycket liten förlust av säd och utan att få med särskilt mycket stendamm (Welinder m fl 1999, 162f). En löpare som kunde ha använts med underliggaren påträffades i ett stolphål 30 m norr om fyndplatsen under utredningen (Frölund & Göthberg 2011, s 17, 24). Gnidkvarnar var helt dominerande under neolitikum och bronsålder, användes även under hela järnåldern och långt upp i historiskt tid. Under yngre järnålder fick de emellertid konkurrens då vridkvarnar, mer lika moderna tiders malstenar, började användas i Skandinavien (Welinder m fl 1998, s 394f).

Figur 34. Trågformad underliggare till en gnidkvarn, påträffad öster om undersökningsområdet. Den nedslitna håligheten på ovansidan är tydlig. Foto: Robin Lucas, Upplandsmuseet.

Kategori	Poster	Antal	Vikt (g)
Djurben	20	36	201
Bränd lera	6	29	540
Järn	4	4	55
Keramik	3	6	69
Koppar	5	5	13
Slagg	2	11	147
SUMMA	40	91	1025

Figur 35. Tabell över övriga fyndkategorier från Hellby, exklusive malstenen som låg utanför undersökningsområdet. Den berördes inte av exploateringen och tillvaratogs därför inte.

Djurben

Sammanlagt 36 fragment av eller hela obrända djurben påträffades. De framkom huvudsakligen i stolphål, dit de kommit genom sekundär deponi, snarare än i härdar, där de kan ha kommit hamnat vid matlagning, eller primärt dumpade i exempelvis avfallsgropar. Överlag kom endast små mängder ben på lokalen, den största posten innehöll knappt 50 gram. De flesta ben påträffades ensamma eller i mycket små grupper; ingen post innehöll mer än fem benfragment. Överlag var benmaterialet välbevarat, men viss vittring fanns på några fragment. Identifierade arter var nöt, får/get, svin, häst, hund och fågel. En del av materialet kunde endast bestämmas till artgrupperna stor gräsätare, däggdjur eller mellanstort däggdjur. Flera långa rörbenen från får/get, nöt och häst hade slaktspår och gnagmärken fanns på benfragment från nedgrävningar, vilket tyder på att dessa legat öppna. En övervikt på ben från matavfall indikerade att köttrika delar av skeletten dominerade, men materialet är för litet för att långtgående slutsatser kan dras (se bilaga osteologisk analys).

Art	Antal	Vikt (g)
Stor gräsätare	9	56,27
Däggdjur	6	2,48
Mellanstort däggdjur	5	5,62
Nöt	4	47
Får/Get	4	15,25
Svin	3	27,57
Häst	3	43,29
Hund	1	2,62
Fågel	1	0,75
SUMMA	36	200,85

Figur 36. Tabell över artfördelning för benfragmenten från Hellby.

Bränd lera

Sammanlagt 29 större eller mindre bitar av bränd lera påträffades. Allihop framkom i endast tre stolphål på det södra läget. I stolphålet A1000 påträffades en större mängd lerklining med tydliga avstrukna ytor och fingeravtryck (F106). Lokalens mest anmärkningsvärda fynd kan kopplas till järnframställning. I stolphålet A754, beläget i ingången på hus 2, påträffades ett halvt blästermunstycke (F108, fig. 37). Föremålet vägde 286 gram och var delvis förslagat. Själva blästerhålet hade haft en dimension på 20 mm. I stolphålet A767 påträffades ytterligare fragment av ugnsväggar (F82). Blästermunstycken har påträffats bland annat påträffats i Sollentuna (SHM 34225), Södertälje (SHM 34939) och i Eketorps fornborg på Öland (SHM 31597). Även på Sörbygravfältet i Årsunda, Gästrikland har ett munstycke påträffats (Englund & Olsson 2002). Det aktuella föremålets placering i ingångstolpen till ett hus kan möjligen antyda en kultisk

Figur 37. Blästermunstycke (F108) påträffat i stolphålet A754 och slagg (F87) påträffad i stolphålet A767. Anläggningarna bildade en inre ingång till hus 2. Foto: Bengt Backlund, Upplandsmuseet

nedläggelse. Slagg, ämnesjärn och verktyg har påträffats i liknande lägen i Skåne och i Danmark, och tolkats som avsedda att främja olika verkstadsrelaterade aktiviteter (Carlie 2004, s 166). Denna tolkning styrks av att på att slagg även påträffades i det andra inre ingångsstolphålet (se nedan).

Järn

Fyra järnföremål påträffades, samtliga vid den inledande metaldetektorkarteringen av matjordsskiktet, tre i anslutning till Hus 1 och 2 och ett (F18) i åkermarken väster om det egentliga undersökningsområdet. Ett var en fragmentarisk knivsegg (F16), som möjligen kunde var recent. Ett utgjordes av en omvriden ten som bildade en ögla (F17) och ett var en välbevarad båtnit (F18). Slutligen hittades vad som troligen var en betsel detalj (F19, fig. 38), en 25 mm stor ring om vilket satt ett omvirat bleck. Liknande föremål har påträffats på Birka (jfr Arbman 1940, Taf. 23).

Figur 38. Del av ett betsel (F19) påträffad under metaldetektorkartering. Foto: Bengt Backlund, Upplandsmuseet

Keramik

Endast tre fynd av keramik gjordes, samtliga i eller i anslutning till hus 1 och 2. Ett större fragment (F99) påträffades i A767 ingången i hus 2. Ett mindre fragment (F93) framkom i stolphålet A807. Dessa fragment var likartade i typ, med avstruken yta, chamotte- och bergartssmagrade och med ett tydligt yttre skikt av ljusare gods. Det tredje fyndet (F93) påträffades i lågtemperaturugnen A1000

och utgörs mycket grovt magrat och hårt sekundärbränt gods. Samtliga fragment var av en enklare typ av gods, och härrörde troligen från lokalt producerade kärl snarare än importföremål.

Koppar

Fem kopparföremål påträffades, samtliga vid den inledande metalldetektorkarteringen av matjordsskiktet, samtliga i den södra delen av undersökningsområdet, och samtliga daterade till postreformatorisk tid. Fyra av dem utgjordes av mynt. F9 var 1/12 Skilling, daterad 1806 med Gustaf IV Adolfs monogram. F14 var en så kallad ”CONTORS POLLET”, daterad 1800. Dessa gavs ut av Riksgäldskontoret 1799-1802 för att råda bot på bristen på skiljemynt, alltså mynt av små valörer (Tingström 1963, s 248). En liknande pollett påträffades vid undersökningar i Malma i Valsätra 2011 (Wikborg 2011). F15 är starkt korroderat och ingen tydlig prägling är bevarad. Slutligen F12, som utgjordes av en knapp, 17 mm i diameter och med en vågmönsterdekor.

Silver

Ett silvermynt (F135) påträffades vid den inledande metalldetektorkarteringen av matjordsskiktet i den södra delen av undersökningsområdet. Det var av valören 1 öre och präglat i Stockholm under tidigt 1600-tal under Karl IX regeringstid. Det exakta året kan inte uttydas (jfr Tingström 1969, s 140).

Figur 39. Silvermynt av valören 1 öre (F135). Foto: Bengt Backlund, Upplandsmuseet

Slagg

I A767, ett inre ingångsstolphål i hus 2, påträffades en mindre mängd, 146 gram, järnslag (F87). Slaggen är tung, med högt järninnehåll. Den kompletterar det blästermunstycke som påträffades i det närbelägna stolphålet A754. Det är mycket möjligt att slaggen utgjort ett husoffer (se diskussion om blästermunstycke ovan). En mindre bit slagg påträffades även i ugnen A1000 (F101). Det är möjligt att detta kan ha hamnat i ugnen sekundärt, eftersom ugnen troligen inte bränts i de temperaturer som behövs för att slagg skall uppstå.

Analyser

Makrofossil

Nio prover analyserades för förekomst av makrofossiler. Sju av dem kom från stolphål efter takbärare i hus 1. I dessa påträffades inget specificerat växtmaterial, däremot innehöll två av dem kol från ek och hassel respektive obränt trä från gran. I härden A5418, som överlagrades av ett stolphål i hus 10, påträffades förutom kol från björk, även fragment av skalkorn, det dominerande sådeslaget under äldre järnålder och framåt. Skalkornet är fattigare på protein än nakenkornet, men mer motståndskraftigt mot mögel och andra angrepp (Welinder m fl 1998, s 380). Ugnen A5689 innehöll jämförelsevis mycket material. Förutom kol från vide, sälg och pil fanns skalkorn, ospecificerad säd och enbär i provet.

ProvNr	Kontext	Kol	Trä	Frö/bär
35	Stolphål 1674 (hus 1)	-	-	-
36	Stolphål 5235 (hus 1)	-	-	-
37	Stolphål 5217 (hus 1)	-	-	-
38	Stolphål 5160 (hus 1)	ospecificerat	gran	-
39	Stolphål 5506 (hus 1)	-	-	-
40	Stolphål 1059 (hus 1)	ek/hassel	-	-
41	Stolphål 594 (hus 1)	ospecificerat	-	-
42	Härd 5418	björk	-	skalkorn
81	Nedgrävning/ugn 5689	vide/sälg/pil	-	skalkorn/säd/enbär

Figur 40. Tabell över makrofossilprov från Hellby.

Vedart

Sammanlagt 16 prover analyserades för att klargöra vilka vedarter som förekom. Proverna från stolphål kom mestadels från bevarade stolprester, som alla visade sig vara tall. Detta är knappast förvånande, eftersom detta trädslag dominerar som byggnadsmaterial i Uppland under järnålder (jfr Qviström 2007, s 234f). Tall påträffades även i den stora härden A1491, ett av lokalens äldre objekt. I härden A5418 fanns poppel, vilket även påträffades i den möjliga ugnen A5689. Kokgropen A847 innehöll björk, som har ett högt energivärde, och härden A2789 rönn.

¹⁴C-datering

Sammanlagt skickades 18 prover för ¹⁴C-datering. Mer än hälften härrörde från olika huskonstruktioner. Det äldsta skedet på lokalen verkar föregå den huvudsakliga bebyggelsen med åtminstone 300-350 år, med tre härdar daterade till romersk järnålder. Nästa skede infaller under äldre vikingatid när hus 1, hus 2 och möjligen hus 4 tillkom. Till samma skede hör den stora kokgropen A847 och den troliga ugnen A5689. Ett senare skede inföll i yngre vikingatid, och inbegriper hus 5, hus 7 och hus 9. Det sista daterade bebyggelseskedet på lokalen hörde hemma i övergången vikingatid/äldre medeltid och omfattade hus 3 och eventuellt hus 2. Även hägnad 12 hamnade i detta skede. Ett prov från hus 1 daterades till postreformatorisk tid, vilket troligen kan förklaras med att det aktuella stolphålet störts av senare aktiviteter på platsen.

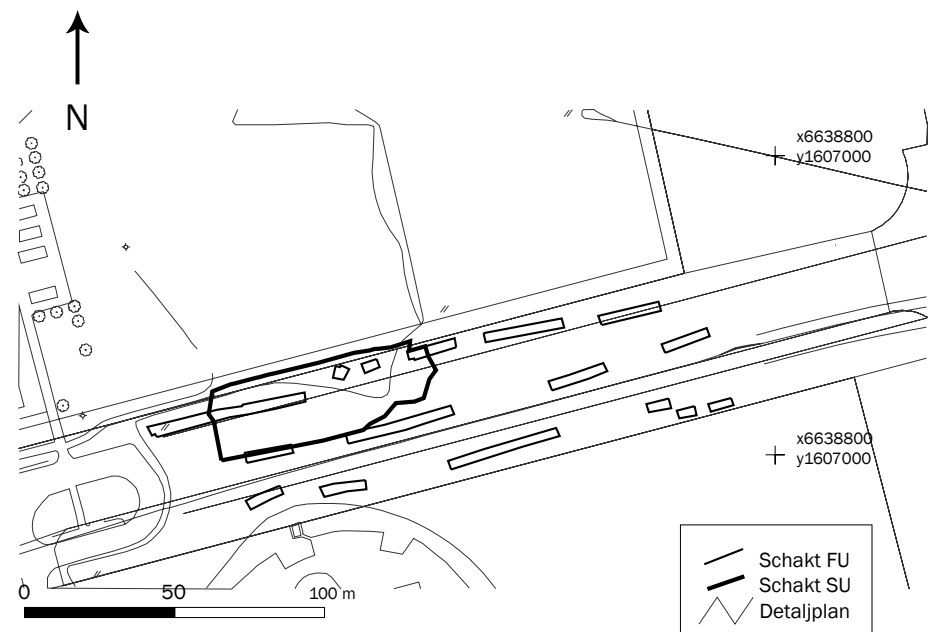
ProvNr	Kontext	LabNr	Material	Art	¹⁴ C	Kal1 (68,2% prob.)	Kal2 (95,4% prob.)	Period
10	Stolphål 2157 (hus 9)	Ua-41762	Kol	Tall	996±30	990-1120 e Kr	980-1160 e Kr	VIK
11	Härd/kokgrop 847	Ua-41763	Kol	Björk	1155±30	780-970 e Kr	770-980 e Kr	VIK
14	Stolphål 5235 (hus 1)	Ua-41764	Ved	Tall	114±31	1690-1930 e Kr	1680-1940 e Kr	SEN TID
15	Stolphål 5360 (hus 2)	Ua-41765	Ved	Tall	931±30	1030-1160 e Kr	1020-1170 e Kr	VIK-MT
17	Stolphål 1685 (hus 1)	Ua-41766	Ved	Tall	1179±30	780-890 e Kr	770-970 e Kr	VIK
19	Stolphål 2865 (hus 2)	Ua-41767	Ved	Tall	1192±31	770-890 e Kr	710-950 e Kr	VIK
20	Stolphål 2943 (hus 1)	Ua-41768	Kol	Tall	1158±30	780-950 e Kr	770-970 e Kr	VIK
21	Härd 5418	Ua-41769	Kol	Poppel	1738±30	250-340 e Kr	230-390 e Kr	YRJÄ
22	Stolphål 5436	Ua-41770	Ved	Tall	950±30	1020-1160 e Kr	1020-1160 e Kr	VIK-MT
23	Stolphål 1702	Ua-41771	Ved	Tall	1134±30	880-970 e Kr	780-990 e Kr	VIK
25	Stolphål 5630 (hus 3)	Ua-41772	Ved	Tall	951±30	1020-1160 e Kr	1020-1160 e Kr	VIK-MT
29	Stolphål 2580 (hus 5)	Ua-41773	Ved	Tall	1119±30	890-975 e Kr	820-1010 e Kr	VIK
75	Stolphål 6178 (hus 7)	Ua-41774	Ved	Tall	1181±30	890-1020 e Kr	890-1020 e Kr	VIK
76	Nedgrävning 5689	Ua-41775	Kol	Poppel	1182±30	780-890 e Kr	770-970 e Kr	VIK
77	Härd 1491	Ua-41776	Ved	Tall	1683±30	260-410 e Kr	250-430 e Kr	YRJÄ-FVT
80	Härd 2789	Ua-41777	Kol	Rönn/Oxel	1790±30	130-320 e Kr	130-340 e Kr	RJÄ
85	Stolphål 6046 (hus 4)	Ua-42486	Ben	Får/get	1168±30	780-940 e Kr	770-970 e Kr	VIK
86	Stolphål 5882 (hägnad 12)	Ua-42487	Kol	-	932±30	1030-1160 e Kr	1020-1170 e Kr	VIK-MT

Figur 41. Tabell över vedartsprover och ¹⁴C-prover från Hellby. Perioderna förkortas enligt följande: ÄRJÄ=äldre romersk järnålder, YRJÄ=yngre romersk järnålder FVT=folkvandringstid, VT=vendeltid, VIK=vikingatid, MT=medeltid

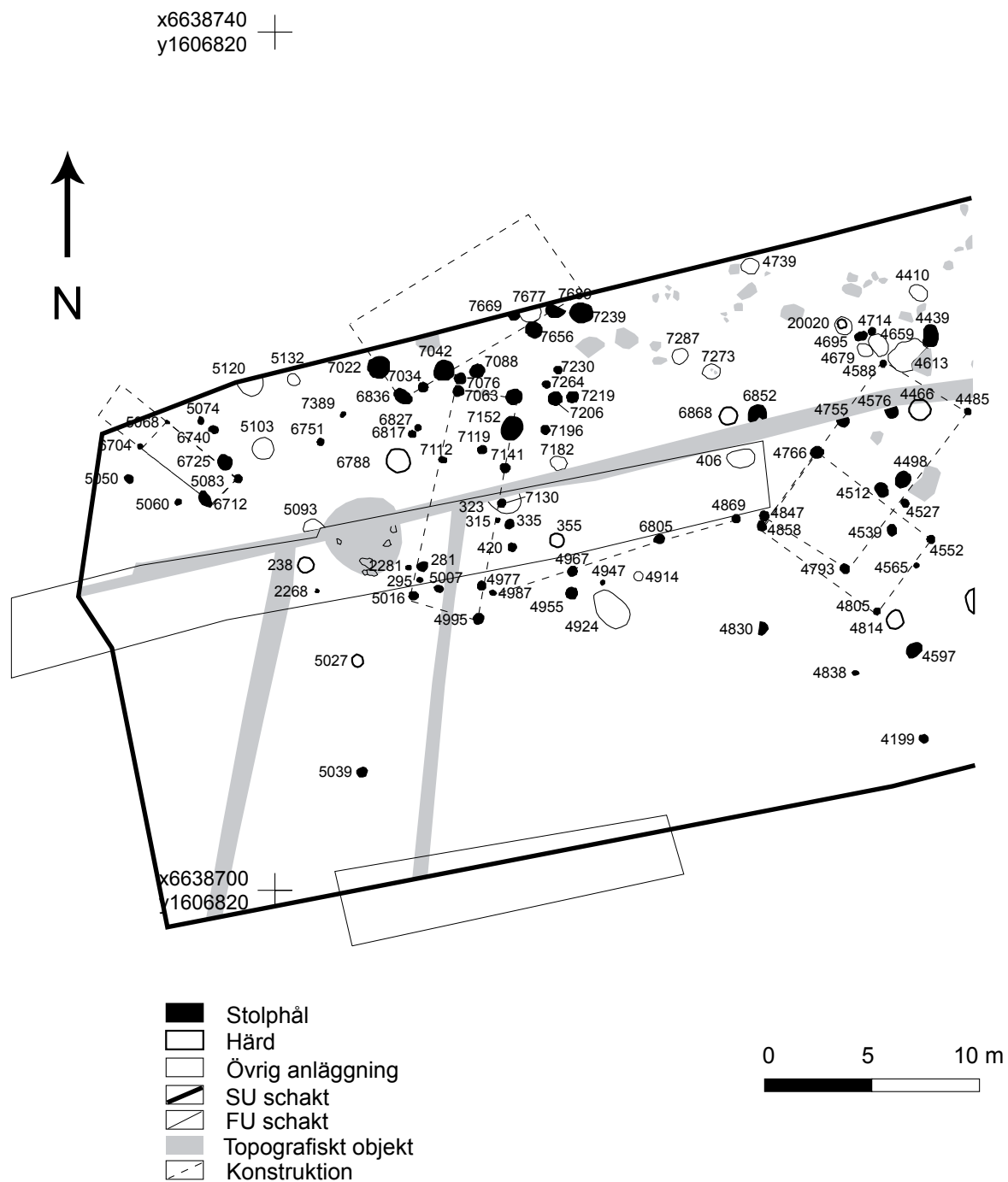
Resultat Övergnista

Arkeologiska objekt

Vid Övergnista framkom 132 stolphål, av vilka 58 har bedömts ingå i konstruktioner, 20 härdar, 18 nedgrävningar, 6 rester av kulturlager samt 2 odefinierade mörkfärgningar. Av dessa hade 37 stycken framkommit vid förundersökningen. Sammanlagt undersöktes 73 procent av de framkomna lämningarna. Huvuddelen av dessa låg med dragning åt den norra delen av schaktet. Mot söder återfanns större delen av härdarna.

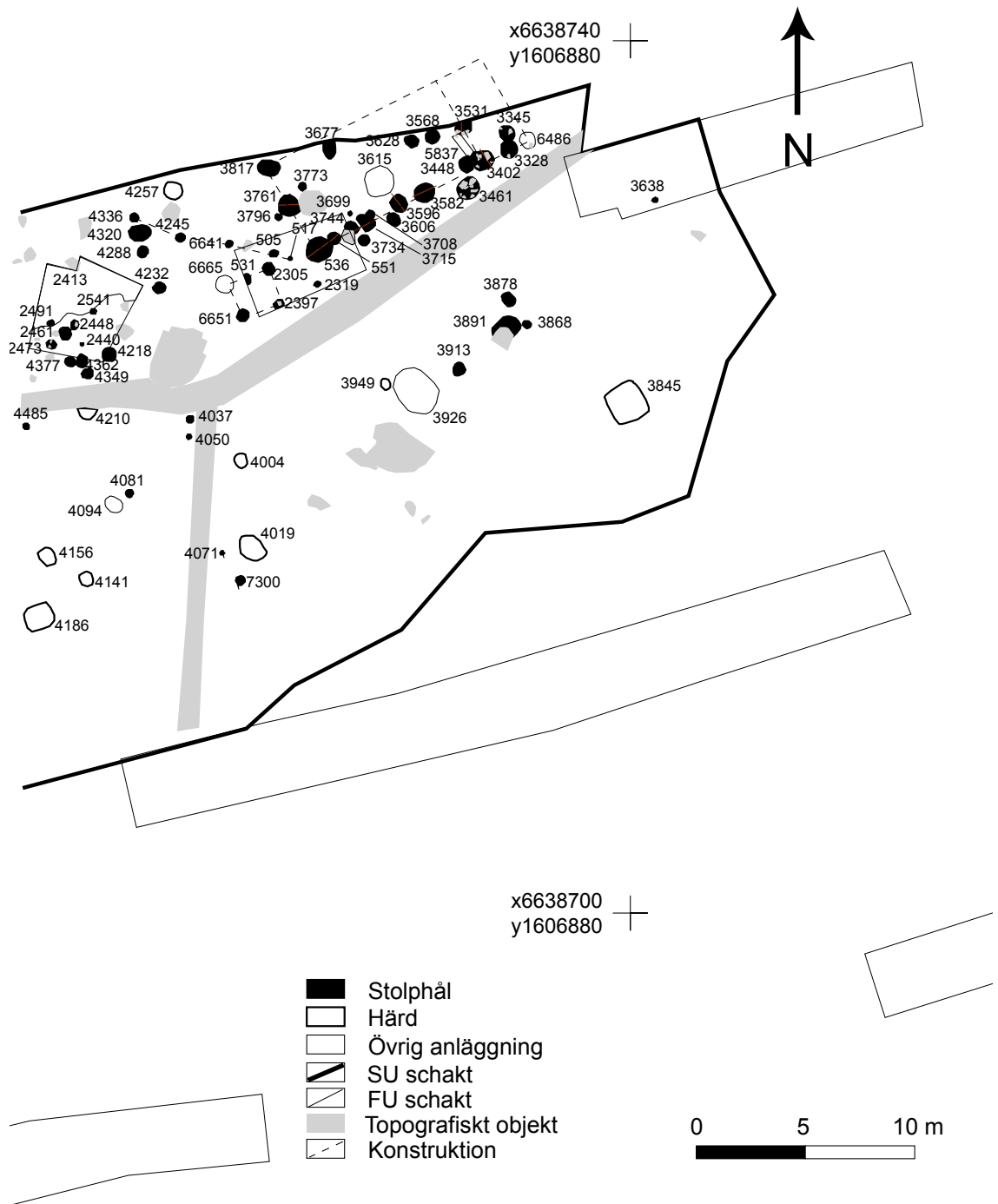

Figur 42. Översikt av schakten från förundersökningen och slutundersökningen. Skala 1:2500

Figur 43. Schaktplan med alla arkeologiska objekt/konstruktioner, västra delen.
Skala 1:300.

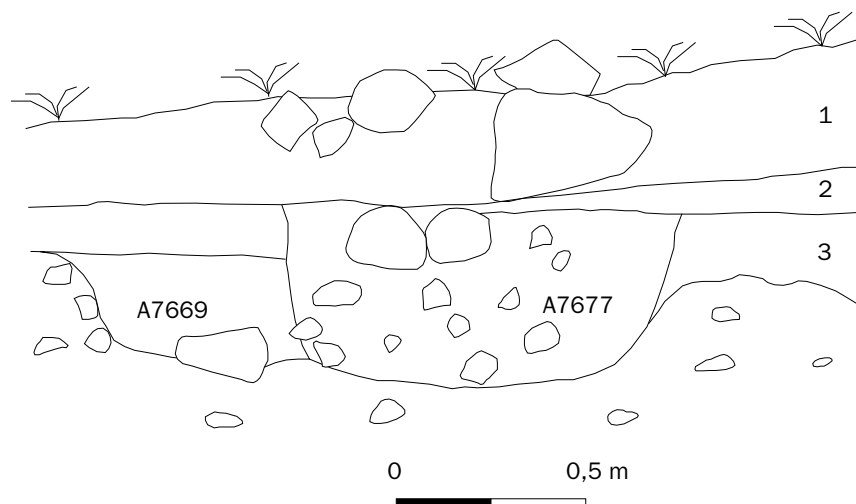
Figur 44. Schaktplan med alla arkeologiska objekt/konstruktioner, östra delen. Skala 1:300.

Härdar

Av de 20 härdarna undersöktes 12 medan de resterande åtta enbart plandokumenterades. Tre av härdarna framkom redan vid förundersökningen. Härdarna var ovala, runda och rektangulära och fanns i storlekarna 0,40 – 1,50 m. Djupet på härdarna varierade mellan 0,02 och 0,20 m. En härd, A4466, låg inom begränsningen för hus 19 och kan höra till denna byggnad. I övrigt fanns inga av härdarna i husen utan låg som tidigare nämnts huvudsakligen i områdets södra del, som del av ett aktivitetsområde för eldningsanknutna aktiviteter. Vedartsanalyser från härdarna visade att man använt björk, ek och tall som bränsle. Fyra av härdarna daterades: A393 öster om slutundersökningsschaktet daterades till 70-210 e Kr, A3845, en firsidig härd i sydvästra delen av området daterades till 340-430 e Kr, A6868 som var belägen mitt på ytan mot norr daterades till 780-900 e Kr och A6788, belägen i den västra delen av området daterades till 545-605 e Kr. Dateringarna antyder åtminstone spridda aktiviteter under en stor del av järnåldern men vad gäller den äldsta daterade härden tycks ingen bebyggelse ha existerat inom området. Övriga härdar har samstämmiga dateringar med stolphål på ytan, vilket indikerar att de troligen kan knytas till bebyggelse på platsen.

Kulturlager

Lager förekom fläckvis över den norra delen av undersökningsområdet. Ingen regelrätt undersökning av dessa förekomster genomfördes utan de grävdes något i samband med övrig anläggningsgrävning. De lagerförekomster som undersökts i någon mån hade en tjocklek mellan 0,10 och 0,30 m. Anläggningar fram-

Figur 45. Sektion av en del av schaktkanten i norr med stolphålet A7669 och nedgrävningen A7677. 1 = torv- och matjordlager, 2 = äldre matjordlager med tegel, 3 = kulturlager med rikliga brända ben. Skala 1:20.

kom under lager på ett par ställen. Troligen kan kulturlagret kategoriseras som avfallslager eftersom de delar som fanns huvudsakligen förekom i anslutning till bebyggelsen. De fynd som med säkerhet har kunnat knytas till lagret utgörs av ett par större poster keramik i lagerförekomst 406.

Nedgrävningar

Under kategorin nedgrävning kan det förekomma undertyper, som avfallsgrop och täktgrop, men i övrigt används beteckningen för tydligt nedgrävda gropar för vilka inget närmare användningsområde kunnat definieras. På området fanns 19 nedgrävningar, av vilka 14 undersöktes. I plan särskiljs en nedgrävning från andra anläggningstyper oftast genom att de är relativt stora och emellanåt också oregelbundna.

Nedgrävningarna fanns spridda över hela ytan utan några synbara koncentrationer.

En av nedgrävningarna (A5103) kunde klassificeras som avfallsgrop och en nedgrävning var en hästgrav (A5837).

Figur 46. Hästgraven i hus 15. Notera de stenskodda stolphålen på ömse sidor om hästskelettet. Lodfoto: Malin Lucas, Upplandsmuseet.

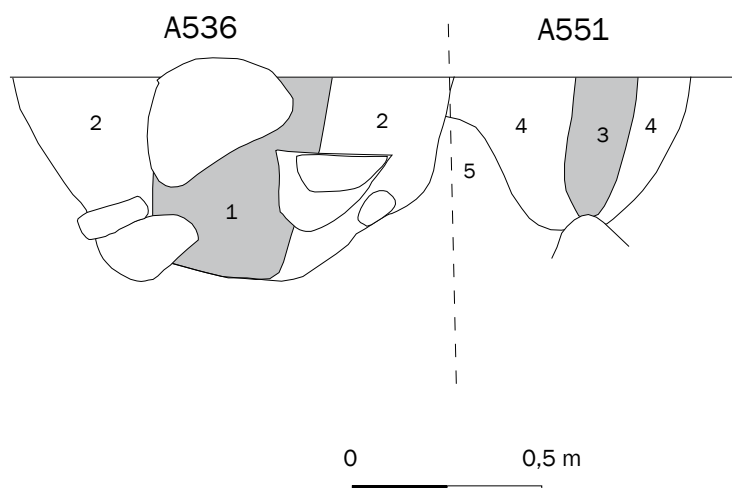
Hästgraven A5813 påträffades i östra delen av schaktet och var 1,60 x 0,40 m stor. Anläggningen överlagrade stolphål i hus 15 och var därför yngre än huset (F136). Ben från den nedgrävda hästen daterades och gav resultatet 1040-1210 e Kr, vilket innebär att den grävdes ned under tidig medeltid. Två stolphål i huset har daterats till 1020-1160 e Kr, vilket betyder att hästen inte nödvändigtvis behöver ha grävts ned särskilt långt efter husets användningstid. Hästen har troligen lagts ned som ett husoffer. Detta kommer att diskuteras vidare längre fram i rapporten.

Ytterligare en nedgrävning daterades. Den låg ungefär mitt på ytan i norr och fick dateringen 1020-1160 e Kr, det vill säga samtida med hus 15. Nedgrävningen innehöll en del sintrad lera, en järnspets (F25) och en del djurben.

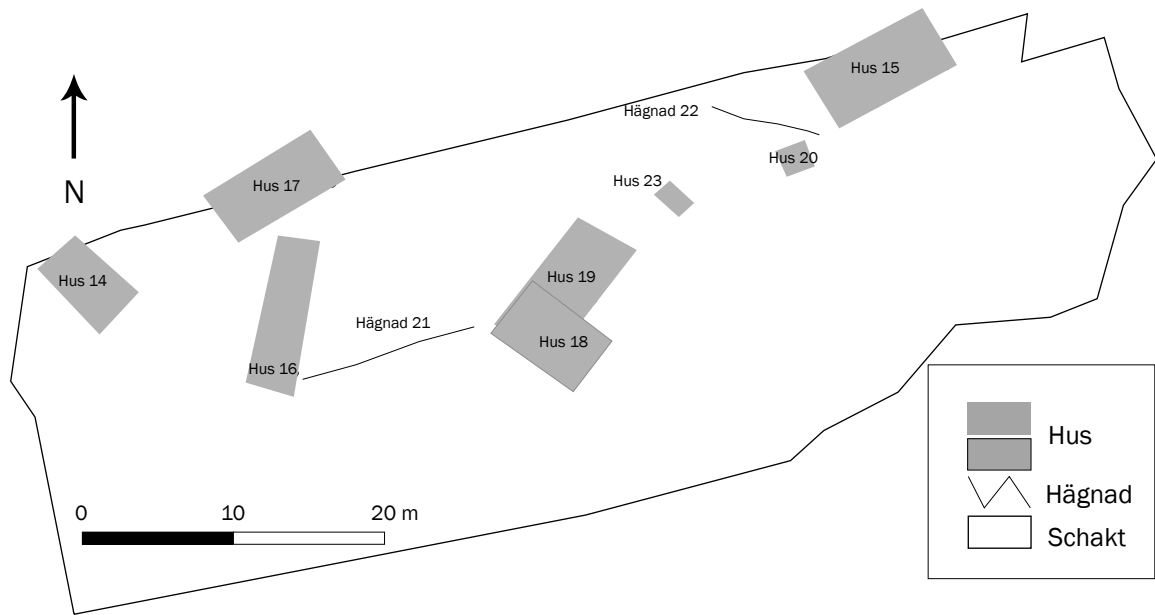
Stolphål

Av de sammanlagt 131 stolphålen undersöktes drygt 75 %. Bevarande stolprester fanns i flera av dem. Stolphålen var olika till form och storlek. Storleksmässigt varierade de mellan ca 0,2 m upp till dryga metern och djupet på stolphålen varierade mellan 0,1 och 0,7 m. I profil fanns flera varianter men flatbottnade och U-formade var vanligast.

Ko

Figur 47. Sektion av stolphål A536 och A551. A536 hör till hus 15 medan A551 troligen tillhör en äldre bebyggelsefas. Skala 1:20.

Figur 48. Översiktsplan över hus och hägnader vid Övergnista. Skala 1:500.

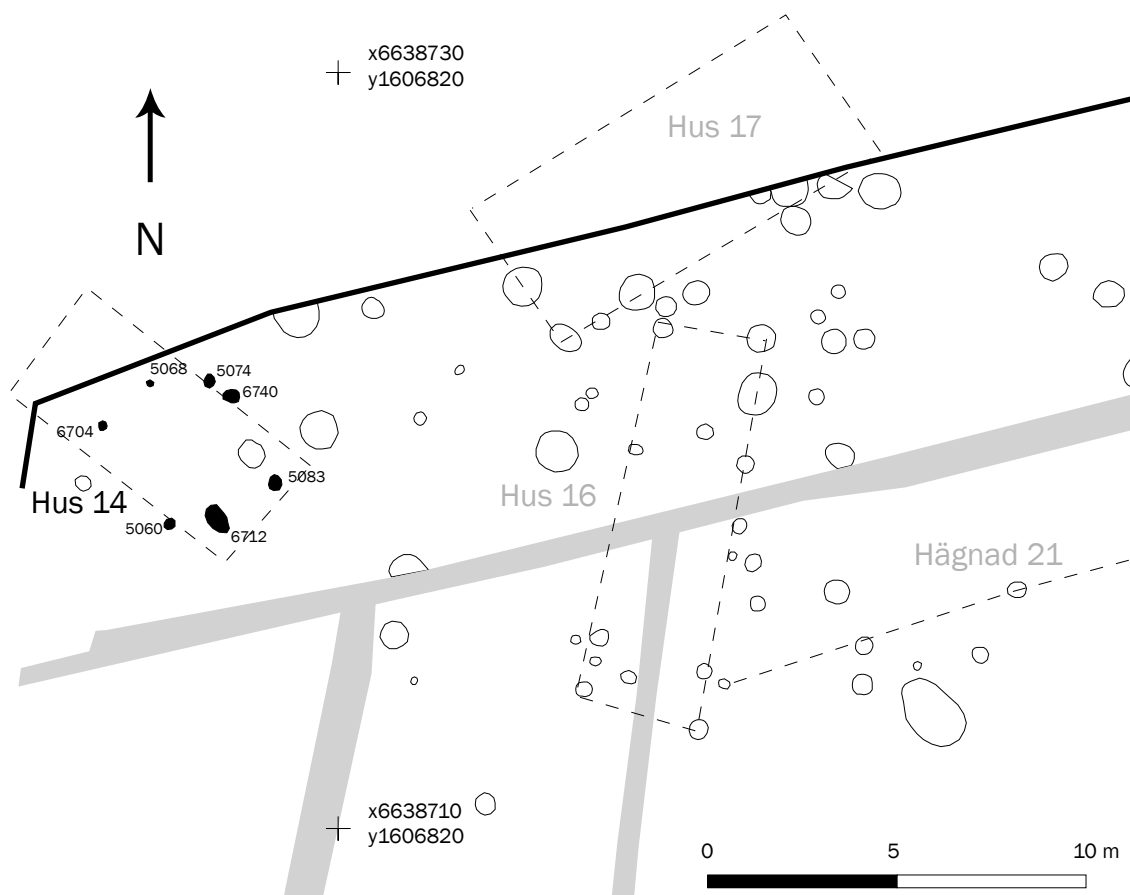
Hus och hägnader

Vid Övergnista påträffades åtta hus, varav ett treskeppigt hus, två hörnstolpshus och fem enskeppiga hus. Dessutom undersöktes delar av två hägnader. Det måste emellertid sägas som reservation att alternativa tolkningsmöjligheter kan finnas eftersom flera hus anslöt till schaktkanterna.

Hus 14, treskeppigt hus

Huset låg i den västligaste delen av undersökningsområdet. Det låg i nordvästlig-sydöstlig riktning helt nära schaktkaten och fortsätter möjligen utanför denna mot norr. Fyra stolphål till takbärande stolpar ingick i den synliga konstruktionen och husets bevarade längd inom undersökningsområdet uppgick till 4 m. Stolphålen varierade i storlek men var generellt av ringa omfång, runt 0,30 x 0,30 m med djup mellan 0,12 och 0,21 m. Ett par stolphål till troliga ingångsstolpar fanns ca en m utanför husets inre konstruktion mot norr, vilket tillsammans med ett stolphål till en trolig väggstolpe i söder också kan ge en antydning om husets bredd som då skulle bli ca 4 m. Även dessa stolphål var tämligen små. Bockbredden var runt 1,70 m och det enda spann som fanns bevarat inom undersökningsområdet uppgick till ca 4 m. Inget trä fanns bevarat i stolphålen men träkol som härrör från det typiska byggnadsmaterialet tall har från en av de takbärande stol-

parna daterats till vendeltid (Prov 46, 600-645 e Kr, Ua-41820). Inget fyndmaterial kunde tillvaratas från huset. Huset har tolkats som ett treskeppigt hus av hustyp B5b, vilka brukar antas ha fungerat som ekonomibyggnader av obestämd funktion (Göthberg 2000, s 76ff). Huset är samtida med hörnstolpshuset, hus 20.

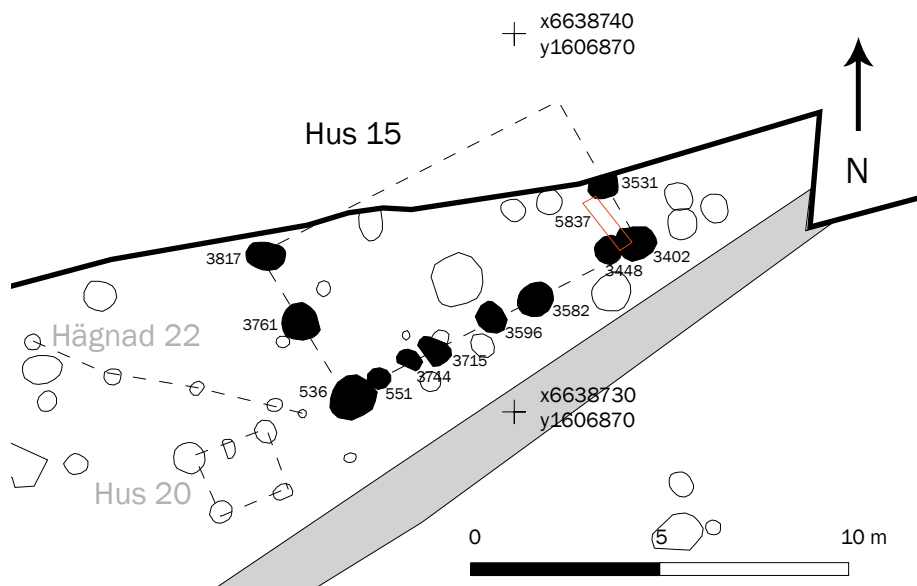
Figur 49. Plan över hus 14. Skala 1:200.

Hus 15, enskeppigt hus

Huset låg i områdets nordöstra del och har troligen en fortsättning åt norr, mot den registrerade bytomten. Med reservation för att huset kan ha en annan orientering och då vara betydligt större än den aktuella tolkningen anger, var det 8,5 m långt och drygt 4,5 m brett och bestod av minst 11 stolphål, de flesta kraftiga och stenskodda. I flera stolphål fanns bevarade rester av trästolparna kvar. I anslutning till byggnaden, särskilt vid den södra väggen, fanns flera stolphål som inte hör till huset, eftersom ett av stolphålen här har en tidigare datering än de två stolphål i huset som har daterats. Troligen är de rester av en tidigare byggnad på samma plats som hus 15. Nedgrävningen med hästskelettet låg i den nordöstra delen, mellan två stolphål. Huset har via två ^{14}C -prover daterats till 1020-1160, det vill säga sen vikingatid eller tidig medeltid (A3761, Prov 3, 1020-1160 e Kr, Ua-41818 samt A536, prov 7, 1020-1160, Ua-41813).

Det mest uppseendeväckande fyndet i huset var hästskelettet i nedgrävningen A5837 (F136). Övriga fynd utgjordes främst av ben från olika arter, bland annat tand från får/get (F50), rörben från fågel (F52) och kraniefragment från svin (F56). Dessutom påträffades ett vävtyngdsfragment (F70), keramik (F72, 73) och en del lerklining (till exempel F83).

Makrofossilprover togs från fem av husets stolphål. Från A3402 framkom 5 kärnor av skalkorn tillsammans med 1 fragment av obestämt sädeskorn (prov 58). Från A3582 kom 14 kärnor av skalkorn samt 7 fragment av obestämt sädeskorn. A3715 innehöll 17 kärnor av skalkorn, 2 obestämda kornkärnor, fragmenterad säd samt ogräs bestående av svinmålla och åkerbinda. I A3761 framkom 32

Figur 50. Plan över hus 15. Skala 1:200.

Figur 51. Hus 15 framrensat (ljusst skuggat) och hästgraven A4827 (mörkt skuggad). Vy från öster. Foto: Malin Lucas, Upplandsmuseet.

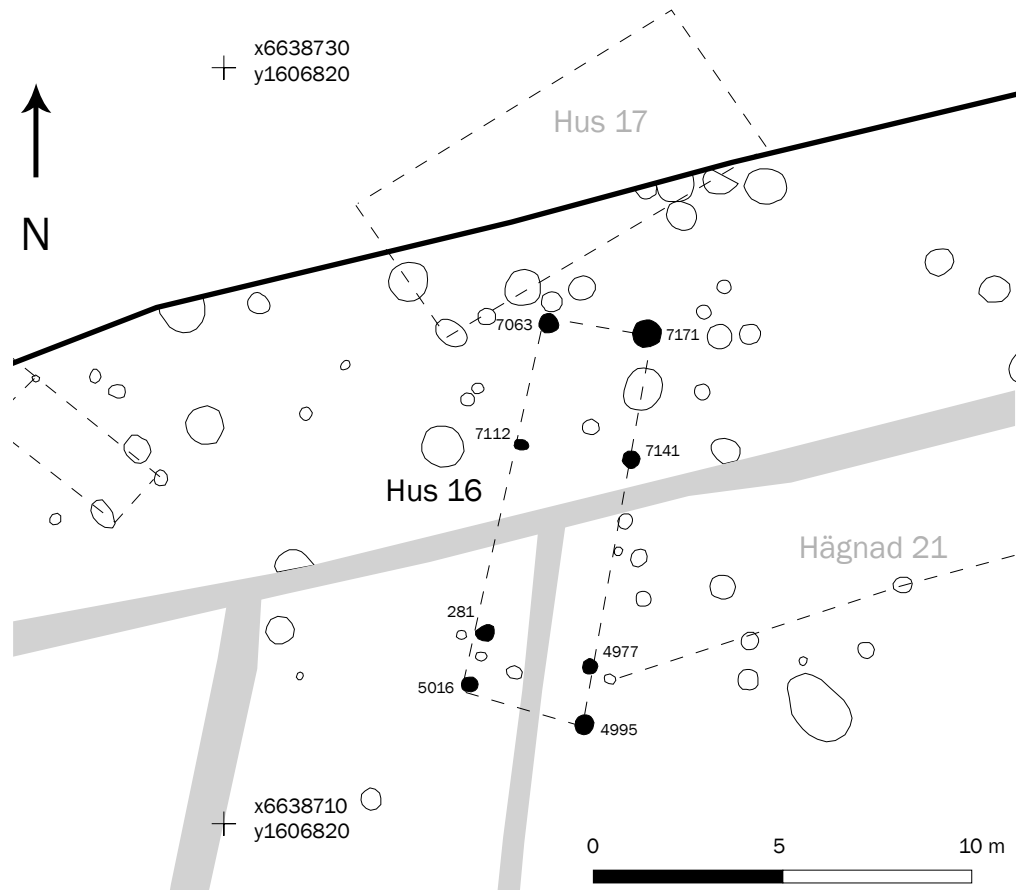
kärnor av skalkorn, 1 obestämd havre, svinmålla och brassica (kål). Slutligen fanns i A3817 16 kärnor av skalkorn, fragmenterad säd samt ogräs i form av kornaxbindel och svinmålla.

Huset har tolkats som en enskeppig huskonstruktion av hustyp D1a (Göthberg 2000 s 81) och har troligen fungerat som boningshus, då exempelvis makrofossilinnehållet i stolphålen kunde kategoriseras som hushållsavfall, vilket även beskriver fyndmaterialet. Den nedgrävda hästen har dessutom tolkats som ett byggnadsoffer, vilka vanligen påträffas i boningshus (Carlie 2004, s 108).

Hus 16, enskeppigt hus

Huset, som låg i västra delen av undersökningsområdet, var 10 m långt och ca 3 m brett. Byggnaden låg i NNO-SSV riktning. Det har störts av ett täckdike som troligen förstört ett av stolphålen. Huset bestod av åtta någorlunda parställda stolpar samt ett ensamt stolphål mitt för diket. Stolphålen var relativt likartade med storlekar runt 0,40 m och med djup från 0,11 – 0,30 m. De flesta av stolphålen var stenskodda.

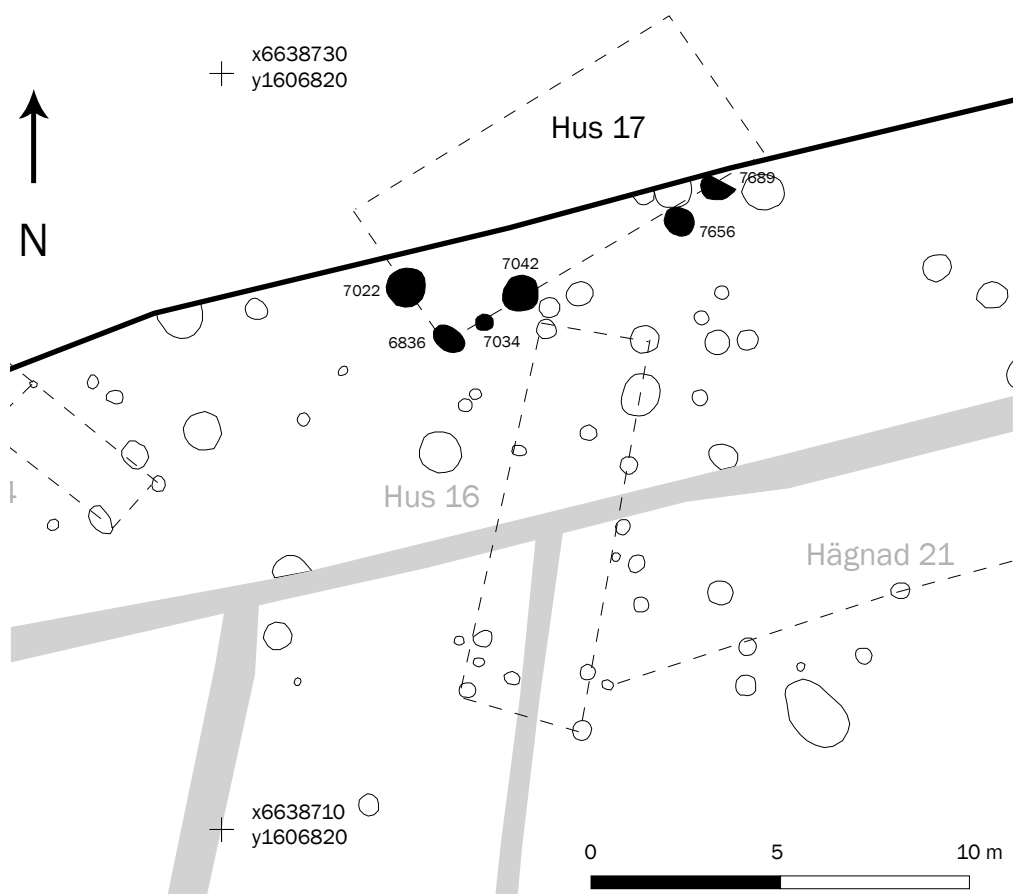

Figur 52. Plan över hus 16. Skala 1:200.

Inga fynd påträffades i stolphålen och inget material för datering påträffades heller. Huset har tolkats som ett enskeppigt hus av hustypen D1b (Göthberg 2000, s 83). Generellt sett tillhör enskeppiga hus den yngre järnåldern, varför en tentativ datering till vendel- eller vikingatid kan göras, även om enskeppiga hus även förekom under folkvandringstid. Huset kan möjligen tolkas som en ekonomibyggnad och denna tolkning stöder sig då främst på husets ganska ringa bredd. Inga andra tecken på husets funktion har kunnat ses.

Hus 17, enskeppigt hus

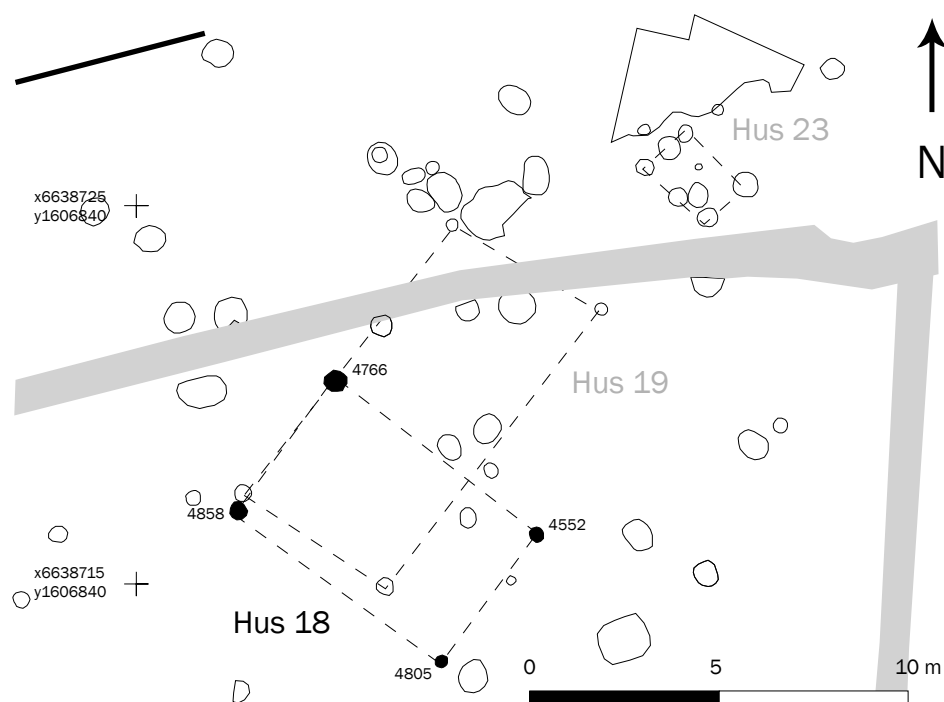
Huset låg i den nordvästra delen av området och fortsatte utanför schaktet i norr. Precis som i fallet med hus 15 öppnar detta för en alternativ tolkning av huset. Det var 8,5 m långt innanför undersökningsområdet och dess bredd kan via jämförelser med hus 15 uppskattas till ca 4 m. Huset låg orienterat i SSV-NNO riktning. De bevarade delarna av huset bestod av sex stolphål av relativt stora dimensioner med flera av dem runt 1 m stora och djup mellan 0,12 och 0,55 m. Fyndmaterialet i stolphålen var begränsat och bestod av ben, bland annat fotben från en tupp (F39). Ett stolphål (A7689) har daterats till vendeltid (Ua-41809, 545-605 e Kr). Huset har tolkats som en enskeppig huskonstruktion av hustyp D1a (Göthberg 2000 s 81).

Figur 53. Plan över hus 17. Skala 1:200.

Hus 18, enskeppigt hus

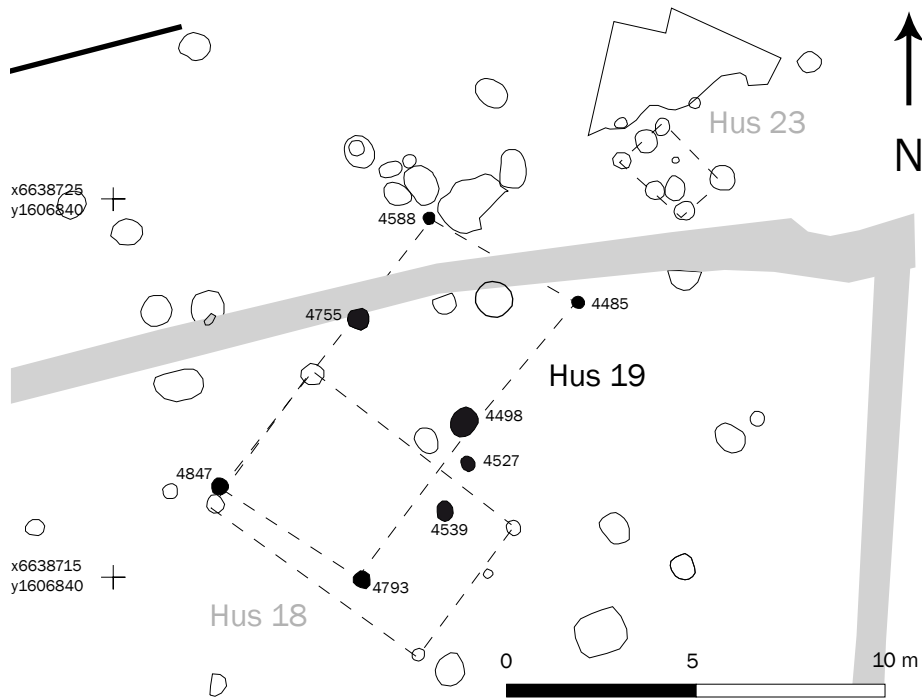
Huset låg mitt på undersökningsområdet och överlagras eller överlagras av hus 19. Det var 6,5 x 4,4 m stort och representerades av fyra stolphål. Huset var orienterat i nordväst-sydöstlig riktning. Stolphålen var inbördes tämligen olika med djup mellan 0,12 och 0,30 m. Inget fyndmaterial kunde tillvaratas från huset och det kunde inte heller dateras. Huset har tolkats som ett enskeppigt hus av hustypen D1b (Göthberg 2000, s 83).

Figur 54. Plan över hus 18. Skala 1:200.

Hus 19, enskeppigt hus

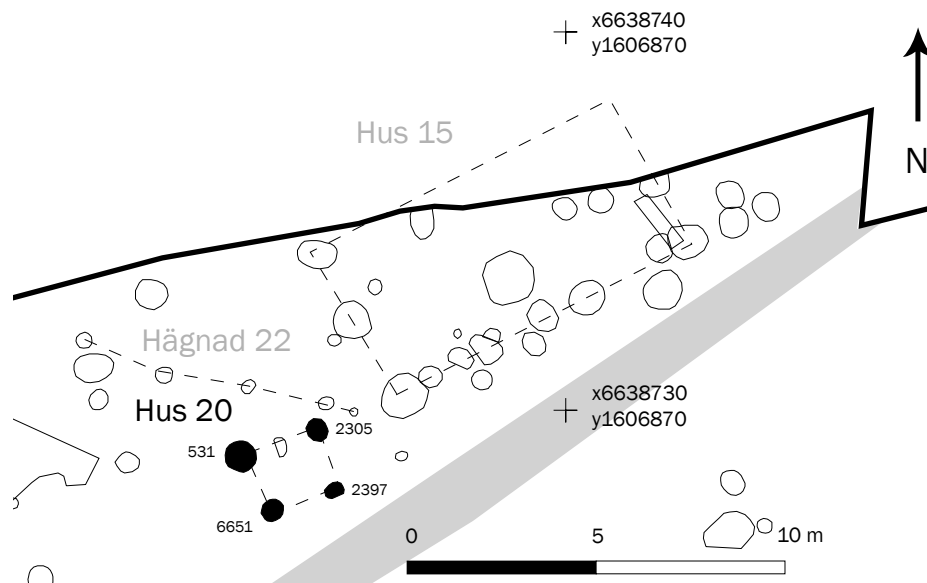
Huset låg mitt på undersökningsområdet och överlagras eller överlagras av hus 18. Det var 5,5 x 4,20 m stort och bestod det av åtta stolphål, varav de två i vardera långsida var något osäkra. En möjlig ingång i den sydöstra långsidan representeras av två stolphål, något utdragna från vägglinjen. Stolphålen var generellt av likartade dimensioner, mellan 0,22 och 0,27 m. Fyndmaterialet i huset var begränsat och bestod av ben från hästfot, eventuellt bearbetat (F36) i A4847 samt ett fossil, möjligen en ortoceratit (F82). En härd (A4466) låg i husets nordöstra del. Den är inte undersökt men dess läge gör det troligt att den hör till huset. Trä (tall) från ett av stolphålen ingången har ¹⁴C-daterats till vikingatid (Ua-41823, 770-880 e Kr). Huset har tolkats som ett enskeppigt hus av hustypen D1b (Göthberg 2000, s 83) och har troligen varit ett boningshus.

Figur 55. Plan över hus 19. Skala 1:200.

Hus 20, hörnstolpshus

Byggnaden var belägen strax sydväst om hus 15 och hade en storlek på 2 x 1,70 m. Ett av stolphålen ¹⁴C-daterades till 595-645 AD, det vill säga vendeltid. Huset har alltså inte varit samtida med hus 15. Fyndmaterialet i huset bestod av ben, bland annat höft- och underarmsben från får/get (F38,F51), keramik (F84) och lerklining (F85). Byggnadens ringa dimensioner gör det antagligt att det använts som ekonomibyggnad. Det kan troligtvis röra sig om någon form av stacklada eller motsvarande. Huset har tolkats som ett hörnstolpshus av hustypen D5a (Frölund & Schütz 2007, s 157). Huset tycks med ledning av dateringarna varit i bruk samtidigt som hus 14.

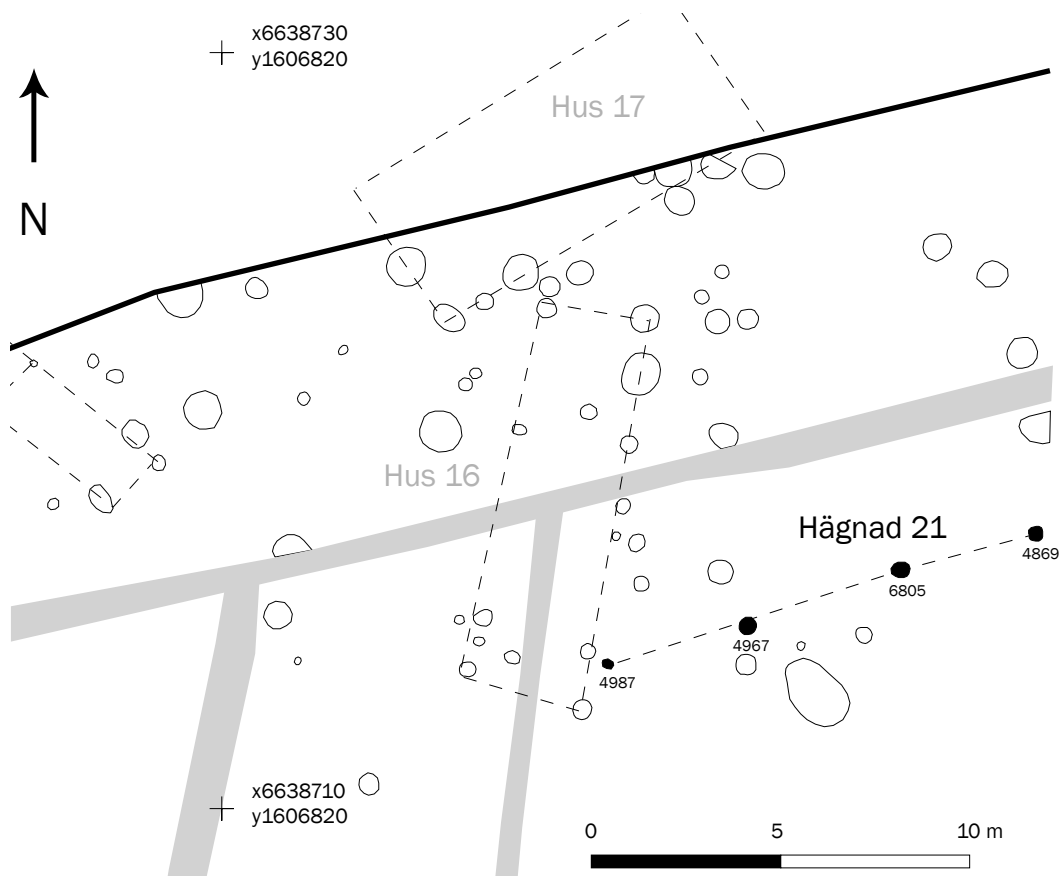
Figur 56. Plan över hus 20. Skala 1:200.

Hägnad 21

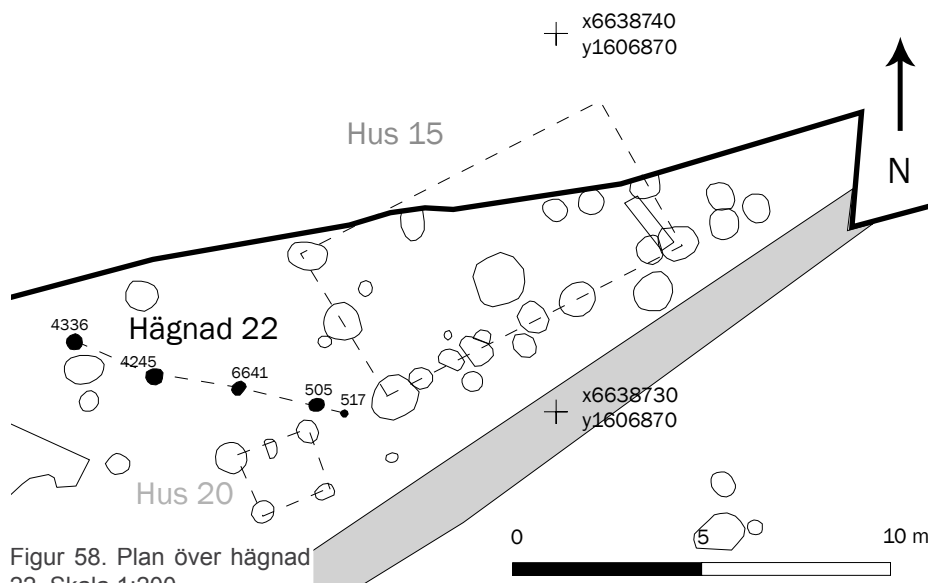
Hägnaden bestod av fyra stolphål och löpte i ungefärlig öst-västlig riktning mellan hus 16 och 18/19. Den var 12 m lång och hör troligen inte ihop med några av de ovan nämnda husen, då den ligger för nära dem för att kunna vara funktionell. Stolphålen i hägnaden innehöll inga fynd och den har heller inte kunnat dateras. Hägnadens orientering överensstämmer i stort sett med hus 15 och 17 och skulle kunna vara samtida med dessa, vilket gör att en datering till vikingatid kan vara möjlig. Med tanke på de relativt stora avstånden mellan stolphålen i hägnaden (över 3 m) kan man tänka sig att hägnaden varit någon form av slanstaket (Eklund 2007, s 252).

Hägnad 22

Hägnaden bestod av fem stolphål, varav de flesta inte undersöktes. Den var knappt åtta m lång och låg i nordvästlig-sydostlig riktning mellan hus 15 och 20. Den delar inte riktning med något av husen och kan av den anledningen inte knytas till något hus. Inga fynd påträffades i hägnaden och den har heller inte kunnat dateras. Avståndet mellan stolphålen i hägnaden var runt 2 m, vilket troligen indikerar att även denna hägnad utgjorts av ett slanstaket.

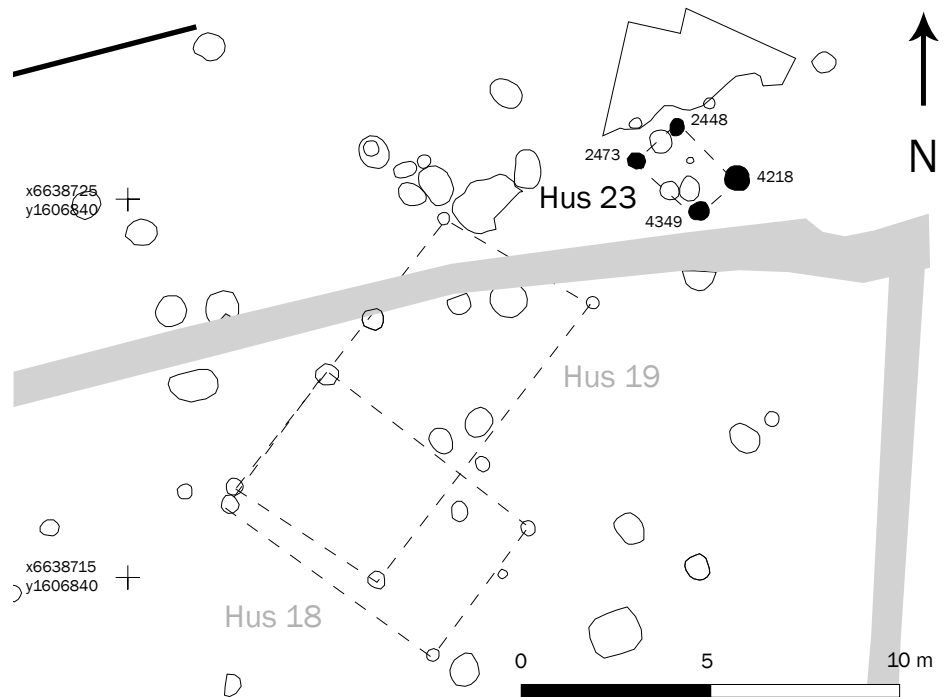
Figur 57. Plan över hägnad 21. Skala 1:200.

Figur 58. Plan över hägnad 22. Skala 1:200.

Hus 23, hörnstolpshus

Byggnaden var belägen mellan hus 19 och hus 20 och var endast 2,20 x 1,45 m stort. Huset har inte daterats. En datering till vikingatid finns i ett stolphål i anslutning till huset men det är oklart om detta är samtida med huset. Inga fynd påträffades i stolphålen. Troligen har byggnaden varit en mindre förrådsbyggnad. Huset har tolkats som ett hörnstolpshus av typen D5a (Frölund & Schütz 2007, s 157).

Figur 58. Plan över hus 23. Skala 1:200.

Fynd

Fyndmaterialet vid Övergnista var relativt begränsat, vilket troligen berodde på att endast en mindre del av boplatzen undersöktes. Sammanlagt registrerades 94 fyndposter med en sammanlagd vikt på 3176 gram, oräknat hästskelettet. Fynden uppträdde spritt över hela området och tillvaratogs huvudsakligen från arkeologiska kontexter som stolphål, lager och annat, även om en stor del av metallfynden framkom vid en inledande metallkartering.

Det största fyndmaterialet bestod av ben. 37 poster ben har registrerats med en sammanlagd vikt av ca 2 kilo. Dessa inkluderar inte det nästan kompletta hästskelettet som påträffades i A5837.

Kategori	Poster	Antal	Vikt (g)
Djurben	37	203	2040
Bränd lera	26	80	351
Fossil	1	1	28
Järn	12	12	169
Keramik	12	68	457
Koppar	3	4	47
Övrig metall	2	2	47
Bearbetat ben	1	1	37

Figur 60. Tabell över fyndkategorier från Övergnista, exklusive det nästan kompletta hästskelettet

Djurben

Sammanlagt 38 poster av djurben påträffade vid undersökningen. De framkom huvudsakligen i den norra delen av området och till största delen i stolphål och nedgrävningar. Den enskilt största benposten utgjordes av ett helt hästskelett som deponerats i en nedgrävning i hus 15. Denna begravning kan tolkas som ett offerfynd medan övrigt benmaterial snarare tillkommit genom sekundär deponering av matavfall. Benmaterialets sammanlagda vikt uppgick till drygt 9 kilo varav över 7 kilo utgjordes av benen i hästgraven. I stort sett samtliga ben var obrända.

De djurarter som kunde identifieras i materialet består av häst, nöt, vattensork, svin, får/get, hund, fågel och mus. Borträknat hästskelettet bestod drygt hälften av materialet av matavfall (58 %).

Art	Antal	Vikt (g)
Häst	343*	7584,88*
Däggdjur	30	32,82
Nöt	27	868,28
Stor gräsätare	26	244,85
Vattensork	22	1,5
Svin	21	238,68
Får/Get	13	62,9
Mellanstort däggdjur	11	13,47
Hund	9	71,15
Fågel (tamhöns)	3	1,98
Oidentifierat	1	0,22
Mus	1	0,01
Liten gräsätare	1	0,23
SUMMA	508	9120,97

Figur 61. Tabell över artfördelning för benfragmenten från Övergnista. *Det nedgrävda hästskelettet stod för nästan hela hästmaterialet.

Skelettet i hästgraven var nära nog komplett (F136). Det saknade höger framben, de flesta svanskotorna, vänster knäskål, vissa tåben och fotrotsben samt delar av kraniet. Delar av skelettet uppvisade gnagspår, vilket visar att kroppen legat exponerad under en tid. Gnagsmärkena finns på främre delen av skelettet. Hästen var 4-5 år vid fränfallet och någon könsbedömning gick inte att göra då de flesta tänderna saknades. Några mindre sjukliga förändringar fanns på skelettet, bland annat ledinflammation på höger lårben. Hästen har beräknats varit mellan 128 och 142 cm hög (se bilaga osteologisk analys).

Bearbetat ben

I kulturlagret A406 påträffades ett bearbetat ben (F137). Det bestod av ett mellanfotsben av häst som i något syfte börjat bearbetas längs kanterna. Benet vägde 37 g och var ca 195 mm långt.

Bränd lera

I kategorin bränd lera ingår såväl lerklining och bränd lera som föremål tillverkade av lera. Sammanlagt påträffades 80 fragment bränd lera med en sammanlagd vikt på 351 gram. Fynden framkom huvudsakligen i nedgrävningar och stolphål. Vad gäller lerklining och den brända leran härrör den sannolikt huvudsakligen från nedbrunna väggar eller kupoler över ugnar. Flera av lerkliningsbitarna i och i området kring hus 15 var hårt brända (smälta) och uppvisade bland annat avtryck av gräs vilket visar att den tillkommit i samband med höga temperaturer. Det finns inget som tyder på att hus 15 skulle ha brunnit, varför det ter sig troligare att lerklining och annan sintrad lera i detta område härrör från någon slags överbyggnad till en eldstad eller ugn av vilken inga spår återstod.

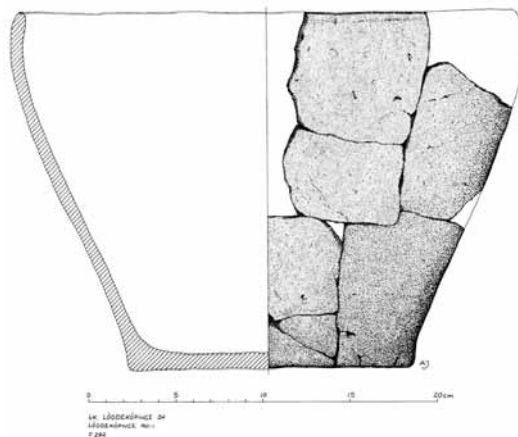
Ett fragment av en vävtyngd i lera påträffades (F115). Den var 36 x 22 mm stor med en rundad sida och vikt av 12 gram. Vävtyngdsfragmentet påträffades i ett stolphål (A6852) som inte kunnat relateras till någon konstruktion. Diskusformade vävtyngder har funnits under en betydande del av förhistorien samt medeltiden, varför någon närmare datering av fragmentet inte kan göras.

Fossil

I gavelstolphålet A4793 i hus 19 påträffades ett fossil av en ortoceratit, en slags bläckfisk (F82). Fossil har ibland tolkats som husoffer, och i folktro har förekommit idéer om att de skyddar från åsknedlag. Detta beror på att de uppfattats som skapade vid åsknedlag och att man trott att blixten aldrig slår ner på samma ställe (Eklund m fl 2007, s 470ff och där anförd litteratur).

Keramik

Sammanlagt har 12 fyndposter keramik registrerats med ett antal av 68 fragment och en totalvikt av 457 gram. Största delen av keramiken påträffades inom ett begränsat område, i en kulturlagerförekomst, A406. De allra flesta fragment var av en enklare typ av gods, typisk för yngre järnålder (jfr Lindhal m fl 2002, s 113ff), och härrörde troligen från lokalt producerade kärl snarare än importföremål. De flesta var bergartsmagrade och hade en avstruken yta. Två av de större posterna påträffade i lager A406, F95 och F122, härrörde från samma större kärl. Detta hade en rak botten med en ca 150-200 mm och en svagt utåtböjd mynning, vars diameter dock inte gick att beräkna. Ett par av fragmenten i detta kärl hade dessutom matskorpa. Keramik påträffades även i stolphål i hus 15 (F72, 73 & 107), hus 17 (F98) och hus 20 (F84). Dessa enstaka skärivor utgjorde av allt att döma oavsiktligt deponerat hushållsavfall snarare än någon form av husoffer. Förutom järnålderskeramiken påträffades även ett fragment av yngre rödgods (F132) ytligt i ett stolphål. Fragmentet härrörde troligen inte från detta, utan från en senare tids aktivitet på platsen, kopplad till den medeltida bytomten.

Figur 62. Rekonstruktion av vikingatida kruka liknande det fragmentariska kärl (F95 & 122) som påträffades i kulturlagret A406 (efter Lindahl m fl 2002, s 117).

Järn

Sammanlagt tillvaratogs 12 järnföremål, av vilka de flesta framkom vid den inledande metalldetektoravsökningen.

Amulett

I den norra delen av undersökningsområdet tillvaratogs vid metallkartering en amulett (F4). Den består av en eldstålsformad ring, 52 x 37 mm stor med en vidhängande ring, ca 20 mm i diameter. Hela amuletten väger 21 gram. Den mindre ringen är öppen och troligtvis skadad, den är i sitt nuvarande tillstånd mer oval än rund. Den eldstålsformade ringen är smidd i ett stycke och har i sin ena långsida en tunga på insidan. Här är också hålet där den mindre ringen är fäst beläget.

Amuletter förekommer såväl i gravar som i boplatssammanhang och även i enstaka kända fall i mängdfynd av rituell karaktär (jfr Anund m fl 1998, s 96f och där anförd litteratur). De finns i många olika utföranden, tillsammans med tors-hammare, vilket påträffades vid den närbelägna boplaten vid Slavsta (Fagerlund & Lucas 2009), miniatyrskäror som vid till exempel Kättsta (Gustafsson et al 2006), samt en rad andra typer. Vad gäller de eldstålsformade amuletterna har en stor mängd sådana påträffats vid Borg i Östergötland. Här påträffades på en stensatt gårdsplan framför en byggnad med rituella förtecken inte mindre än 98 amulettringar. Dessa var till skillnad från den aktuella amuletten hopsmida av två delar till en eldstålsliknande form, och de kunde dateras till 900-talet e Kr (Lundkvist m fl 1996 s 63ff). Även från Skuttunge finns en eldstålsformad amulettring och denna påminner i mycket om den från Övergnista, fast något större. Skuttungeringen har också ett bevarat hänge i form av en miniatyrskära. Denna amulett har daterats till vendeltid genom sitt läge i ett daterat kulturlager (Seiler

Figur 63. Eldstålsformad amulett av järn (F4). Foto: Bengt Backlund, Upplandsmuseet.

& Östling 2008 s 42f). Det är fullt möjligt att amuletten från Övergista har sett likartad ut och att den runda ringen förbundet den eldstålsformade ringen med ett hänge som sedan förkommit. Av vilken typ detta hänge varit går inte att avgöra.

Den vanligaste dateringen för denna typ av amulett är 900-talet e Kr. De har främst en stark anknytning till Mälardalsområdet och de kan troligen knytas till någon form av fruktbarhetskult och livgivande krafter. Att amuletringarna varit särskilt vanligt förekommande i Mälardalen har setts som ett sätt att hävda den gamla seden i mötet med den nya (Carlie 2004 s 179ff).

Amuletten vid Övergnista framkom som nämnts vid metallkartering, varför dess ursprungliga kontext inte är känd. Dess läge på en boplats gör det emellertid troligt att fyndet kan ses som någon form av husoffer.

Knivar

Två knivar påträffades vid metallkartering, båda i det norra området, ganska nära varandra. Det ena knivbladet (F1) var 80 x 17 mm stort och 6 mm tjockt och vägde 15 gram och det andra (F2) var 72 x 11 mm stort och 5 mm tjockt med en vikt på 9 gram.

Knivar är allmänt svåra att datera eftersom de utseendemässigt inte förändras sig i någon särskild omfattning fram till våra dagar och då båda de påträffade

knivarna framkom vid metallkartering blir det särskilt svårt att säga något om deras tidsställning. Det finns i alla fall inget som motsäger en datering till järnålder.

Figur 64. Två knivar av järn (F2 ovan, F1 nedan). Foto: Bengt Backlund, Upplandsmuseet.

Nit

En båtnit (F3) med rombisk nitbricka framkom vid metallkartering i det norra området. Den var 38 x 21 mm stor och vägde 21 gram. En del av en båtnit (F21) påträffades ytligt inom begränsningen för ett område med kulturlager (A2413). Denna vägde 9 gram och hade en bevarad storlek på 27 x 20 mm. Den påminner i utseende om F3 men den delen där nitbrickan skulle ha suttit saknas. Slutligen framkom ytterligare en nit (F22) ytligt inom begränsningen för en nedgrävning (A3615). I detta fall rörde det sig inte om en båtnit, då den till utseendet helt avviker från de övriga två. Niten vägde 6 gram och var 35 x 22 mm stor.

Båtnitar brukar generellt kunna dateras till den senare delen av järnåldern. Trots att föremålskategorin allmänt går under beteckningen båtnit, innebär det inte att nittypen använts exklusivt vid båtbygge. De kan också ha använts vid tillverkning av en rad olika träföremål, bland annat vagnar, slädar och kistor (Johansson 2006 s 16ff).

Figur 65. Båtnit av järn (F3). Foto: Bengt Backlund, Upplandsmuseet.

Broddar

Tre broddar i olika utföranden och bevarandegrad tillvaratogs. I den nordvästra delen av området påträffades en hästbrodd (F6) vid metallkarteringen. Den vägde 19 gram och var 45 x 41 mm stor och tycktes vara oanvänd, då skänklarna var raka. Brodden består av en halvcirkelformad platta med en dubb i kanten av den plana långsidan. Ytterligare en brodd (F11) framkom vid undersökning av en kulturlagerrest i norra delen av området. Brodden vägde 16 gram och var 40 x 20 mm stor. Den var något mindre välbevarad än F6 och har troligen varit använd. Skänklarna är troligen av men ser ändå ut att ha böjts. Även på denna brodd sitter dubben på kanten av den plana sidan av plattan. Den sista brodden (F24) var mindre välbevarad än de andra två. Den var 9 x 43 stor och vägde 21 gram och saknade dubb. Brodden påträffades som lösfynd i den norra delen av området. Huruvida denna brodd suttit på häst eller sko är svårt att säga. Ingemar Atterman gjorde på 1930-talet ett försök att beskriva skillnaden mellan hästbroddar och skobroddar och menade då hästbroddar består av ”en halvrund platta med dubben fäst nära den förtjockade raka kanten och med smala, mot ändarna spetsiga skänklar” medan skobroddarna är jämnt bandformiga (Atterman 1935, s 16).

Hästbroddar kan generellt dateras till yngre järnålder och då i synnerhet vikingatid och har på oskoddade hästar huvudsakligen använts under vintertid (Sundkvist 2001, s 72).

Figur 66. Broddar av järn (F6 vänster, F11 höger). Foto: Bengt Backlund, Upplandsmuseet.

Mejsel

En trolig mejsel (F5) påträffades vid metallkartering i nordöstra delen av området, inom begränsningen för hus 15, liksom F6 och F22. Mejseln som vägen 29 gram, har en bred och en avsmalnande ände.

Övrigt järn

En obestämd järnten (F7) påträffades vid metallkartering i den norra delen av området. Den är 61 mm lång och har en bredare och en smalare ände. Möjligen skulle den kunna vara någon typ av pryl med en avbruten spets. En liten spets av järn (F25) med en vikt på blott ett gram påträffades i en nedgrävning (A4410). Sannolikt är detta änden av en nål eller annat spetsigt verktyg, till exempel en syl.

Koppar

Några kopparfynd av senare datum påträffades också vid metallkarteringen. F8 var ett kopparmynt av valören 1/6 schilling banco från 1852. En inte närmare bestämbar kopparpollett (F10) men inskriptionen 25 samt ytterligare någon

oläsbar markering däröver påträffades även det vid metallkartering. F23 är en knapp i koppar med statens järnvägars symbol i form av ett vinghjul krönt av ett strålknippe. Tre kronor omgärdar också vinghjulet. Knappen är av lokal tillverkning, vilket framgår av baksidestexten: *C A Hallbergs knappfabr. Uppsala*.

Brons och övrig metall

Övriga metallfynd utgjordes av ett viktlod i brons (F13), som redovisas nedan, samt F20, ett obestämt föremål som efter konservering visade sig vara en blyklump. Föremålet bedömdes som recent och sparades inte.

Viktlod

Vid metallkartering påträffades i den södra delen av området ett viktlod (F13) av brons. Vikten var av typen sfärisk vikt med platta poler och vägde 32,2 gram. Vikten är 16 mm hög och 20 mm bred och har en något ojämn och sliten polyta, med viktmarkeringarna, i form av fyra punkter, är belägna. Polyterna har en diameter på 13 mm.

En vikttypologi som utarbetats av Heiko Steuer visar att vikten från Övergnista närmast kan passas in i typen B1 mittel med den skillnaden att de exempel som

Figur 67. Viktlod av brons (F13), sidan med de fyra viktmarkeringarna till vänster. Foto: Bengt Backlund, Upplandsmuseet.

används för typologin har en cirkel av punkter längs polkanten. I övrigt har gruppen stora polytor och ingen markerad midja, samt viktmarkeringar utan sammanbindande linjer. Vikter av typen B1 mittel har daterats till 1000-talet e Kr och då troligen den första delen. Generellt tycks de sfäriska vikterna uppträda i

Östersjöområdet under senare delen av 800-talet e Kr (Steuer 1982, s 66ff), varför den aktuella vikten oavsett om den kan inordnas i typologin eller inte hör vikingatiden till.

Liknande viktlojd har bland annat påträffats på Birka och där inte bara på boplatsen, utan också i gravarna (Arbman 1940 TAF. 127). De är naturligtvis också vanliga på andra handelsplatser, till exempel Paviken på Gotland och i Uppåkra. Dessutom har ett snarlikt viktlojd påträffats vid Lilla Ullevi, ett vendeltida harg eller kultplats i Bro socken i Uppland (jfr Bäck m fl 2008, s 58f).

Vad viktlojdet vid Övergnista representerar är svårt att säga eftersom det är ett metallkarteringsfynd utan närmare kontext. Vikter associeras främst med handel och det ligger nära till hands att tänka sig att den hamnat på platsen i samband med sådana aktiviteter. Gustin framnhåller emellertid att vikter inte alltid behöver vara en indikation på handel utan de kan också vara resultatet av gjuteriarbete, att man tillverkat dem på platsen de hittats. Tolkningen bygger på att vikterna påträffats tillsammans med andra fynd knutna till gjuteriverksamhet. Det finns också indikationer på att de i sällsynta fall kan ha varit en del av en smeds redskapsuppsättning och kan också ha deponerats av rituella skäl (Gustin 1999, s 264f).

Analyser

Makrofossil

Sammanlagt analyserades 13 makroprover från Övergnista. De flesta proverna kommer från stolphål, varav den övervägande delen från hus 15. Påträffade arter i stolphålen bestod huvudsakligen av skalkorn men även obestämt sädeskorn, svinmålla, åkerbinda, havre, brassica (obestämt kål) samt kornaxbindel. Kol i stolphål tillhörande samma hus identifierades som kommet från gran, tall och björk.

I anslutning till hus 15 fanns en nedgrävning (A6486) där det förutom kol tillhörande tall och gran även fanns makrofossil från skalkorn, gräs, smörblomma, daggekåpa och strådelar.

Från en del av det fragmentariskt förekommande kulturlagret, i anslutning till hus 17 togs prover för analys på tre olika nivåer. Förutom träkol från gran, hassel och ek påträffades även makrofossil från skalkorn, obestämt korn, gråärt, fragmenterad säd, åkerbinda samt brassica (obestämt kål).

Ett prov togs ur en annan kulturlagerförekomst och här påträffades skalkorn, kubbete och lin.

Resultaten tyder sammanfattningsvis på att man vid Övergnista huvudsakligen ägnat sig åt odling av skalkorn, vilket också är den mest vanligt förekommande korntypen under järnålder. En enstaka förekomst av havre kan tyda på havreod-

ling men den kan lika gärna vara flyghavre, det gick inte att avgöra. Det fanns också ett enstaka korn av bröd- eller kubbvete. Av övriga arter är det sannolikt att lin kan ha odlats som oljeväxt och förekomsten av ärta kan antingen tyda på att man odlat den som föda eller att man sådde in ärtväxter på vilande mark.

ProvNr	Kontext	Kol	Trä	Frö/bär
56	Nedgrävning 6486	gran	-	skalkorn/säd/smörblomma/daggkäpa/gräs
57	Stolphål 3328	hassel/ek	-	skalkorn/åkerbinda/brassica
58	Stolphål 3402 (hus 15)	gran/björk	-	skalkorn/säd
59	Stolphål 3582 (hus 15)	gran	-	skalkorn/säd
60	Stolphål 3715 (hus 15)	tall	-	skalkorn/korn/säd/svinmålla/åkerbinda
61	Stolphål 536 (hus 15)	tall	-	skalkorn/säd/svinmålla
62	Stolphål 3761 (hus 15)	obest.	-	skalkorn/havre/säd/svinmålla/brassica
63	Stolphål 3817 (hus 15)	obest.	-	skalkorn/säd/kornaxbindel/svinmålla
64	K-lager 7273	ek/björk/hassel	-	skalkorn/vete/lin
69	K-lager 7689	gran/hassel/ek	-	skalkorn/åkerbinda/brassica
70	K-lager 7689	gran/hassel/ek	-	skalkorn/gråärt/åkerbinda
71	K-lager 7689	gran/hassel/ek	-	skalkorn/säd

Figur 68. Tabell över makrofossilprover vid Övergnista

Vedart

Sammanlagt analyserades 17 prover, dels i syfte att se vilka träslag som använts i konstruktioner och härdar och dels som att stöd för att välja ut lämpligt material för datering. Från stolphålen kom det mesta av materialet från obrända bevarande stolpar. Som förväntat bestod materialet från samtliga stolphål av tall, ett vanligt träslag vid husbyggen i det forntida Uppland (se Qviström 2007 s 233ff). Från härdarna var resultatet något mer blandat. Förutom tall fanns i dessa även björk och ek. Dessa träslag var också representerade i makrofossilproverna där även hassel och gran kunde identifieras.

¹⁴C-dateringar

Sammanlagt skickades 18 prover på analys. Fem av dem kommer från olika huskonstruktioner, några från härdar och nedgrävningar samt stolphål som inte kunnat knytas till någon konstruktion. Från stolphålen är det huvudsakligen bevarade stolprester av tall som daterats men även träkol från tall har i några fall daterat stolphålen. Från härdarna har utslutande träkol daterats, av naturliga orsaker. En nedgrävning utgjordes av ett obränt hästskelett och här daterades en bit ben.

Dateringarna kan sägas falla in i tre ungefärliga faser, äldre järnålder som representeras av fyra prover, två härdar och två stolphål, vendeltid med fem prover, fyra stolphål och en härd samt vikingatid/äldre medeltid med nio prover, två nedgrävningar, en härd och sex stolphål. Inom dessa tre grovt indelade skeden finns graderingar, det finns till exempel en äldre och yngre fas av den vikingatida perioden.

De hus som har tidsbestämts med hjälp av ¹⁴C-dateringar är hus 17 som är det äldsta daterade huset med sin datering till folkvandringstid/vendeltid, hus 14 och 20 daterade till vendeltid och hus 15 som har daterats till sen vikingatid/tidig medeltid. Möjligen kan stolphålet A4527 höra till hus 19, vilket då får en datering till vikingatid, tidigare än hus 15.

Härdarna har relativt spridda dateringar till äldre romersk järnålder, yngre romersk järnålder/folkvandringstid, folkvandringstid/vendeltid samt vikingatid. Hästgraven har den yngsta dateringen till yngre vikingatid/äldre medeltid.

Nr	Kontext	LabNr	Material	Art	¹⁴ C	Kal1 (68,2% prob.)	Kal2 (95,4% prob.)	Period
4	Härd 393	Ua-41812	Kol	Björk	1874±34	70-210 e Kr	60-240 e Kr	ÄRJÄ
7	Stolphål 536 (hus 15)	Ua-41813	Kol	Tall	958±31	1020-1160 e Kr	1020-1160 e Kr	VIK/MT
26	Stolphål 3345	Ua-41814	Ved	Tall	1651±30	345-430 e Kr	260-540 e Kr	YRJÄ/FVT
28	Stolphål 3606	Ua-41815	Ved	Tall	1240±30	690-860 e Kr	680-880 e Kr	VT/VIK
31	Stolphål 6665 (hus 20)	Ua-41816	Kol	Tall	1442±30	595-645 e Kr	560-655 e Kr	VT
32	Stolphål 4232	Ua-41817	Kol	Tall	947±30	1020-1160 e Kr	1020-1160 e Kr	VIK/MT
33	Stolphål 3761 (hus 15)	Ua-41818	Ved	Tall	951±30	1020-1160 e Kr	1020-1160 e Kr	VIK/MT
44	Stolphål 5050	Ua-41819	Ved	Tall	1486±32	545-610 e Kr	460-650 e Kr	FVT/VT
46	Stolphål 6712 (hus 14)	Ua-41820	Kol	Tall	1441±30	600-645 e Kr	565-655 e Kr	VT
48	Stolphål 2491	Ua-41821	Ved	Tall	1186±30	780-890 e Kr	720-950 e Kr	VIK
49	Nedgrävning 4410	Ua-41822	Kol	Tall	956±31	1020-1160 e Kr	1020-1160 e Kr	VIK/MT
54	Stolphål 4527 (hus 19?)	Ua-41823	Ved	Tall	1193±30	770-880 e Kr	710-940 e Kr	VIK
55	Härd 3845	Ua-41824	Kol	Tall	1656±34	340-430 e Kr	250-540 e Kr	YRJÄ/FVT
65	Härd 6868	Ua-41825	Kol	Tall	1174±30	780-900 e Kr	770-970 e Kr	VIK
68	Stolphål 7689 (hus 17)	Ua-41809	Ved	Tall	1490±31	545-605 e Kr	460-650 e Kr	FVT/VT
74	Härd 6788	Ua-41810	Kol	Björk	1491±30	545-605 e Kr	460-650 e Kr	FVT/VT
84	Nedgrävning 5837	Ua-41811	Ben	Häst	879±30	1040-1210 e Kr	1030-1220 e Kr	VIK/MT

Figur 69. Tabell över vedartsprover och ¹⁴C-prover från Övergnista. Perioderna förkortas enligt följande: ÄRJÄ=äldre romersk järnålder, YRJÄ=yngre romersk järnålder FVT=folkvandringstid, VT=vendeltid, VIK=vikingatid, MT=medeltid

Diskussion

I följande avsnitt diskuteras och tolkas undersökningarnas resultat i relation till vad som är känt om Fyrislundsområdets bebyggelseutveckling. Tyngdpunkten i tolkningen ligger på ekonomiska och sociala förhållanden. Eftersom de aktuella lokalerna huvudsakligen dateras till yngre järnålder och jämförbara data från denna period i stort sett saknas inom närområdet, kommer tolkningen på avgörande punkter stödja sig på resultaten från Hellby och Övergnista. Det avgörande materialet utgjordes av 18 byggnader. Detta innebär dessa båda undersökningar utökat antalet kända hus från yngre järnålder i Uppsalaområdet med ca 20 - 30%. Utöver de många huskonstruktionerna var häststoffret i hus 15 undersökningarnas viktigaste resultat. Denna genomgång behandlar därför huvudsakligen bebyggelsestrukturen på de bägge platserna samt häststoffret.

Figur 70. Västra delen av Hellbylokalen i mars 2012 efter avslutad exploatering. Området upptas nu huvudsakligen av en större dagvattenkanal. Vy från söder. Foto: Malin Lucas, Upplandsmuseet.

Hus och bebyggelse under yngre järnålder

På ett allmänt plan kan man säga att bebyggelsen under yngre järnålder kännetecknas av tre generella karaktärsdrag i förhållande till tidigare perioder. Dessa kan enkelt beskrivas som flera mindre hus med enskilda *funktioner*, ett mer *varierat byggnadsskick* samt ett *stabilt och stationärt bosättningsmönster* (jfr Göthberg 2000).

Funktion

Under såväl bronsålder som tidig järnålder fanns på boplatserna stora hus som av allt att döma inhyt en lång rad olika funktioner såsom bostad, förråd och ibland också fähus. Under yngre järnålder kom dessa funktioner att övertas av individuella byggnader med mindre dimensioner. En orsak till att så skedde kan vara influenser från de städer som etablerades under vikingatid och dessas yttre kontakter (Göthberg 2000, s 90). Mindre förrådsbyggnader och hus med speciella funktioner, till exempel hallbyggnader, har även funnits tidigare men uppdelningen tycks under yngre järnålder och särskilt under vikingatid, blivit mer renodlad.

Med hjälp av jämförelser med historiskt kända gårdar har Lennart Carlie identifierat minst fem funktioner som behövt rymmas på en gård. Dessa är ha bostadshus, stall och fähus, lada, loge samt förrådsbyggnader för bränsle och färdigtröskad säd (Carlie 1999, s 123). Dessutom kan fler mindre byggnader ha funnits, till exempel torkkior, hallbyggnader och smedjor (Frölund & Schütz 2007 s 164ff). Att de vikingatida boplatserna som undersökts innehåller en rad olika hus är tydligt men exakt vilka funktioner som inrymts i byggnaderna är svårare att tolka. Under yngre järnålder har man ofta övergått från att ha en härd direkt på golvet till att bygga upp härden på en eldpall. I åkermark kommer dessvärre spåren av en sådan att försvinna vid upprepad plöjning och man har sålunda inte några härdar till hjälp vid tolkningen av husen. Som exempel kan tas den vikingatida boplatsen vid Kättsta i Ärentuna socken där endast två hus av 19 hade bevarade härdar (Gustafsson m fl 2006, s 246). Det har emellertid på olika vikingatida boplatser gått att urskilja grupperingar med fem eller fler hus av olika typer, vilka mycket väl kan representera de ovan nämnda basfunktionerna. Ett större hus som varit boningshus samt ytterligare ett större hus som varit lada för förvaring av vinterfoder till djuren, vilket de behövt vare sig de varit stallade eller inte, samt mindre byggnader som kan representera övriga funktioner (Gustafsson 2007, s 200).

Figur 71. Rekonstruktioner av ett skiftesverkshus respektive ett flätverkshus från Birka, under uppförande. på Björkö (efter Rosberg 2009, omslag).

Varierat byggnadsskick

Under yngre järnåldern blev byggnadsskicket alltmer varierat med ett friare förhållningssätt till byggnadstraditionerna. Detta innebär att flera olika hustyper existerade sida vid sida. Det trogna treskeppiga huset fanns fortfarande kvar, och fortsatte att så göra under den tidigare delen av medeltiden, samtidigt som det enskeppiga huset vann mark. Båda dessa byggnadstraditioner har ibland också förenats i den intressanta hybridformen mellan enskeppigt och treskeppigt, där taket av allt att döma burits av väggen men med en inre treskeppig struktur. Den treskeppiga strukturen har antingen funnits i ena delen av huset som i Hässelby i Börje socken (Göthberg m fl 1995, s 192) eller mer traditionellt genomfört som till exempel vid Kättsta i Ärentuna socken (Gustafsson 2007, s 198) och Vallby i Tierps socken (Seiler 2005, s 18ff).

Materialmässigt finns också stora variationer. Eftersom hus också började byggas på syll så består ibland resterna av den vikingatida bebyggelsen av syllsten, vilken kan ha bevarats i varierande mängd. Syllsten kan också ha bestått av stockar som oftast inte bevarats. Kombinationer av stolphål och syll av sten eller stockar förekommer också. En tredje hustyp som levde kvar sedan tidigare perioder var grophuset som också blev alltmer vanligt under yngre järnålder. Hus-typen har ofta förknippats med olika typer av hantverk utifrån de fyndmaterial som påträffas i dem.

Figur 72. Rekonstruktion av enskeppigt vikingatida skiftesverkshus från Hedeby (Hait-habu), Schleswig, Tyskland, fotograferad i juli 2007 av Malin Lucas.

Stabilt och stationärt bosättningsmönster

Under tidigare perioder har bebyggelsen tenderat att flytta runt över större områden. Under yngre järnålder koncentrerades bebyggelsen och den flyttning som ändå skedde gjordes så i betydligt mer begränsade områden än tidigare. Orsakerna till denna nya stabilitet hänger troligen ihop med en reglering och styrning av markutnyttjandet (Göthberg 2000, s 159). I samband med denna koncentration kom en del äldre bebyggelselägen att permanent överges. Bebyggelsen flyttade generellt bort från den odlingsbara marken och upp på impedimenten, vilket gjorde att mer mark kunde odlas upp.

Denna process har observerats i Uppland under lång tid, ett gradvis övergående av boplatser belägna på låglänt lermark till förmån för lägen på stenbunden impedimentmark. Att många bebyggelseenheter upphör i övergången mellan äldre och yngre järnåldern är ett generellt drag i stora delar av östra Sverige och i Uppland minskar antalet bosättningar från yngre romersk järnålder till tidig vendeltid (Göthberg 2007, s 443). Ett nyligen undersökt exempel på övergåendet av lermarkerna har observerats i boplatserna kring Säby söder om Hellby, undersökta av Upplandsmuseet under åren 2004 – 2008. Där fanns sex boplatser med dateringar mellan yngre bronsålder och vendeltid, med största utbredning under romersk järnålder. Under folkvandringstid och vendeltid avfolkades de sista av dessa i en utdragen och välorganiserad process. Enklare ekonomibyggnader kopplade till jordbruket blev kvar medan bostäderna försvann. Dessutom städades de övergivna boplatserna på användbart material, så fynden var få (Hennius 2012).

Yngre järnålderns bebyggelse vid Hellby och Övergnista

Bebyggelsen från Övergnista och Hellby passar väl in i de generella dragen för yngre järnålder. Sammanlagt påträffades 18 hus på de båda boplatserna, tio vid Hellby och åtta vid Gnista. Av dessa var tre eller fyra hörnstolpshus, två på varje boplatser. Av treskeppiga hus fanns tre, varav två vid Hellby och ett vid Övergnista. Sammanlagt fanns tio enskeppiga hus på boplatserna, fördelade med fem på varje plats. Ett av de enskeppiga husen vid Hellby var möjligen ett hybridhus. Vid Hellby fanns dessutom en odefinierad konstruktion. Storleksmässigt varierade husen ganska mycket. Det längsta huset var hus 1 vid Hellby, ett treskeppigt hus tolkat som boningshus med datering till vikingatid. Överlag var husen vid Hellby av större dimensioner än husen vid Övergnista.

De båda undersökta lokalerna kan beskrivas som delar av större bebyggelsekoncentrationer. Dessa utgjordes av höjderna där bytomterna Raä Uppsala 678 respektive Raä Vaksala 383 var belägna. Det är därför troligt att vissa för en gård viktiga funktioner inte finns representerade inom de undersökta ytorna. På grund av sin begränsade storlek bör flera av byggnaderna tolkas som ekonomibyggnader.

Hus	Konstruktion	Datering	Längd (m)	Bredd (m)	Trol. funktion	Typ
1	Treskeppigt	VIK	24,5	7,5	Boningshus	B1a
2	Enskeppigt	VIK/MT	14	6	Fähus	D1a
3	Enskeppigt (hybrid)	VIK/MT	18	8	Boningshus	D1a
4	Treskeppigt	VIK	6,7	4,9	Ekonomibyggnad	A5
5	Enskeppigt	VIK	9,3	6,7	Boningshus	D1a
6	Enskeppigt	VIK/MT?	6,4	2,9	Ekonomibyggnad	D1b
7	Enskeppigt	VIK	7	6		D1a
8	Hörn stolpe	pre-VIK?	5	2,3	Ekonomibyggnad	D5b
9	Enskeppigt	VIK/MT	5	5	Ekonomibyggnad	D1b
10	Enskeppigt	FVT-VT?	7,1	6,2	Ekonomibyggnad	D1b
14	Treskeppigt	VT	6	4	Ekonomibyggnad	B5b
15	Enskeppigt	VIK/MT	8,5	4,5	Boningshus	D1a
16	Enskeppigt		10	3		D1b
17	Enskeppigt	VT	8,5	4		D1a
18	Enskeppigt		6,5	4,4		D1b
19	Enskeppigt	VIK	5,5	4,2	Boningshus	D1b
20	Hörn stolpe	VIK	2	1,7	Ekonomibyggnad	D5a
23	Hörn stolpe		2,2	1,45	Ekonomibyggnad	D5b

Figur 73. Tabell över de huskonstruktioner som framkom vid de båda undersökningarna. Hus 1-10 är från Hellby och resterande från Övergnista. Tabellen anger husnummer, konstruktion, datering, längd, bredd och funktion, i den mån det har gått att avgöra. Typ anger husklassificering enligt Göthberg (2000) och Schütz & Frölund (2007). Dateringarna har förkortats enligt följande: FVT=folkvandringstid, VT=vendeltid, VIK=vikingatid, MT=medeltid.

der, exempelvis hus 4, 8, 9 och 10 vid Hellby och hus 14, 16, 20 och 23 vid Övergnista. Specifika funktioner för dessa ekonomibyggnader var emellertid svåra att identifiera, även om slagg och ugnsväggsfragment i hus 2 skvallrar om järnbearbetning. I de flesta fall är det emellertid osannolikt att husen rymt mer än någon enstaka funktion, även om dessa naturligtvis kan ha varierat över tid. Detta beroende på husens generellt ringa storlekar. Möjligen kan de största husen vid Hellby använts för mer än en funktion. Att de flesta husen har tolkats som ekonomibyggnader hör samman med att det på en gård har behövts betydligt fler förrådsbyggnader än boningshus.

Exempel på boningshus är hus 15 och 19 vid Gnista och hus 1, 3 och 5 vid Hellby. Det märkliga fyndet av en hel hästkropp i hus 15 kan ses som en indikation på rituella funktioner under åtminstone husets avslutande användningsskede. Rituella nedläggelser av djurben brukar för övrigt kopplas till stolpbyggda långhus med bostadsfunktion (Carlie 2004, s 108).

I boningshus skulle man generellt sett kunna förvänta sig förekomst av en eller flera härdar men i husmaterialet från Övergnista och Hellby saknas härdar i husen nästan konsekvent. Hus 19 är det enda huset med en härd. Härden har inte daterats och det är därför inte helt klart att den hör till husets användningstid

men dess placering i gör det ändå sannolikt. Troligen har flera av husen ursprungligen haft hårdar men då dessa troligen varit uppbyggda över mark som eldpallar har de inte bevarats.

På de undersökta lokalerna fanns de flesta hustyper representerade. Undantaget var grophus, som inte påträffades. Treskeppiga hus fanns på båda lokaler. Det kan påpekas att inga treskeppiga hus hör till den yngsta bebyggelsefasen.

De olika hustyperna på boplatserna har också uppförts i olika byggnadstekniker. Alla de påträffade husen är stolpbyggda men på olika sätt. Husen av typen D1b har en mycket gles stolpsättning, vilket innebär att längre träsyllar har funnits mellan stolparna. Syllan har i sin tur burit upp ytterligare stolpar och lig-

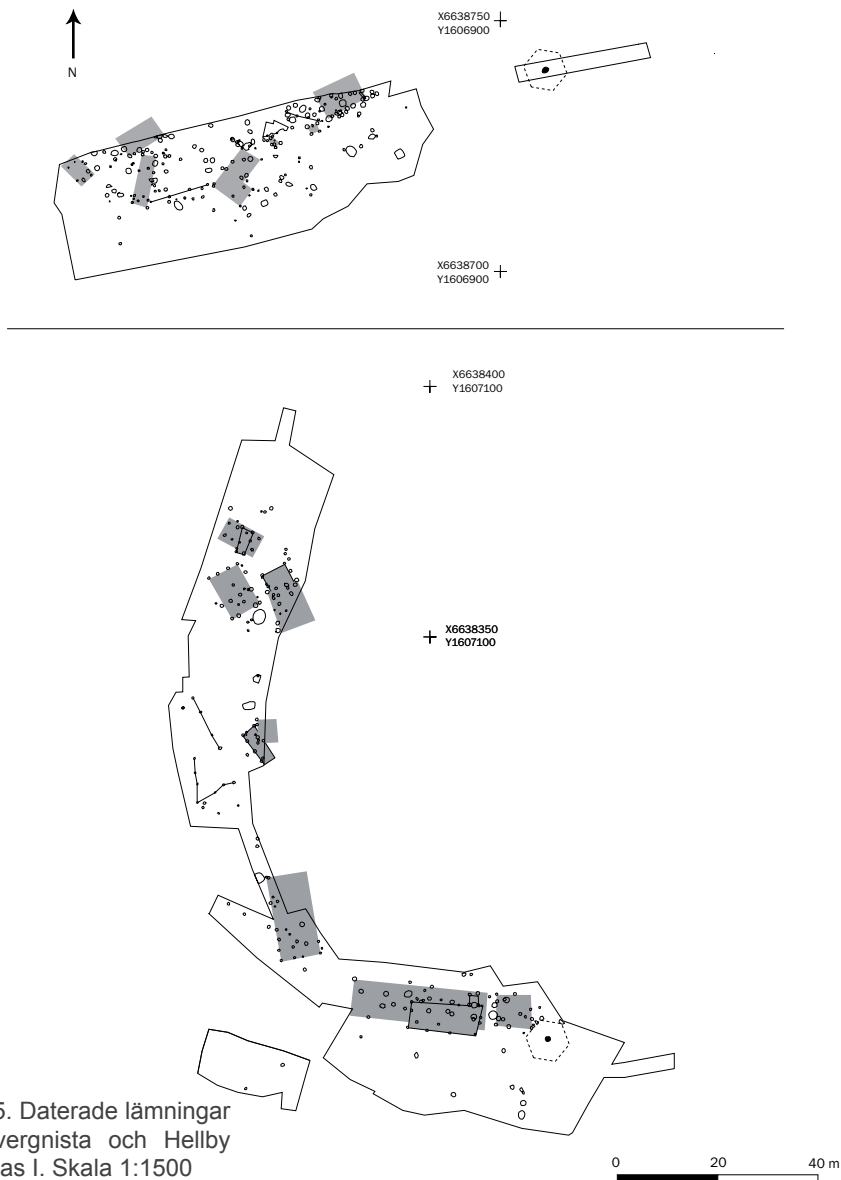
Figur 74. Eldpall från Skipanes, Esteroy på Färöarna, fotograferad av Johannes Klein 1898 (efter Karlenby 2007, s 138).

gande eller stående virke mellan dessa. Husen av typen D1a har istället haft kortare träsyllar mellan stolparna som stått betydligt tätare (Göthberg 2000, s 81). Hus med stensyll påträffades inte på någon av boplatserna men vid utredningen vid Hellby iaktogs syllstenar i ett schakt öster om det slutundersökta området, vilket kan tyda på att syllstenskonstruktioner också förekommit (Frölund & Göthberg 2010 s 17). Eftersom båda boplatserna ligger i odlad mark kan spår av syllstenskonstruktioner ha förstörts vid åkerbruk.

Fasindelning

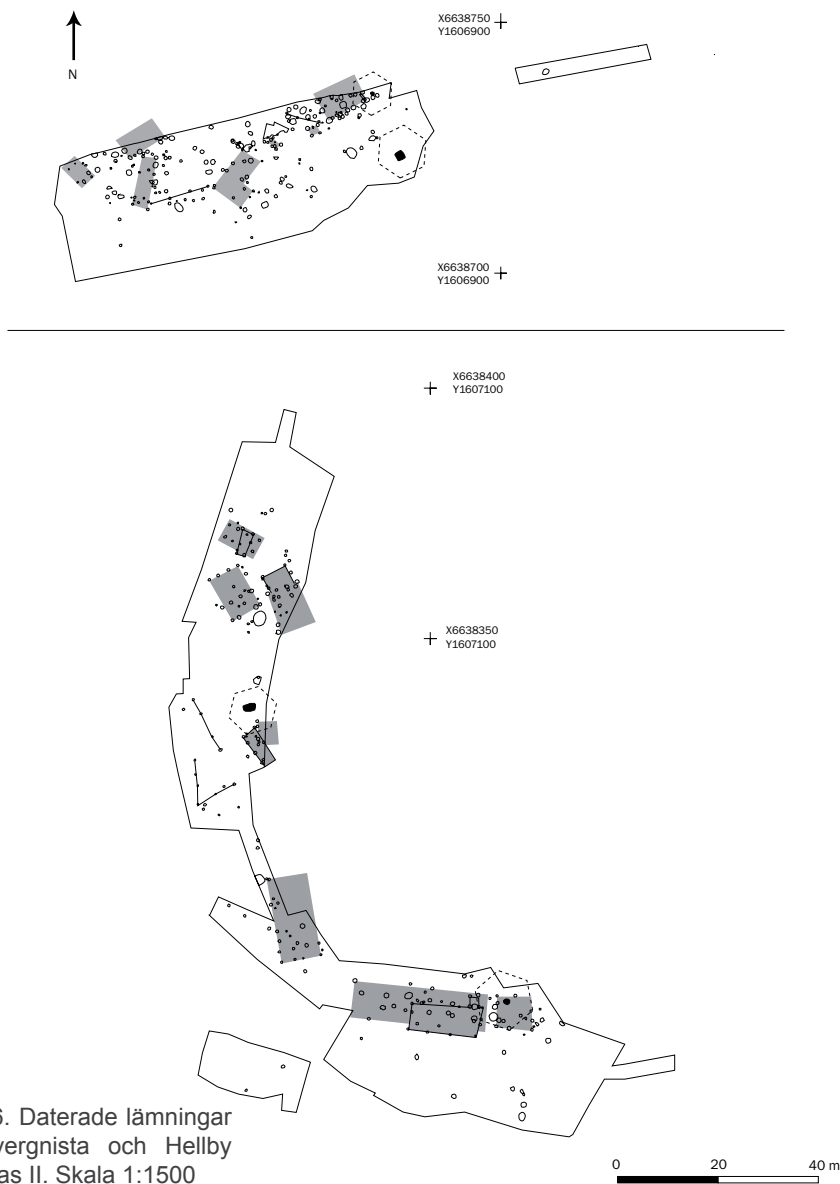
Baserat på de äldre daterade lämningarna vid Hellby och Övergnista kunde en kronologisk indelning i fem faser göras, daterade mellan äldre romersk järnålder och tidig medeltid. Det måste emellertid påpekas att bebyggelsen vid båda boplatserna fortsätter utanför exploateringsområdenas gränser. Om dessa stora odaterade områden undersöktes skulle möjligen fasindelningen se mycket annorlunda ut.

Fas I daterades till äldre romersk järnålder och representerades av två härdar, en i sydöstra delen av Hellby och en härd påträffad under förundersökningen öster om Övergnista. Fas I visar troligen på den första användningen av platserna. Ingen regelrätt bebyggelse har funnits på platserna, utan anläggningarna representerar aktiviteter som föregått den fasta gårdsbebyggelsen. Troligen har dessa aktiviteter varit av mer extensiv karaktär. Möjligen har markerna utnyttjats som hagar eller ängar där människor vistats intermittent.

Figur 75. Daterade lämningar från Övergnista och Hellby under Fas I. Skala 1:1500

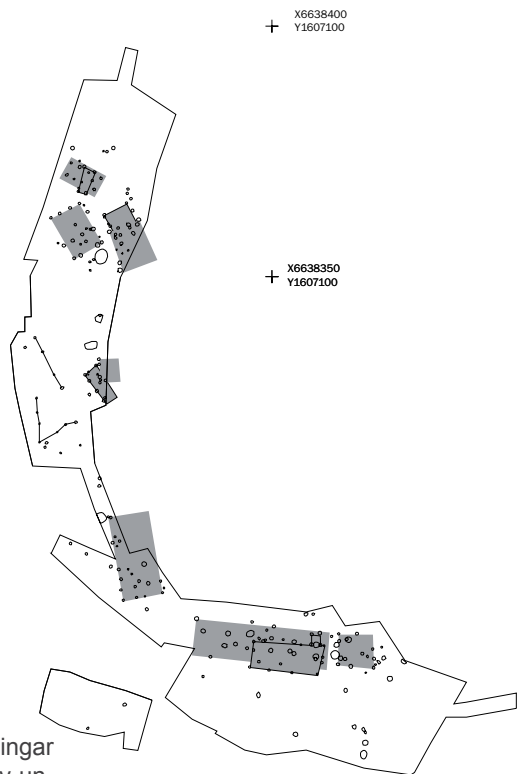
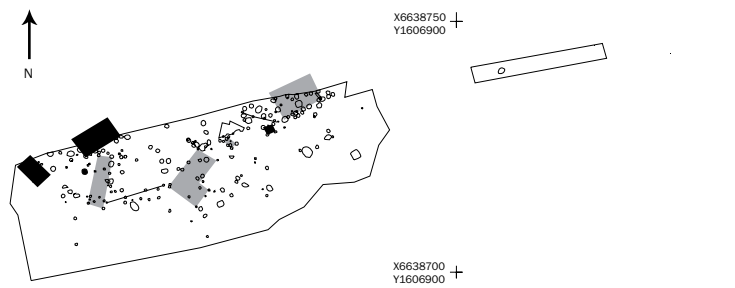
Fas II daterades till yngre romersk järnålder-folkvandringstid och representerades av två härdar i de östra och centrala delarna av Hellby, samt en härd och ett stolphål vid Övergnista. Två av härdarna var stora och rektangulära. Stolphålet ingick troligen i en konstruktion som senare överlagrats av hus 15, vilket i så fall skulle utgöra den äldsta kända bebyggelsen inom undersökningsområdet. Fas II visar inte heller på något intensivt utnyttjande men någon typ av byggnation tycks ändå ha funnits vid Övergnista. Eftersom stolphålet som daterats till fasen inte ingick i en urskiljbar konstruktion är det svårt att säga hur denna bebyggelse tedde sig men troligen var den av mindre format och möjligen av mer tillfällig karaktär. Den extensiva verksamhet som försiggått vid Övergnista och Hellby

Figur 76. Daterade lämningar från Övergnista och Hellby under Fas II. Skala 1:1500

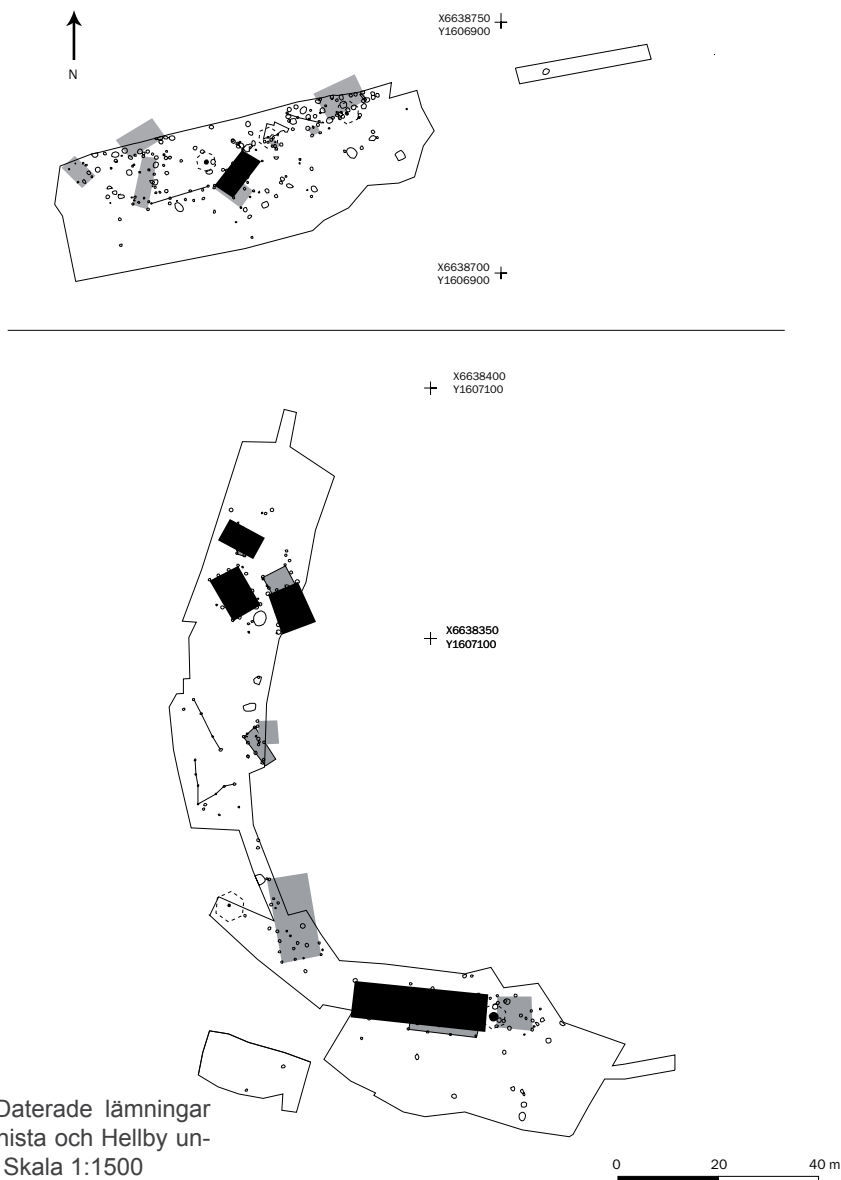
under Fas I-II kan troligen från någon av de kända boplatserna från samma tid som finns i närområdet. För Övergnistas del har exempelvis Slavsta, beläget 450 meter norrut, åtminstone två gårdar under perioden yngre romersk järnålder – folkvandringstid (Fagerlund & Lucas 2009, s 39ff). För Hellby kan aktiviteterna mycket väl ha utgått från det närbelägna Söderhällby, med tre gårdar under yngre romersk järnålder (Fagerlund, manus). Även de odaterade lämningarna på östra sidan av Hellbys impediment kan ha utgjort bebyggelse från äldre järnålder.

Fas III daterades till vendeltid och representerades av hus 14, hus 17 och hus 20 samt en härd vid Övergnista. Fas III innebär den första mer storskaliga etableringen i Övergnista med minst tre hus och andra anläggningar. Möjligen har inflyttning skett efter avhysning av något annat bebyggelseläge i närområdet, till exempel Söderhällby, vars bebyggelse upphör vid den här tiden. Under perioden gravläggs också några personer på Inhåleskullen med rika gravgåvor. Huruvida dessa begravingar skall sättas i samband med boplatserna vid Övergnista går inte att säga säkert men då de var exponerade mot boplatserna är det en rimlig tanke. Det rika gravmaterialet återspeglas inte i motsvarande rikedom på boplatserna men det betyder inte nödvändigtvis att välståndet inte fanns där. Dels har boplatserna troligen bara undersökts till en väldigt liten del och dels är det skillnad på föremål man lägger ner i gravar och föremål man tappar bort på boplatserna. Fas III förekommer inte dateringsmässigt vid Hellby men troligen har området fortsatt att som i tidigare perioder användas extensivt.

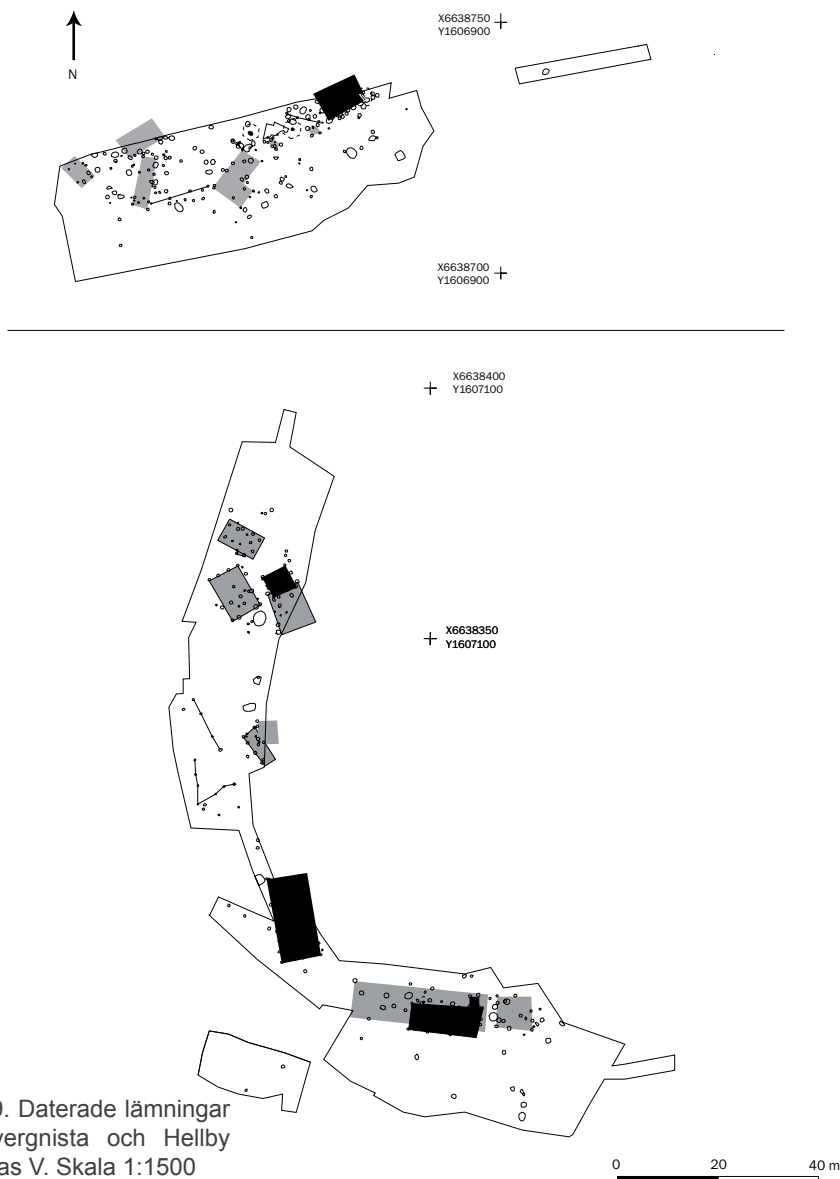
Figur 77. Daterade lämningar från Övergnista och Hellby under Fas III. Skala 1:1500

Fas IV tillhörde vikingatid, huvudsakligen i 700 - 900-talen e Kr, och representerades av hus 1, hus 4, hus 5, hus 7 vid Hellby, hus 19 vid Övergnista. Möjligen ingår en företrädare till hus 15 vid Övergnista i denna fas. Även härdar och matberedningsanläggningar fanns representerade. Detta utgjorde den äldre av de huvudsakliga bebyggelsefaserna. Troligen härrör en del av metallfynden från denna fas, till exempel amuletten vid Övergnista. Under fas IV uppträder som synes bebyggelse även vid Hellby. Man kan möjligen tänka sig att denna bebyggelseenhet uppstått som ett resultat av en utflyttning från bebyggelseenheten vid Övergnista. Även från denna fas finns en grav på Inhåleskullen men inte med lika rikt gravgods som i den föregående perioden. De vikingatida aktiviteterna vid Slavsta i närområdet ägde också delvis rum under denna fas.

Figur 78. Daterade lämningar från Övergnista och Hellby under Fas IV. Skala 1:1500

Fas V daterades till sen vikingatid – tidig medeltid, företrädesvis cirka 1000 - 1150 e. kr. Den representeras av hus 2, hus 3, hus 9, hägnad 12, samt hus 15 vid Övergnista. Fasen avslutas med hästen som grävts ner i hus 15. Även om denna fas avslutar de daterade lämningarna inom respektive bebyggelseenhet betyder det inte att bebyggelsen i området på något sätt upphör. Den medeltida bebyggelsen har helt sannolikt koncentrerats ytterligare upp i impedimentmarken och de områdena där undersökningarna skedde har då troligen avvänts som åkermark. Även under denna fas ägde aktiviteter rum vid Slavsta men begravningarna vid Inhåleskullen hade upphört, möjligen som följd av ett förändrat begravningskick.

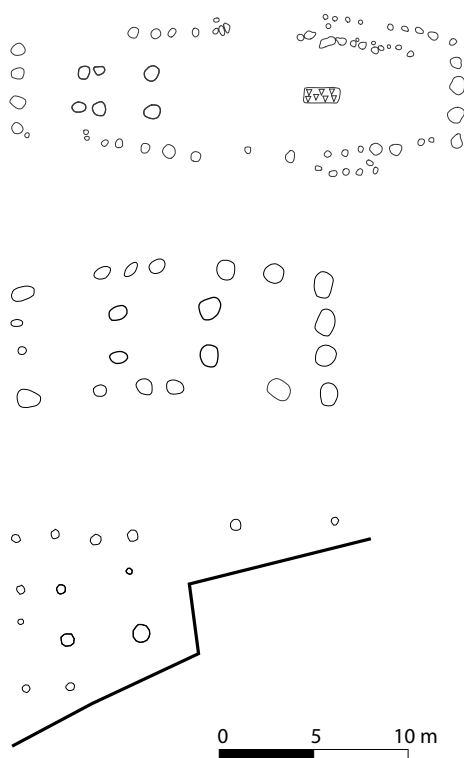

Figur 79. Daterade lämningar från Övergnista och Hellby under Fas V. Skala 1:1500

Hybridhus och husoffer, inblickar i bostadens ideologi

Husets roll har alltid varit mer än att bara vara ett funktionellt tak över huvudet. Det står för trygghet, värme, en fast punkt i tillvaron. Det kan även vara en statusmätare. I ett samhälle som den yngre järnåldern, som av allt att döma utmärktes av flergenerationsboende, var det också en samlade punkt för slakten, ätten. Denna känsla av kontinuitet måste skyddas, och ett sätt att göra detta var att inte förändra byggnadens inre utseende. Hus 3 vid Hellby var en enskeppig byggnad med yttre bärande stolpar, och en inre, lätt skevande konstruktion med fyra stolpar av olika storlek och form. Eftersom huset låg i kanten av undersökningsområdet kunde det inte tas fram i sin helhet. Möjligen gjorde den inre konstruktionen att huset kunde kategoriseras som ett hybridhus. Denna typ introducerades under övergången mellan vendeltid och vikingatid och förekom under hela vikingatiden och in i tidig medeltid. Hybridhusen varierade stort i form, men kännetecknades av att den yttre takbärande konstruktionen kompletterades av inre, till synes takbärande bockar. Dessa inre stolpar fanns ofta enbart i en del av huset, kanske för att markera en central del av detta. Det kan röra sig om en anpassning av husets utseende till en väl inarbetad inre uppdelning, baserad på de treskeppiga husens organisation. Hybriderna kan därför beskrivas som funktionellt enskeppiga men ideologiskt treskeppiga. Detta har satts i samband med

Figur 80. Tre olika hybridhus, med de inre stolpkonstruktionerna markerade. Överst hus 1 från Hässelby, Börje socken, daterat till vendeltid eller tidig vikingatid (efter Göthberg m fl 1995, s 192). I mitten hus 3 från Kättsta, Ärentuna socken, daterat till 900-tal (efter Gustafsson m fl 2006, s 40). Nederst hus 3 från Hellby, daterat 1020-1160. Skala 1:400

vikten av att ha en igenkännbar struktur när man trädde in i ett hus, och har tolkats som om hybridhus spelat en offentlig roll på boplatsen (Gustafsson 2007, s 197ff och där anförd litteratur). Det kan vara ett sätt att markera släktens närvaro på en specifik plats som något evigt bestående.

Om hybridhusen var ett sätt att framhäva släktens rätt till en plats, var husoffren ett sätt att försöka övertyga gudarna om samma rätt. Förutom hästgraven i hus 15 på Övergnista, som ägnas en längre diskussion nedan, fanns ett antal andra fynd också tolkades som någon sorts husoffer. De kunde alla beskrivas som någon form av initiation, ett gåvo- eller skyddsoffer i syfte att skapa en god relation mellan husbyggarna och högre makter (Carlie 2004, s 190). Det rörde sig om exempelvis om hundkraniet och blästermunstycket i hus 2, svinbeten i hus 3 och fossilet i hus 19. Amuletten påträffad i matjorden vid Övergnista har möjligen också utgjort ett husoffer, men eftersom den inte kunnat kopplas till en specifik huskontext är den tolkningen osäker. Gemensamt för husoffren var att de framkom i specifika delar av konstruktionerna. Antingen i en ingångstolpe (hundkraniet och blästermunstycket i hus 2) eller i en gavelstolpe (fossilet i hus 19). Husoffer har ofta beskrivits som utslag av en holistisk världsbild, där ingen uppdelning fanns mellan den profana och den sakrala delen av tillvaron. De har också kopplats till en privat snarare än offentlig kult. Alla föremål och även hus måste helgas innan de kunde tas i bruk, i syfte att skydda gården från ont och bringa lycka. (Eklund m fl 2007, s 489f och där anförd litteratur).

Hästgraven vid Övergnista – ett slut eller en början

“When this prayer was ended long ropes were tied securely around the fetlocks of the horse, each rope was held by four men, then the eight men in front pulled the forelegs forward and somewhat apart, while the other eight pulled the hindlegs back and apart. The horse fell on its side, and then turned on its back. The sixteen men held the ropes firmly and the beast was utterly helpless. A man, his right arm bare to the shoulder, now came with a long sharp knife and with one blow made a deep incision just behind the breast bone. He thrust his hand into the opening, seized the heart of the horse, and wrenched it free from its connections. The poor beast tried to struggle, but could not, and died very quickly“ (Curtin 1909, s 46).

Figur 81. Den amerikanske etnografen Jeremiah Curtin bevittande och fotograferade år 1900 ett hästoffer vid sitt besök hos Buryaterna, ett mongoliskt folk bosatta i trakterna kring Bajkalsjön i centrala Sibirien (efter Curtin 1909, s 45).

Som tidigare nämnts påträffades skelettet av en hel häst i en nedgrävning mellan två stolphål i hus 15. Dateringarna visar att hästnedläggelsen skett efter det att huset byggts och troligtvis i samband med att byggnaden togs ur bruk för gott. Den osteologiska analysen visade att hästen var ganska ung, mellan fyra och fem år och med enstaka skador men på det hela taget i gott skick. Eftersom större delen av tänderna saknades har hästen inte gått att könsbestämma. Delar av skelettet saknades, bland annat delar av kraniet, vilket möjligen kan bero på att det blivit skadat i samband med åkerbruk. Även ett framben saknades, vilket kan sättas i samband med att vissa av benen uppvisade tecken på att ha blivit gnagda. Delar av benen kan hypotetiskt ha blivit framdraget av hundar. De flesta av be-

nen uppvisade inga gnagspår. De flesta svanskotorna saknades, vilket kan bero på att svansen avlägsnats innan nedläggelsen. Hästen hade lagts ned i gropen på rygg.

Troligtvis har byggnaden åtminstone delvis fortfarande funnits rent fysiskt när hästen begrovs. Man kan i alla händelser argumentera för att stolparna mellan vilka den grävts ned fanns på plats. Hästgraven har i viss mån stört själva nedgrävningarna till stolparna men inte stolparna själva, av vilka rester återstod. Nedgrävningen har gjorts väldigt liten i förhållande till det ganska stora djuret, vilket antyder att detta var nödvändigt på grund av platsbrist.

Förekomsten av en hel nedgrävd häst i ett hus kan svårligen tolkas på något annat sätt än som en offernedläggelse. Att hästen varit ung och i relativt gott skick stärker tolkningen, då det inte rör sig om ett gammalt uttjänt ök man grävt ned för att bli av med avfallet. Dateringarna av huset respektive benen indikerar att hästen lagts ned i samband med att huset slutade användas, som ett stängningsoffer.

Figur 82. Hästgraven nedgrävd mellan två stolphål i hus 15 vid Gnista under utgrävning. Vy från söder. Foto: Malin Lucas, Upplandsmuseet.

Hästen i rituella kontexter

Ritualer under förhistorisk tid är ofta svårgripbara. Detta beror på att få samtida nedteckningar av ritualerna eller deras betydelse finns. Den isländska litteraturen från 1200-talet innehåller få hänvisningar till ritualer, vilket troligen beror på att dessa vid tidpunkten för nedtecknandet till stor del var bortglömda eller för farliga för att nämna. De arkeologiska spåren av förhistoriska ritualer berättar sällan vilken funktion ritualerna hade, möjligen då med undantag från begravningsritualer (Andrén 2002, s 307f). Detta innebär att även om vi kan identifiera en viss företeelse som rituell, är det svårt att få något större grepp om vilken betydelse ritualen hade för dåtidens människor. Med detta i åtanke kan det vara på sin plats att göra en längre utvikning om hästens betydelse i förkristen tid och i vilka sammanhang den påträffas. Det är också av intresse att diskutera byggnadskult i allmänhet och då deponering av djurben i synnerhet. Därför är det på sin plats med en redogörelse för vad vi vet om hästens särskilda betydelse och några exempel på hur den använts i kulten under förhistorien med särskild hänsyn till vikingatid.

Hästar har under stora delar av den förhistoriska perioden varit en väsentlig del av den offentliga kulten. Ett exempel på hästarnas position under förhistorien kan nämnas att av de över 80 namngivna djuren i Snorres Edda är hästarna i klar majoritet. Hästen är också en av de djurarter (tillsammans med hund och björn) som förärats speciella egna gravar. Hästar var tillsammans med ormar också symboler för aristokratin. (Jennbert 2002, s 109ff).

Eftersom hästen var ett viktigt och speciellt offerdjur förbjöds förtärande av hästkött när kristendomen slog igenom. På Island förekom undantag från lagarna så att privat blot kunde förekomma med förtärande av hästkött. Möjligen kan liknande undantag ha förekommit även i andra delar av Norden (Thörn 1995, s. 26). Intressant är att inget liknande förbud fanns i övriga kristna Europa vid samma tid. Förbudet bör alltså snarast tolkas som en specifik markering mot den nordiska religionen, ett försök att särskilja den kristna religionsutövningen genom tabubelägga ätandet av hästkött (Näsström 2002, s 189f).

Ett välkänt exempel på hästens betydelse kommer från Hakon den godes saga där den kristne kung Hakon i sitt försök att kristna trönderna stöter på motstånd och i stället blir tvungen att delta i höstblotet där bland annat hästkött skall förtäras. Man försöker få kungen att äta av köttet, vilket han vägrar och i slutänden, efter hot om handgripligheter, går kungen med på att gapa över kittelhandtaget till kärlet där köttet bereddades. Året efter slapp kungen inte lika lindrigt undan utan blev då tvungen att förtära delar av hästlevern (Sturluson 1991, s 144ff).

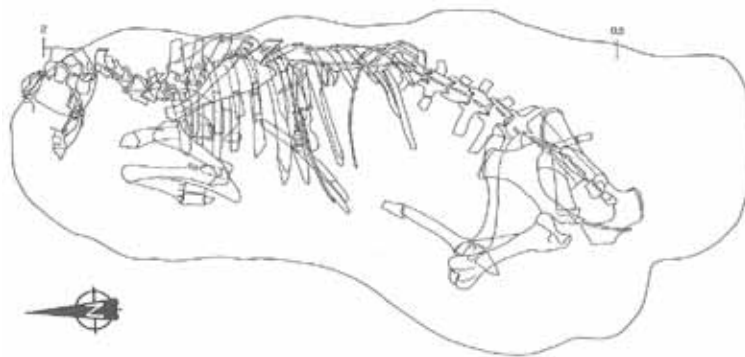

Figur 83. Sigurd Jarl övertalar den motvillige Kung Hakon att blota. 1800-talsillustration ur Snorres Hakon den godes saga (efter Sturluson 1991, s 145).

Hästen i arkeologiska kontexter

Hästar har påträffats i flera olika arkeologiska kontexter, både profana och sakrala. Här följer några exempel på hästfynd i olika rituella sammanhang.

Vid Ölands Skogsby i Torslunda socken på Öland har ett helt hästskelett påträffats, vilket kunde dateras till yngre folkvandrings-tid. Skelettet av en unghingst var precis som vid Övergnista placerat på rygg och låg i en stenkista. Hästgraven ligger, till skillnad från hästen i Övergnista på ett gravfält (Rasch, M. 1991, s 259).

Figur 84. Medeltida hästbegravning från båtgravfältet i Gamla Uppsala. (Efter Nordahl 2001)

En intressant parallell till Övergnistahästen kommer från båtgravfältet i Gamla Uppsala. Där påträffades skelettet av en häst. I likhet med hästen i Övergnista hade även denna lagts ned i en trång grop. En ¹⁴C-datering av en tand visade att den lagts ned någon gång mellan 1278 och 1416 AD, alltså något senare än den aktuella nedläggelsen (Nordahl 2001, s 62).

Hästben är också ett vanligt förekommande inslag i våtmarksfynd som vid exempelvis Skedemosse på Öland, där skallfragment, extremiteter och ryggkotor från mer än 100 individuella djur, nedlagda under perioden 200-400 e Kr, påträffats. De tolkades som att hästhudar med vidhängande huvud och hovar hängts upp på pålar, medan resten av kroppen konsumerats (Hagberg 1967, s 59f).

Vikingatida hästoffer har bland annat påträffats i Oxie by i Skåne där kranium och bäckenben från en vuxen häst påträffades i en grop på en boplats. Hästofferet har via keramik kunnat dateras till sen vikingatid. Ett annat känt hästoffer

Figur 85. Stenpackningen med rikliga mängder hästben vid Slavsta, Uppsala. Foto: Örjan Mattsson, Upplandsmuseet.

kommer från Sorte Muld på Bornholm där kranium, delar av bäckenet och delar av benen påträffades vid ingången till ett hus. Detta offerfynd kunde dateras till 400-talet e Kr (Thörn 1995).

Mer närliggande hästoffer kommer från en lokal vid Slavsta, cirka 550 meter nordväst om Övergnista som Upplandsmuseet undersökte 2005. Här påträffades vid en stenpackning med dateringar till 700/800-tal e Kr respektive

1100/1200-tal e Kr en mängd olika djurben, varav nöt och häst dominerade kraftigt. Särskilt hästbenen förekom i stark överrepresentation i jämförelse med boplatsmaterialet. Just hästbenen hade få slakt- eller snittspår, vilket tillsammans med fyndet av en torshammarring i stenpackningen tyder på att platsen varit rituellt och hästbenen utgör rester av offer (Fagerlund & Lucas 2009, s 67ff).

Ytterligare ett intressant fynd av offerad häst kommer från Kättsta i Ärentuna socken där Upplandsmuseet 2003 undersökte ett gravfält med huvudsakliga dateringar från yngre bronsålder till vendeltid. På gravfältet framkom en stenpackning intill ett större block (vilket gjorde att anläggningen såg ut som gravarna).

Figur 86. Det undanskymda harget vid Kättsta, daterad till 1000–1200-talen, en plats för privat kult. Stenpackningen med stora mängder obrända djurben synlig intill det stora blocket. Foto: Mats Petterson, Upplandsmuseet.

Inom stenpackningen fanns mest brända ben men utanför och delvis uppblandat med de brända benen påträffades rikligt med obrända djurben, cirka 12 kilo. Bland benen fanns såväl häst som nöt, svin och får/get. Den klart dominerande djurarten var häst. Anläggningen kunde dateras till 1000-1160 e Kr (brända ben) respektive 1220-1264 e Kr (obrända ben). Anläggningen kan tolkats som en offerplats eller ett harg (Olsson 2007, s 446ff). *Harg* förekommer både i ortnamn och i sagodiktning och är ett omdiskuterat ord. Dess ursprungliga betydelse kan vara ”stenhög”, men rikliga sagokällor beskriver det också som en förkristen kultplats. (Näsström 2002, s 126f).

Såväl offeranläggningen i Slavsta som i den Kättsta tillhör en annan kategori offernedläggelser än boplatsoffren men skall för den skull troligen inte anses vara särskilt offentliga. Harget i Kättsta låg till exempel ganska diskret placerad

i en sluttning, vilket kan förklaras med att den använts under en tid då man inte gärna skyltade med att man fortfarande ägnade sig åt blot. En äldre vikingatida offeranläggning låg väl synlig på krönet av gravfältet. Därför får man tänka sig att offerritualerna här var något som angick en mindre krets likasinnade människor, kanske invånarna på en gård. (Olsson 2007, s 458). Här kan man se kanske se motsvarigheten till de isländska privata bloten.

Ytterligare en intressant offeranläggning med inslag av hästben är den kända gården från Borg i Östergötland. På gården som anlades på 600–700-talet e Kr och användes under hela medeltiden, fanns en byggnad som använts för ceremoniella ändamål. På gårdsplanen fanns förutom 98 amuletringar också 75 kilo djurben, varav en stor del härrörde från häst och hund (Lundkvist m fl 1996, s 66ff).

Nedläggelser av djurben från häst på boplatser finns flera exempel på i Uppland. Det rör sig då om brända hästben i härdar som inte befinner sig i hus. Ett sådant exempel är hästbenen från Brillinge, där ben från de köttrika delarna av en häst påträffades och där ben från fot och huvud saknades. Anläggningen daterades till folkvandringstid (Ölund 2010, s 135). En liknande anläggning påträffades vid Danmarksby där samma mönster med brända hästben deponerats i en härd och där endast de köttrika delarna av djuret fanns med. Även denna anläggning daterades till folkvandringstid och hör till slutskedet av boplatsens användningstid (Göthberg m fl 2002, s 59). Båda dessa anläggningar är intressanta med utgångspunkt i de delar av djurkroppen som inte var närvarande, nämligen skalle och fotben. De kan sättas i samband med den beskrivna seden att flå en häst och låta huvud och hovar sitta kvar för att sedan trä upp den urtagna hästen på en påle (Klindt-Jensen 1968, s 145).

Offernedläggelser av djurben i byggnader är ganska vanligt och det rör sig då i de allra flesta fallen om delar av djur, i vissa fall om speciella delar av djuren som skallar. Att hela djurkroppar lagts ned är ovanligt (Carlie 2004, s 110) och ett byggnadsoffer av en intakt häst tycks i Sverige överhuvudtaget inte existera någon annanstans. Däremot finns flera offerfynd där delar av hästar lagts ned i byggnader. I ett vikingatida hus från Norra gårdet i Gamla Uppsala påträffades ben från över- och underkäke från en äldre och en yngre individ i stolphål (Ljungkvist 2000 s 46ff).

Husoffer bestående av hästben är relativt vanligt förekommande under järnålder men ökar i förekomst under medeltid och det är då oftast kraniet som deponerats under golven i medeltida kyrkor och andra byggnader (Falk 2008, s 113f). Deponerande av hela hästskelett under medeltiden tycks inte vara vanligt men precis som under föregående perioder förekommer enstaka exempel på andra djur som deponerats i sin helhet, till exempel hund och katt (Falk 2008, s 112).

Den vanligaste typen av byggnadsoffer tycks vara sådana som lagt ned i samband med att huset byggdes eller under dess användningstid. De kan ha avsett att skydda byggnaden från onda utanifrån kommande ospecificerade krafter men kan också ha haft en specifik funktion i byggnaden som till exempel

rättskrämmor i form av inmurade katter (Falk 2008, s 27f). Det tycks inte finnas någon särskild korrelation mellan deponering av djurben och husets funktion. Man hittar således inte oftare djurben i fähus än i boningshus (Carlie 2004, s 109).

Nedläggelser i samband med avslutningar är ovanligare än sådana i samband med invigningar. Det hänger troligen i hög grad samman med diverse källkritiska problem. Det kommer alltid att vara svårt att säkert tolka något som rituellt deponerat i ett hus om det inte ligger i ett låst läge i förhållande till byggnaden, det vill säga under golvet, under väggen, i ett stolphåls primärfyllning och så vidare. Det gör att stängningsoffer, som ju sker efter eller i samband med att en byggnad överges inte kommer att påträffas i en sluten kontext. Man måste då förlita sig på dateringar, där det potentiella byggnadsoffret och byggnaden är någorlunda samtida. Ett par troliga stängningsoffer kan vara de hund- respektive hästkranium som påträffades på golvnivå i två grophus från vikingatiden i Håkanstorp i Skåne, där man svårigen kan tänka sig att kranierna legat på golven medan husen varit i bruk (Carlie 2004 s 194). I samband med undersökningarna för nya E4:an påträffades vid Vallby ett vikingatida hus med ett troligt stängningsoffer. Det rörde sig om en grop med diverse djurben, bland annat fragment av ett hästhuvud, som grävts ned i hus 2. Gropen och huset har samtida dateringar men gropen överlagrar en i huset ingående anläggning, varför den bör ha

Figur 87. Hundkranium som deponerats i ett senvikingatida grophus när detta övergavs. Från undersökning 2011 vid Malma, Valsätra, Uppsala. Foto: Jonas Wikborg, SAU.

grävts efter huset övergivits (Seiler 2005, s 40). Ett mer geografiskt närliggande exempel var den kompletta hundskalle som påträffades i fyllningen till ett grophus vid Malma i Valsätra, några kilometer väster om Övergnista. Skallen har tolkats som deponerad i rituellt syfte i samband med övergivandet av grophuset. I ett annat grophus fanns en lansspets deponerat på liknande sätt. Dateringen av grophuset låg i vikingatidens senare del eller möjligen tidig medeltid (Wikborg, muntlig uppgift).

Orsakerna till att man vill göra rituella nedläggelser i samband med att en byggnad överges är något diffusa men möjligen kan man tänka sig att man på detta sett invigt den gamla hustomten som kultplats, kanske i anslutning till någon slags förfäderskult (Carlie 2004 s 29). Något som kanske skulle kunna stärka denna tanke är att det i enstaka fall även förekommer begravningar av människor som stängningsoffer (Carlie 2004, s 194). Från Tibble utanför Björklinge finns ett uppländskt exempel på ett möjligt stängningsoffer i ett hus. En skelettgrav påträffades inom begränsningen för ett hus, eller egentligen två hus då de överlagrade varandra. Huset och graven hade likartade dateringar till folkvandringstid och graven var den enda som påträffades på boplatzen (Åberg & Svensson 2006, s 70ff).

Fig 88. Folkvandringstida skelettgrav som möjligen använts som stängningsoffer i ett samtida hus. Från undersökning 2004 vid Tibble, Björklinge socken. Foto: Ola Korpås, Upplandsmuseet.

Ordinärt hus, extraordinärt offer

Som visats ovan har hästen haft en mycket speciell ställning bland offerdjuren under såväl förhistorisk tid som under medeltid. Det tycks då rimligt att anta att en hel nedgrävd häst i sina bästa år i ett hus från vikingatiden inte hamnat där utan orsak. Eftersom hela hästar som husoffer inte alls har kunnat påvisas på svenskt område, där hela djurnedläggelser överlag är ovanliga, blir Övergnista-hästen ganska exceptionell. Desto märkligare då att hus 15, där hästen grävdes ned, inte uppvisar tecken på ha varit något utöver det ordinära, varken i konstruktion eller i fyndsammansättning. Det är annars inbjudande att se huset under sin användningsfas spela en speciell roll boplatsen, en hall för gästbud eller en kultbyggnad för trosuttryck. Lockande är även att se de stolpar mellan vilka hästen grävts ner som bärandes upp högsätet i husets viktigaste del (jfr Herchend 1995, s 50f). Det finns emellertid inga arkeologiska belägg för detta, inga högstatusfynd, inga ovanliga konstruktionselement.

Kanske utgjorde huset endast en övergiven boning för en äldre generation, som, i ett uttryck av förfäderskult, ärades med en rituell nedläggelse. En tolkning är att huset efter övergivandet kommit att nyttjas som ett harg. Här ett eko av ritualer som vid samma tid försiggick vid närbelägna Slavsta. Vid Slavsta hade djuren huvudsakligen flåtts, snarare än slaktats i egentlig mening (Fagerlund & Lucas 2009 s 96) medan vid Övergnista en hel häst lagts ner intakt. Möjligen hänger detta ihop med förbudet att äta hästkött. Med tanke på den sena datering är det möjligt att tänka sig nedläggelsen som en symbolisk begravning av den gamla seden, en sista besvärjelse. Ingen av dessa spekulationer kommer närmare någon tolkning av huset. Eftersom byggnaden endast delvis är utgrävd och en okänd andel av den finns kvar norr om undersökningsområdet får frågan om dess roll på boplatsen vänta på att de ständigt expanderande företagen och bostäderna i Fyrislund tar resten Övergnistas gamla tomt i anspråk.

Fyrislundsområdet under yngre järnålder

Fyrislundsområdet har under senare tid lyfts fram från relativ obskyritet till att bli ett av de flitigast studerade områdena i Uppsalaregionen. Den växande storstadens behov har resulterat i etableringen av industri- och bostadsområden på stora arealer som för mindre än ett årtionde sedan var uppodlade eller låg för fåfot. Det samlade resultatet från de arkeologiska insatser denna tillväxt krävt frammanar bilden av en bygd som genomgick stora förändringar under järnålder, med första etablering av och senare med storskalig förflyttning av boplatser. De övergivna boplatserna i Säby har redan nämnts. Ett annat exempel på detta är Söderhällby, där bebyggelsen nådde sin kulmen under yngre romersk järnålder för att upphöra helt under övergången till vendeltid (Fagerlund 2012, manus). Det slående sammanträffandet att bebyggelsen vid Söderhällby verkar

upphöra samtidigt som den första större bebyggelsefasen vid Övergnista kan vara en indikation på planerad flytt snarare än gradvis anpassning. Det kan förstås inte påvisas att det är just till Övergnista man flyttade. Men vart i så fall, flyttade man? Problemet är att ytterst få boplatser i Fyrislundsområdet har daterats till yngre järnålder, än mindre till vikingatid/äldsta medeltid. I Uppland och mälardalens län i allmänhet är kontrasten stor mellan det stora antalet lokaliserade bebyggelser från äldre järnålder och det låga antalet från yngre järnålder. Detta brukar ofta förklaras som att de yngre lämningarna ligger på eller i anslutning till historiskt kända byar (Göthberg & Åberg 2007, s 338). Dessa är ofta

Figur 89. Flygbild över Fyrislundsområdet med de historiska byarnas lägen markerade. Vy från sydöst. Foto: Haweye flygfoto.

ännu bebyggda och inte föremål för arkeologisk exploatering. Den möjliga kultplatsen vid Slavsta, daterad till vikingatid/tidig medeltid, kan möjligen indikera en närliggande samtida boplatz, belägen på Slavstas nuvarande bytomt. Trots arkeologiska insatser i området har ingen annan yngre järnåldersbebyggelse påträffats vid Slavsta (Fagerlund, muntlig uppgift). Däremot fanns indikationer på vendeltida bebyggelse (Vaksala 299) vid Norrby (Frölund 1995).

En faktor som placerar Övergnista och Hellby i en särställning är att de har varit belägna på relativt sett låglänt mark, medan andra historiska byar i Fyrislundsområdet, som Slavsta, Norrby, Kumla och Säby, var belägna på höjddrag. Detta betyder att bebyggelsen expanderade på marker som tidigare varit mest lämpade som betesmark. Detta leder tillbaka till frågan om varför (Söder)hällby och Gnista båda har flera gårds- och bylägen. Ett av dessa lägen är numera försvunnet under sentida industribebyggelse (gamla Pharmaciaområdet). Gården är synlig på 1766 års karta, och är från 1540-talet känd som Löthen (DMS 1:2, s 166). Namnformer på *löt* kommer av ett gammalt namn för 'betesmark', ursprungligen 'sluttning' (Wahlberg m fl 2003, s 205). Namnet *Löthen* visar alltså att det rörde sig om en expansion på betesmarken. Troligen är uppdelningen av gårds/bylägen en medeltida konstruktion. Samma uppdelning skedde antagligen vid samma tid med *Nedergnista* (dagens Gnista), som är jämförelsevis lågt beläget och troligen har tillkommit senare än Övergnista. På så sätt var denna medeltida expansion en fortsättning av den process som pågått sedan romersk järnålder,

med anspråkstagande av och bebyggelseetablering på mark som successivt torrlades genom strandlinjeförskjutningen. Ännu under yngre järnålder var Fyrislund, som generellt är låglänt beläget, präglad av djupt inskurna vikar och fjärdar, som inte torrlades förrän under övergången mellan vikingatid och medeltid (Göthberg & Åberg 2007, s 319). En annan indikation på att Hellby och Övergnista var relativt senkomna gårdsbildningar var att de på inom de gränser som visas 1600-talets kartor saknar bevarade gravar inom sina ägor. Detta kan möjli-

Figur 90. Ägobländningen i området kring Nederkumla, (Söder)hällby och Norrby, enligt lantmäterikartor från 1600- och 1700-talen. Ett sammelsurium av mindre enklaver ligger insprängda bland varandra (efter Göthberg 2007, s 56). Skala 1:35000.

gen förklaras med överodling, som är fallet med exempelvis det närbelägna gravfältet vid Gnistahögen (Raä Danmark 62), men det kan också betyda att bebyggelsen vid Hellby och Övergnista saknat gravrätt eftersom de ingått i andra byars ägor. En indikation på att bebyggelseägen ingått i större enheter som sedermera styckats upp skulle kunna vara den mycket komplexa ägoblandningen som framför allt Nederkumla, (Söder)hällby och Norrby uppvisar på 1600- och 1700-talens lantmäterikartor. Ägoblandningen var mest utbredd i de något mer höglänta områdena kring Nederkumla och Söderhällby, där de gav intrycket av att vara en uppdelning av ägorna till en större by (jfr Göthberg 2007, s 55f).

Möjligen var den kraftiga ägodelningen en relik efter närvaron av medlemmar ur de högre samhällsskikten under yngre järnålder. Dessa indikeras av den vikingatida vapengraven vid Raä Danmark 127 och Gnistahögen Raä Danmark 62. Gravarna låg på Söderhällbys och Norrbys ägor i trolig äldre betes- och ängsmark, men nära en väg och dess passage över mindre vattendrag. Vid Gnistahögen finns även uppgifter om att en försvunnen runsten ska ha stått (Hennius m fl 2012, s 8). Dessa kan ha varit manifestationer av en lokal ledare på en väl synlig plats för att markera territoriet. I det medeltida skriftliga materialet finns inga antydningar om en huvudgård vid Kumla. Möjligtvis betyder den splittrade ägobilden att en klyvning av en sådan skedde under vikingatid eller tidig medeltid, vilket resulterat i en splittrad ägobild (jfr Göthberg 2007, s 58). De undersökta gårdarna vid Hellby och Gnista kan vara resultat av denna tidiga uppstyckning.

Det typiska yngre järnåldergravfältet kategoriseras som ett vilorum för en eller ett par gårdar, ett bygravfält, och de dominerade i Mälardalen under yngre järnålder. De är ofta ligger i anslutning till kända medeltida byar (jfr Hyenstrand 1974, s 157). Till skillnad från den gängse bilden av dessa gravfält har den oansenliga, men väl synliga höjden Inhåleskullen fungerat som en kult- och gravplats för en vidare krets under en betydligt längre tid. Det faktum att delar av de rikare gravarna sammanfaller med de tidiga bebyggelsefaserna vid Övergnista pekar mot en expansionsperiod med ökad rikedom och möjligen ökad social stratifiering. De utspridda dateringarna visade att Inhåleskullen var gammal som kultplats när Övergnista expanderade. Möjligen är de vendeltida praktgravarna ett försök att anknyta till en äldre kultisk tradition, ett identitetsskapande återutnyttjande, ämnat att göra anspråk på förfäderna (jfr Olsson 2007, s 452f, och där anförd litteratur). Att detta sker samtidigt som bosättarna på allvar installerade sig vid Övergnista var möjligen inget sammanträffande. En flytt från området vid Söderhällby hade brutit kontinuiteten i bosättningen. Desto viktigare var därför att få ett fortlöpande sammanhang på det ideologiska planet, speciellt i en möjlig övreståndsmiljö.

Även om det inte alls säkert att Övergnista har utgjort en övreståndsmiljö i sig, är det svårt att tänka sig att dess inbyggare inte påverkats av denna samhällsgrupp. Att området som kom att bli Danmarks socken hyst övreståndsmiljöer är tydlig från flera gravfynd som redan diskuterats (kammargravarna vid Danmarksby,

storhögen Gnistahögen mm). Exceptionella fynd på dessa platser och vid exempelvis Söderby fem kilometer söderut vid Sävjaåns dalgång skvallrar om närvaron av en samhällselit med kopplingar till den tidiga kungamarken. Det är ingen tillfällighet att den gamla kungavalsplatsen vid Mora stenar, på gränsen mellan Tiundaland och Attundaland ligger i närområdet (Zachrisson 2010, 164ff). Det är kanske så det märkliga hästofferet skall tolkas, som en influens från ett högre stånd, eftersom kulten, speciellt kulten att offra (och även konsumera) hästar, förekommer i överståndsmiljöer (jfr Göteborg m fl 2002, s 62).

Figur 91. Övergnista i mars 2012 med den nybyggda förlängningen av Rapsgratan. Hus 15 med hästgraven var belägna ungefär i bildens nedre vänstra hörn. I bildens mitt kan resterna av Inhåleskullen skönjas på avstånd. Vy från Övergnista i väst. Foto: Malin Lucas, Upplandsmuseet.

Sammanfattning

Från tidiga september till mitten av november genomförde Upplandsmuseet undersökningar vid Fyrislund, ett snabbt växande industriområde i östra delen av Uppsala. Undersökningarna föranleddes av att Uppsala kommun planerade byggnation av en tillfartsväg och ledningsdragningar till nyetableringarna i området. En förundersökning, som gjordes i september, visade spår av förhistorisk verksamhet i anslutning till två impediment där de historiska byarna Hellby och Övergnista legat. Vid Övergnista har det inte funnits någon bebyggelse efter mitten av 1600-talet medan Hellby (senare känt som Söderhällby) var bebott till 1950-talet. Slutundersökning företogs på båda områdena i oktober och november. Hellbyboplatsen har fornlämningsnummer Raä Vaksala 286 och Övergnista Raä Uppsala 678.

Vid Hellby framkom sammanlagt 189 arkeologiska objekt, bland annat stolphål, härdar, ugnar och olika nedgrävningar. Inalles undersöktes elva hus, vara sju enskeppiga, två treskeppiga och ett hörnstolpshus. Dessutom undersöktes delar av en hägnad. Den äldsta dateringen på boplatsen var romersk järnålder, då ett par härdar och en ugn tycks ha varit i bruk. Husen tillkom senare, i två olika faser, den första i tidig vikingatid och den senare under sen vikingatid/tidig medeltid. Små mängder djurben tillvaratogs, huvudsakligen från nöt, häst, får och svin men också en mindre mängd hundben. Vissa av benfynden kunde eventuellt sättas i samband med offerhandlingar i anslutning till byggnaderna. Bland övriga fynd fanns ett fåtal bitar keramik och ett blästermunstycke, vilket också tolkades som ett offerfynd. Bland metallföremålen fanns en betselring och en båtnit. Dessa påträffades vid metalldetektoravsökning av matjorden, i samband med vilken även en del sentida metallfynd gjordes.

Vid Övergnista framkom 179 arkeologiska objekt, bland annat stolphål, härdar, diverse nedgrävningar och en yta med kulturlager. Sammanlagt undersöktes åtta hus, varav fem enskeppiga, ett treskeppigt och två hörnstolpshus. Dessutom påträffades rester av två hägnader. Den tidigaste etableringen på platsen skedde under romersk järnålder och från denna period finns ett par härdar. Den egentliga bebyggelsefasen tycks ha tagit sin början under vendeltid och hus uppfördes också under ytterligare två faser, vikingatid respektive sen vikingatid/tidig medeltid. Bland fynden fanns djurben från nöt, får och gris samt en del hundben. Övriga fynd innefattade keramik från ett komplett men fragmenterat kärl och ett fossil som möjligen lagts ned i rituellt syfte. Bland järnföremålen fanns broddar, knivar, mejslar och båtnitar samt en eldstålsformad amulettring. Ett sfäriskt viktod i brons framkom också. De flesta metallföremålen påträffades vid en inledande metalldetektorkartering och låg i matjorden. Det mest spektakulära fyndet utgjordes av ett komplett hästskelett från en vuxen frisk häst. Hästen kunde da-

teras till tidig medeltid och den hade grävts ned i ett hus som uppfördes under sen vikingatid, troligen medan huset fortfarande stod kvar. Hästen har tolkats som ett offerfynd, möjligen i samband med en stängningsritual i anslutning till övergivandet av byggnaden. Offret kan möjligen också ha gjorts i samband med införandet av kristendomen, som ett avsked till den gamla seden.

Undersökningarna vid Hellby och Övergnista har ökat antalet kända byggnader i Uppsalaområdet från yngre järnålder med mellan 20 och 30 procent, vilket gör dem till några av de största kända bosättningarna från perioden i området. Jämfört med andra historiskt kända byar i området har Hellby och Övergnista legat relativt låglänt och inte i närheten av några förhistoriska gravfält. Detta kan tas som en indikation på att de är relativt sent etablerade bebyggelselägen, grundade på äldre betesmark som torrlagts och blivit lämplig för bebyggelse sent. Ett annat ovanligt fenomen när det gäller dessa byar är att de historiska kartorna och medeltida dokument visar att de haft två separata bylägen. Vidare visar de historiska kartorna på en hög grad av ägoblandning i dessa byar, vilket tyder på att de kan ha varit del av en mycket större enhet, möjligen en huvudgård eller någon annan form av bebyggelseenhet som tillhörde eliten i den yngre järnålderns samhälle.

English summary

From early September to mid-November 2010 Upplandsmuseet conducted a series of archaeological investigations in Fyrislund, a rapidly growing industrial estate on the eastern outskirts of Uppsala. The investigations were necessitated by the Uppsala City Council's plans to build an access road and extend amenities to the new development. An initial evaluation of the sites in September unearthed prehistoric settlement remains adjacent to two small hillocks where the historical villages of Hellby and Övergnista had been situated. Övergnista had no recorded settlement after the mid-17th century whereas Hellby (later known as Söderhällby) was inhabited until the 1950s. In October and November major investigations were undertaken on both sites. The Hellby and Övergnista sites were designated as Raä Vaksala 386 and Raä Uppsala 678 respectively in the Swedish National Heritage Board database for archaeological sites and monuments (FMIS).

At Hellby a total of 189 features were found and these included postholes, hearths, ovens and various pits. A total of ten houses were found, including seven one-aisle, two three-aisle and one simple corner-post structure, as well as parts of an enclosure system. The site's earliest activity dated to the Roman Iron Age, when a couple of hearths and an oven seemed to have been in use. The houses were erected later in two separate phases, the first from the first centuries of the Viking Age (c. 8th - 10th cent. AD), the second from the late Viking and Early Middle Ages (c. 9th - 12th cent. AD). Small amounts of animal bones, mainly cattle, horse, sheep and pig, but also very small amounts of canine bones were found, some of which may have constituted ritual offerings deposited in postholes. Other finds included a few ceramic shards and a clay mouthpiece from a bloomery furnace, possibly also deposited in a posthole as an offering. Iron objects included a ring from a bridle and a ship rivet. These, and other more latter-day metal objects were found in the topsoil during the initial metal detector sweep of the area.

At Övergnista a total of 179 features were found and these included postholes, hearths, various pits and areas with cultural layers. A total of eight houses were found, five one-aisle, one three-aisle and two corner-post structures, as well as parts of two enclosures. The site's earliest activity dated from the Roman Iron Age, when a couple of hearths were in use. The houses were erected later in three separate phases, the first dating from the Vendel Period (c. 5th – 7th cent. AD) the second from the Viking Age (c. 7th - 10th cent. AD), and the final phases from the late Viking and Early Middle Ages (c. 11th - 12th cent. AD). Finds included bones of cattle, sheep, pig, as well as some canine bones. Other finds included ceramic shards from a complete but fragmented vessel and a fossil,

possibly a sacrificial offering. Iron artefacts included hob nails, knives, chisels and ship rivets, and an amulet in the shape of a strike-a-light. Also a bronze weight was found. Most metal objects were discovered in the topsoil during the initial metal detector sweep of the area. The most spectacular find on the site was the almost intact skeleton of an adult and healthy horse, dating from the early Middle Ages, which been deposited on its back in a Late Viking Age house, presumably while this structure was still standing. The horse was interpreted as an offering, possibly a closure rite, commemorating the abandonment of the house or even the abandonment of animal sacrifice itself following the advent of Christianity.

The excavations at Helby and Övergnista increased the number of known Late Iron Age houses in the Uppsala area by 20-30 percent, placing them among of the largest known settlements from the period in the area. Compared to other historic villages in the area, Hellby and Övergnista were situated on relatively low elevations, and not adjacent to any prehistoric grave fields, which can be viewed as an indication that they were somewhat later settlements, established on old grazing land, only recently made dry and habitable by shore displacement. Another unusual feature of these villages as well as a few others in the area is that they had two separate village tofts, as evidenced by cadastral maps and medieval documents. Also, the cadastral maps show that there was much intermingled ownership of land among these villages, suggesting that they might once have been part of a much larger unit, possibly a manor or another form of settlement belonging to the upper ranks of Late Iron Age society.

Administrativa uppgifter

Förundersökning

Plats: Fyrislund 6:13, Söderhällby 1:2, Uppsala kommun

Fornlämning: Raä Uppsala 678 & Raä Vaksala 386

Typ av undersökning: Förundersökning

Orsak till undersökning: Vägbygge/ledningsdragningar

Uppdragsgivare: Uppsala kommun

Fältarbetsperiod: 2010-09-08 – 2010-09-15

Upplandsmuseets projektledare: Robin Lucas

Upplandsmuseets projektmedarbetare: Dan Fagerlund, Malin Lucas

Upplandsmuseets diarienummer: Ar-470-10

Upplandsmuseets projektnummer: 8357

Länsstyrelsens handläggare: Roger Edenmo.

Länsstyrelsens beslutsdatum: 2010-07-07

Länsstyrelsens dnr: 431-2742-10

Koordinatsystem: RT90 2,5 gon V

Höjdsystem: RH 90

Dokumentation: Förvaras i Upplandsmuseets arkiv

Fynd: Inga fynd tillvaratogs vid förundersökningen.

Slutundersökning, Hellby

Plats: Söderhällby 1:2, Uppsala kommun

Fornlämning: Raä Vaksala 386

Typ av undersökning: Särskild arkeologisk undersökning

Orsak till undersökning: Ledningsdragningar.

Fältarbetsperiod: 2010-10-13 – 2010-11-19

Upplandsmuseets projektledare: Robin Lucas

Upplandsmuseets personal: Dan Fagerlund, Andreas Henniuss och Malin Lucas

Övrig personal: Fredrik Thölin, SAU (metalldetektering).

Upplandsmuseets diarienummer: Ar-612-10

Upplandsmuseets diarienummer: 8369

Beställare: Uppsala kommun

Länsstyrelsens handläggare: Roger Edemo

Länsstyrelsens dnr: 431-3935-10

Länsstyrelsens beslut: 2010-10-07

Koordinatsystem: RT90 2,5 gon V

Höjdsystem: RH 90

Dokumentationsmaterial: Förvaras i Upplandsmuseets arkiv

Fynd: 40 fyndposter registrerades. Dessa förvaras i Upplandsmuseets förmålsarkiv med inv.nr UM42718.

Slutundersökning, Övergnista

Plats: Fyrislund 6:13, Uppsala kommun

Fornlämningsnummer: Raä Uppsala 678

Typ av undersökning: Särskild arkeologisk undersökning.

Uppdragsgivare: Uppsala kommun

Orsak till undersökning: Vägbygge

Fältarbetsperiod: 2010-10-13 – 2010-11-19

Upplandsmuseets projektledare: Malin Lucas

Upplandsmuseets personal: Dan Fagerlund, Hans Göthberg, Andreas Hennius och Robin Lucas

Övrig personal: Fredrik Thölin, SAU (metalldetektering)

Upplandsmuseets diarienummer: Ar-613-10.

Upplandsmuseets projektnummer: 8368

Länsstyrelsens handläggare: Roger Edemo

Länsstyrelsens beslutsdatum: 2010-10-07

Länsstyrelsens dnr: 431-3936-10

Höjdsystem: RH 90

Koordinatsystem: RT90 2,5 gon V

Dokumentationsmaterial: Förvaras i Upplandsmuseets arkiv

Fynd: 94 fyndposter registrerades. Dessa förvaras i Upplandsmuseets förmålsarkiv med inv.nr UM42717

Referenser

Litteratur

Andrén, Anders 2002. Platsernas betydelse. Norrön ritual och kultplatskontinuitet. I: Jennbert, Kristina, Andrén, Anders & Raudvere, Catharina (red.). Plats och praxis. Studier av nordisk förkristen ritual. Vågar till Midgård 2. Lund.

Anund, Johan; Duczko, Wladyslaw; Göthberg, Hans; Price, Neil & Wikborg, Jonas 1998. Gamla Uppsala – centralplats och omland. Arkeologisk förundersökning på Ostkustbanan 1996-97. Riksantikvarieämbetet UV Uppsala Rapport 1997:26. Uppsala.

Arbman, Holger 1940. Birka I. Die Gräber . Tafeln. KVHAA. Stockholm.

Aspeborg, Håkan; Åstrand, Johan & Ählström, Jan 1997. Arkeologisk förundersökning väg E4 sträckan Uppsala-Mehedeby, delen Danmarksby-Rörby/Stångby. Riksantikvarieämbetet UV Uppsala 1997:01.

Atterman, Ingemar 1935. Nya fynd från Hovgårdsberg i Vendel. Fornvännen. Årgång 30. Stockholm.

Carlie, Anne 2004. Forntida byggnadskult. Riksantikvarieämbetet Skrifter No 57. Stockholm.

Carlie, Lennart 1999. Bebyggelsens mångfald. En studie av södra Hallands järnåldersgårdar baserad på Arkeologiska och historiska källor (Acta Archaeologica Lundensia. Series in 8°. No.29. Hallands Läns museers skriftserie No 10). Lund Halmstad.

Curtin, Jeremiah 1910. A journey in Southern Siberia : the Mongols, their religion and their myths.

DMS. 1984. Det Medeltida Sverige. Band 1 Uppland: 2 Tiundaland: Ulleråker, Vaksala, Uppsala stad. Dahlbäck, Göran; Ferm, Olle & Rahmqvist, Sigurd. Ferm, Olle & Rahmqvist, Sigurd. (red). Riksantikvarieämbetet.

Eklund, Susanna & Bäckström, Ylva 2004. Kumla, en nyupptäckt stensättning. Slutundersökning och osteologisk rapport. Danmarks-Kumla 2:2, Danmarks socken, Uppland. SAU 2004:8.

Eklund, Susanna 2007. Att hägna ute eller stänga inne – en studie av trähägnader. I: Göthberg, Hans. (red.) Hus och bebyggelse i Uppland. Delar av förhistoriska sammanhang. Arkeologi E4 Uppland – Studier, volym 3. SAU, RAÄ och Upplandsmuseet. Uppsala.

Eklund, Susanna; Hennius, Andreas & Pettersson, Elisabeth 2007. Att hålla det ondas fot borta från en mans hus. Om rituella nedläggelser på förhistoriska boplatser i Uppland. I: Notelid, Michel (red.) Att nå den andra sidan. Om begravning och ritual i Uppland. Arkeologi E4 Uppland – Studier, volym 2. SAU, RAÄ och Upplandsmuseet. Uppsala.

Englund, Lars-Erik & Olsson, Robin 2002. Ugnsfragment med luftintag. Arkeologisk dokumentation av blåsterugnsfragment från en grav på Sörbygravfältet (RAÄ). Sörby 3:3, Årsunda socken, Gästrikland. Slutredovisning, Länsmuseum Gävleborg 2002 – Dnr 625/320.

Fagerlund, Dan; Göthberg, Hans; Qviström, Linda & Åberg, Kerstin 1999. Förhistoria och medeltid i Vänge - arkeologiska undersökningar 1998. Upplandsmuseets skriftserie Nr 1.

Fagerlund, Dan & Lucas, Robin 2009. Slavsta – romartida bebyggelse och vikingatida kult. Upplandsmuseets rapporter 2009:1. Uppsala.

Fagerlund, Dan 2013. Äldre järnåldersbebyggelse vid Söderhällby. Inför byggnation av bussdepå. Upplandsmuseets rapporter 2013:04. Uppsala.

Falk, Ann-Britt 2008. En grundläggande handling : byggnadsoffer och dagligt liv i medeltid. Vägar till Midgård 12. Lund.

Frölund, Per & Wilson, Lars 1993. Bybildning – Förhistorisk kontinuitet eller medeltida innovation. Exempel från Uppland och Västmanland. Arkeologi i Sverige. Ny följd 2. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.

Frölund, Per 1995. Boplatser i Danmark och Vaksala. Arkeologisk förundersökning RAÄ 36 och 39 Kumla i Danmarks socken, Söderhällby, RAÄ 155 och Norrby i Vaksala socken. Riksantikvarieämbetet UV Uppsala 1995:41.

Frölund, Per 2005. Gamla Uppsala – En bosättning från äldre järnålder vid Berget, Raä 613-614, Uppsala socken, Uppland. Upplandsmuseet Rapport 2005:01. Uppsala.

Frölund, Per & Schütz, Berit 2007. Bebyggelse och bronsjutare i Bredåker och Gamla Uppsala. Arkeologisk undersökning, Fornlämning 134, 596, 599, Uppsala socken, Uppland. Upplandsmuseet Rapport 2007:03. Uppsala.

Frölund, Per & Göthberg, Hans 2010. Fornlämningar i Danmark och Vaksala. Arkeologisk förundersökning och utredning i Östra Fyrislund. Upplandsmuseets rapporter 2010:25. Uppsala.

Gustafsson, Malin; Dutra Leivas, Ivonne; Mattsson, Örjan & Olsson, Robin 2006. Kättsta – boplatser och gravar under 2000 år. Undersökningar för E4. Ärentuna socken. Uppland. Upplandsmuseet Rapport 2006:7. Uppsala.

Gustafsson, Malin 2007. Tradition och förnyelse i yngre järnålderns byggnadsskick. I: Göthberg, Hans (red.) Hus och bebyggelse i Uppland. Delar av förhistoriska sammanhang. Arkeologi E4 Uppland – Studier, volym 3. SAU, RAÄ och Upplandsmuseet. Uppsala.

Gustin, Ingrid 1999. Vikter och varuutbyte i Uppåkra. I: Hårdh, Birgitta (red.) Fynden i centrum. Keramik, glas och metall från Uppåkra. Uppåkrastudier 2. Acta Archaeologica Lundensia. Series in 8°, No. 30. Stockholm.

Göthberg, Hans 2000. Bebyggelse i förändring. Uppland från slutet av yngre bronsålder till tidig medeltid. OPIA 25. Uppsala.

Göthberg, Hans; Qviström, Linda & Åberg, Kerstin 2002. Arkeologi i Tiundaland. Undersökningar för E4 – Äldre järnålder vid Danmarksby. Raä 161, 153. Danmarks socken. Uppland. Upplandsmuseet rapport 2002:07. Uppsala.

Göthberg, Hans 2007. Kumla – bosättning och djurhållning under äldre järnålder. Arkeologisk undersökning, Fornlämning nr 169, Danmarks socken, Uppland. Upplandsmuseet Rapport 2007:15. Uppsala.

Göthberg, Hans & Åberg, Kerstin 2007. Vaksala och Danmark: bygder i skuggan av Gamla Uppsala. I: Hjærtner-Holder, Eva, Ranheden, Håkan & Seiler, Anton (red.) Land och samhälle i förändring: Uppländska bygder i ett långtidsperspektiv. Arkeologi E4 Uppland – Studier, volym 4. SAU, RAÄ och Upplandsmuseet. Uppsala.

Hagberg, Ulf Erik 1967. The Archaeology of Skedemosse II. The Votive Deposits in the Skedemosse Fen and their Relation to the Iron-Age Settlement on Öland, Sweden. Almqvist & Wiksell. Stockholm.

Hennius, Andreas; Lucas, Malin & Göthberg, Hans 2012. Arkeologisk utredning och förundersökning Gnista. Danmarks Kumla 1:4 m fl Raä 62:1 & 63:1, Danmarks socken, Uppland. Upplandsmuseets rapporter 2012:04. Uppsala.

Hennius, Andreas (red.) 2012. Äldre järnålder i Danmarks socken – boplatser vid Säby. Upplandsmuseets rapporter 2012:15. Uppsala.

Herschend, Frands 1997. Livet i hallen. Tre fallstudier i den yngre järnålderns aristokrati. OPIA 14. Uppsala.

Hyenstrand, Åke 1974. Centralbygd – Randbygd. Strukturella, ekonomiska och administrativa huvudlinjer i mellansvensk yngre järnålder. Acta Universitatis Stockholmiensis. Studies in North European Archaeology. Alqvist & Wiksell. Stockholm.

Hällans, Ann-Marie & Svensson, Kenneth, 1999. Pollista – bo och bruka under 1200 år. Arkeologi på väg – E18. Riksantikvarieämbetet UV Mitt Rapport 1998:110. Stockholm.

Häringe Frisberg, Kajsa; Frölund, Per & Göthberg, Hans 1998. Boplatser i Danmarks socken – undersökningar vid Myrby och Bärby. Arkeologisk undersökning RAÄ 156, 157, Danmarks socken, Uppland. Riksantikvarieämbetet UV Uppsala 1997:42.

Jennbert, Kristina 2002. Djuren i nordisk förkristen ritual och myt. I: Jennbert, Kristina, Andrén, Anders & Raudvere, Catharina (red.). Plats och praxis. Studier av nordisk förkristen ritual. Vägar till Midgård 2. Lund.

Johansson, Harald 2006. ”Båtnitar”: Analys och konservering av järnnitar från Birkas garnison. Magisteruppsats Stockholms universitet/Institutionen för arkeologi och antikens kultur. Stockholm.

Karlenby, Leif 2007. Bostadens inre liv under nordisk äldre järnålder – betraktelser kring hem och hall. I: Göthberg, Hans (red.) Hus och bebyggelse i Uppland. Delar av förhistoriska sammanhang. Arkeologi E4 Uppland – Studier, volym 3. SAU, RAÄ och Upplandsmuseet. Uppsala.

Lamm, Jan Peder; Hydman, Hubert & Axbøe, Mörten 1999. Århundradets brakteat – kring fyndet av en unik tionde brakteat från Söderby i Danmarks socken, Uppland. Fornvännen. Årgång 94. Stockholm.

Lindahl, Anders; Olausson, Deborah & Carlie, Ann 2002. Keramik i Sydsverige – en handbok för arkeologer. University of Lund, Institute of Archaeology: Report Series no. 81. Lund.

Ljungkvist, John (red.) 2000. I maktens närhet. Två boplotsundersökningar i Gamla Uppsala. Raä 285, Norra Gärdet. Raä 547 Matsgården. Gamla Uppsala socken, Uppland. SAU skrifter 1. Uppsala.

Lundqvist, Lars; Lindeblad, Karin; Nielsen, Ann-Lili & Ersgård, Lars 1996. Slöinge och Borg. Stormansgårdar i öst och väst. Riksantikvarieämbetet. Arkeologiska undersökningar. Skrifter nr 18. Linköping.

Melander, Jan & Knutsson, Helena 1976. Rapport över arkeologisk undersökning av nyupptäckt fornlämning å Gnista 2¹, Danmarks sn, Uppland, 1976. Upplandsmuseet.

Nordahl, Else 2001. Båtgravar i Gamla Uppsala. Spår av en vikingatida högreståndsmiljö. Aun 29. Uppsala.

Näsström, Britt-Mari 2002. Blot. Tro och offer i det förkristna Norden. Nordstedts Akademiska Förlag, Stockholm.

Olsson, Robin 2007. Det rituella kontraktet. Kultiskt återutnyttjande av ett äldre gravfält under vikingatid och medeltid. I: Notelid, Michel (red.) Att nå den andra sidan. Om begravning och ritual i Uppland. Arkeologi E4 Uppland – Studier, volym 2. SAU, RAÄ och Upplandsmuseet. Uppsala.

Onsten-Molander, Anna & Wikborg, Jonas 2006. Kyrsta. Förhistoriska boplatslämningar: undersökningar för E4, RAÄ 327 & RAÄ 330, Ärentuna socken, Uppland. Uppsala: SAU skrifter 17.

Persson, Maria; Andersson, Fredrik; Guinard, Michel & Lindkvist, Anne 2002. Bronsålderslämningar i Kumla. Gravar och gropar. SAU skrifter 3.

Rasch, Monika 1991. Toroslunda socken. I: Hagberg, Ulf Erik; Stjernquist, Berta. & Rasch Monika (red.) Ölands järnåldersgravfält. Volym II. Stockholm.

Rundkvist, Martin & Westerholm, Annika 2008. Kammargravfältet vid Danmarksby: Sveaaristokrater från en bister guldålder. Uppland 2008.

Schütz, Berit & Frölund, Per 2007. Kort hus under äldre järnålder. I: Göthberg, Hans (red.) Hus och bebyggelse i Uppland. Delar av förhistoriska sammanhang. Arkeologi E4 Uppland – Studier, volym 3. SAU, RAÄ och Upplandsmuseet. Uppsala.

Seiler, Anton 2005. Vallby norra. En boplats från yngre bronsålder, yngre järnålder och tidig medeltid i Tämnaråns dalgång. Väg E4, sträckan Uppsala-Mehedeby, Uppland, Tierps socken, Fäcklinge 2:10, Vallby 1:3 och 2:4, RAÄ 231. Arkeologi E4 Uppland. Riksantikvarieämbetet UV GAL, Rapport 2005:1. Uppsala.

Seiler, Anton & Östling, Anna 2008. Bönder, stormän och bronsgjutare. Senneolitikum, bronsålder, järnålder och historisk tid vid Skuttunge kyrka. Uppland, Skuttunge socken, Skuttunge 11:1, RAÄ 317. UV Uppsala, rapport 2008:25. Uppsala.

Seiler, Anton & Appelgren, Katarina 2012. Inhåleskullen – ett mångtydigt gravfält från yngre bronsålder-äldre vikingatid. Uppland, Vaksala socken, Vaksala-Norrby 1:2 och 1:3; Vaksala 155:1. UV rapport 2012:158. Uppsala.

Steuer, Heiko 1987. Gekerbte Gewichte der späten Wikingerzeit. Fornvännen Årgång 82. Stockholm.

Sturlusson, Snorre 1991. Nordiska kungasagor. 1. Från ynglingasagan till Olav Tryggvassons saga. Översättning från isländskan av Karl G. Johansson. Stockholm.

Sundkvist, Anneli 2001. Hästarnas land. Aristokratisk hästhållning och ridkonst i Svealands yngre järnålder. OPIA 28. Uppsala.

Qviström, Linda 2007. Skogen, veden och virket. Virkesval i byggnader från järnålder och medeltid: Göthberg, Hans (red.) Hus och bebyggelse i Uppland. Delar av förhistoriska sammanhang. Arkeologi E4 Uppland – Studier, volym 3. SAU, RAÄ och Upplandsmuseet. Uppsala.

Thörn, Raimond 1995. Vikingatida hästoffer i Oxie by. Elbogen. Malmö fornminnesförenings årsskrift nr 63. Malmö.

Tingström, Bertel 1963. Svensk numismatisk uppslagsbok. Mynt i ord och bild 1521 – 1962. M C Hirsch AB Förlag. Stockholm.

Wahlberg, Mats (red.) 2003. Svenskt ortnamnslexikon. Språk- och folkminnesinstitutet. Uppsala.

Welinder, Stig; Pedersen, Ellen Anne & Widgren, Mats 1998. Jordbrukets första femtusen år. 4000 f Kr – 1000 e Kr. Det svenska jordbrukets historia, Band I. Natur och Kultur/LTs förlag. Borås.

Wikborg, Jonas 2011. Nu har poletten trillat ner. <http://www.saublogg.se> (2012-02-20).

Zachrisson, Torun 2010. Kungsämnena i Söderby och kungens Sigtuna. Om den materiella kulturen i och i kring Söderby i Danmarks socken. I: situne dei. Årsskrift för Sigtunaforskning 2010 (Rune Edberg & Anders Wikström (red.) Sigtuna Museum.

Åberg, Kerstin & Svensson, Jonas 2006. Tibble – boplatslämningar och en grav i Björklinge. Undersökningar för väg 700. Raä 318:1. Björklinge socken. Uppland. Upplandsmuseet rapport 2006:10. Uppsala.

Ölund, Anna 2010. I elitens landskap – folkvandringstida och vendeltida boplatslämningar i Brillinge. Upplandsmuseets rapporter 2010:14. Uppsala.

Muntlig uppgift

Dan Fagerlund, arkeolog, Upplandsmuseet.

Jonas Wikborg, arkeolog, Societas Archaeologica Upsaliensis (SAU).

Bilaga 1

Osteologisk analys

Djurbensmaterial

Söderhällby

Fornlämning 383

Vaksala socken, Uppsala kommun

Uppland

SAU rapport 2011:17 O

Emma Sjöling

Osteologisk analys av djurbensmaterial och från Hellby, fornlämning 386, Vaksala socken, Uppland

Emma Sjöling

SAU (Societas Archaeologica Upsaliensis)

emma.sjoling@sau.se

INLEDNING

På uppdrag av Upplandsmuseet har en osteologisk analys gjorts på benmaterialet från en arkeologisk slutundersökning inom Hellby, fornlämning 386, Vaksala socken, Uppsala kommun, Uppland. Undersökningen har genomförts med anledning av detaljarbete för en ny väg samt VA och telekommunikation och utfördes under hösten 2011.

Undersökningsområdet låg väster och söder om bevakningsobjektet Vaksala 383 där en av Söderhällbys bytomter låg. Sammanlagt påträffades nästan 200 anläggningar från för- och slutundersökningen, varav de flesta var stolphål. Utöver dessa framkom även härdar, nedgrävningar, hägnader och kulturlager. Minst åtta huskonstruktioner har identifierats. Boplatsen har preliminärt daterats till yngre järnålder (uppgifter från Robin Lucas, Upplandsmuseet).

MATERIAL OCH RESULTAT

Sammanlagt har 36 fragment eller ca 201 g ben analyserats. Samtliga benfragment var obrända. Det genomsnittliga benfragmentet vägde 5,58 g. Ett fåtal

benfragment uppvisade spår efter vittring men överlag var benmaterialet välbevarat med god ytstruktur.

Ben påträffades i 16 anläggningar. Majoriteten av dem kom från stolphål, bl a från huskonstruktion 1, 2, 3, 5 och 7. Även tre nedgrävningar och en härd innehöll ben.

De arter som identifierats är nöt, följt av får/get, svin, häst, hund och fågel (fig 1 och 2). Ett antal benfragment har endast identifierats till artgruppen *stor gräsätare*, *däggdjur* eller *mellanstort däggdjur*.

Från nötboskap identifierades ett revben från en kalv, ett intakt tåben, ett lårbensfragment och ett underkåksfragment. Benfragment från får och/eller get kom från långa rörben såsom lårben, underarmsben och överarmsben samt från mellanhandsben. Svinbenen bestod av bl a hörntänder från två galtar och en framtand. Tre ben kom från häst – en framtand, ett fragment från höftbenet och ett fragment från lårbenet. Från hund kom ett fragment från käkleden på tinningsbenet och från fågel kom ett fragment från ett långt rörben. Fågelbenet har inte gått att artbestämma.

Figur 1. Artfördelning.

Art	Antal	Vikt (g)
Stor gräsätare	9	56,27
Däggdjur	6	2,48
Mellanstort däggdjur	5	5,62
Nöt	4	47
Får/Get	4	15,25
Svin	3	27,57
Häst	3	43,29
Hund	1	2,62
Fågel	1	0,75
Totalt	36	200,85

Ett flertal av de långa rörbenen från får/get, nöt och häst uppvisade slaktspår. Även spår efter gnagmärken syntes på ett antal benfragment från nedgrävningar.

Utifrån de benfragment som har gått att benslagsbestämma (26 st) kom 57 % från matavfall och 42 % från slaktavfall. Detta kan tolkas som att de köttrika delarna av skelettet dominerade men eftersom urvalet är litet bör man resultatet användas med viss försiktighet.

Bilaga 2

Osteologisk analys

Djurbensmaterial

Över-Gnista

Fornlämning 678

Uppsala stad, Uppland

SAU rapport 2011:18 O

Emma Sjöling

Osteologisk analys av djurbensmaterial från Övergnista, fornlämning 678, Uppsala stad, Uppland

Emma Sjöling

SAU (Societas Archaeologica Upsaliensis)

emma.sjoling@sau.se

INLEDNING

På uppdrag av Upplandsmuseet har en osteologisk analys gjorts på benmaterialet från en arkeologisk slutundersökning inom Övergnista, Gnista 6:13, fornlämning 678, Uppsala stad, Uppsala kommun, Uppland. Undersökningen har genomförts med anledning av en förlängning av Rapskatan inom exploateringsområdet Östra Fyrislund och utfördes under hösten 2011.

Undersökningsområdet låg i anslutning till fornlämning 678, vilken utgörs av en känd bytomt, Övergnista. Sammanlagt påträffades drygt 200 anläggningar från för- och slutundersökningen. Mer än hälften utgjordes av stolphål. Utöver dessa framkom även kulturlager, ett 20-tal härdar, nedgrävningar och hägnader. Minst åtta huskonstruktioner har identifierats. Boplatsen har preliminärt daterats till yngre järnålder.

I en nedgrävning vid det östligaste huset, hus 15, påträffades ett näst intill intakt hästskelett (fig 4-6). Nedgrävningen låg mellan två stolphål. Intressant är att hästen är ungefär samtida med hus 15. Hästen är något yngre än huset och har ¹⁴C-daterats till 1040-1210 e Kr medan huset har ¹⁴C-daterats till 1020-1160 e Kr (uppgifter från Malin Lucas, Upplandsmuseet).

MATERIAL

Sammanlagt har 508 fragment med en vikt på ca 9 120 g ben analyserats (fig 1). Av dessa utgjorde hästskelettet majoriteten av benen, hela 334 fragment/ben med en vikt på ca 7 372 g. Endast två fragment från Över-Gnista var brända. Färgen var vit vilket tyder på en hög förbränningsgrad. Fragmenteringsgraden varierade från små benfragment på mindre än 0,1 g till hela hästben på ca 440 g. Det genomsnittliga fragmentet vägde 17,95 g. Räknar man bort hästskelettet vägde benen 10,14 g i genomsnitt (fig 1). Ben framkom i 28 stolphål, sju nedgrävningar och två kulturlager (fig 2).

Med bestämt eller identifierat benmaterial menas här fragment bestämda till art och benslag. Artgrupper som innefattar flera djurarter, t ex stor gräsätare (troligtvis nöt eller häst) och mellanstort däggdjur (får-/get-/hund-/svinstorlek) har räknats som obestämt eftersom de är ospecificerade.

Figur 1. Fördelningen obrända och brända ben.

Bränt/obränt	Antal fragm	Vikt (g)	Fragm grad
Obränt övr. anl.	172	1 744,41	10,14
Obränd häst	334	7 372,2	22,07
Totalt obränt	506	9 116,61	18,02
Bränt	2	4,36	2,18
Totalt	508	9 120,97	17,95

METOD

Den osteologiska analysen omfattade flera moment: identifiering av art, benslag, ev bendel och ev sida, bedömning av förbrännings- och fragmenteringsgrad, ev ålders- och könsbedömning, kvantifiering enligt antal fragment (NISP), antal benenheter, vikt (g) och minsta individantal (MIND), registrering av materialet i en databas (Microsoft Access) samt skriftlig rapportering. För identifiering användes referenssamlingen vid SAU i Uppsala

Bedömningen av djurarternas ålder har baserats på de olika benslagens utvecklingsstadium, framför allt graden av epifyssammanväxning och käkarnas tanduppsättning. Uppgifterna om de olika åldersfaserna har tagits ur Silver (1969) och Habermehl (1975).

RESULTAT

Den art som var mest frekvent var häst, följt av nöt, vattensork, svin, får/get, hund, fågel och mus. Resterande ben har identifierats till artgrupp *däggdjur, mellanstort däggdjur, stor gräsätare och liten gräsätare* (fig 3). Räkna man bort hästskelettet i nedgrävning A5837 återstår 9 benfragment eller ca 213 g av häst, vilket betyder att hästen har lika många identifierade fragment som hund (fig 3). Hundbenen utgjordes av delar av ett kranium.

Från nöt, får/get och svin har benslag från hela kroppen identifierats, d v s från kranium, bål, extremiteter och hand/fot. Minsta individantal uppgick till två för respektive art. Bland nötbeneden identifierades en individ mellan 0,5 år och 3 år och en annan var över 3,5 år när den slaktades. Från svinbenen har en individ över 2 år identifierats samt en individ över drygt ett år (fig 3). Får/get representeras av en individ under 3 år och en annan individ över 3,5 år.

Hästbenen är som nämnts representerade av ett hästskelett i en nedgrävning samt ett antal ben/tänder från kraniet, bålen och hand/foten från övriga anläggningar. Ett bearbetat mellanhandsben/mellanfotsben från häst (F42) påträffades i kulturlager A406. Benet är plant och avlångt och kan ha utgjort en artefakt eller påbörjan till en artefakt.

Utöver tamboskapen fanns ben från en vuxen hund, hönsfågel (en tupp), en mus och en vattensork.

Figur 2. Arter, antal fragment och vikt per anläggning.

Anl	Anl typ	Antal	Vikt (g)	Art
406	Kulturlager	24*	222,28*	Hund, svin, nöt, häst, stor gräsätare, däggdjur, mellanstort däggdjur
536	Stolphål (hus 15)	1	0,66	Däggdjur
2305	Stolphål (hus 20)	3	40,98	Får/get, nöt, stor gräsätare
2413	Kulturlager	15	673,75	Nöt, svin, häst, får/get, stor gräsätare, mellanstort däggdjur
2440	Stolphål	2	6,02	Svin
2491	Stolphål	2	56,94	Nöt, mellanstort däggdjur
3448	Stolphål (hus 15)	3	9,03	Får/get, häst, svin
3461	Stolphål	3	37,14	Däggdjur, stor gräsätare
3582	Stolphål (hus 15)	8	19,23	Fågel, får/get, nöt, svin, däggdjur, liten gräsätare, mellanstort däggdjur
3596	Stolphål (hus 15)	1	0,65	Däggdjur
3606	Stolphål	2	4,9	Stor gräsätare, däggdjur
3708	Stolphål	23	1,51	Vattensork, mus
3734	Stolphål	3	6,1	Svin, stor gräsätare, däggdjur
3744	Stolphål (hus 15)	5	21,58	Svin, däggdjur
3761	Stolphål (hus 15)	2	1,82	Får/get, mellanstort däggdjur
4218	Stolphål	2	20,36	Svin, däggdjur
4232	Stolphål	3	3,08	Stor gräsätare, däggdjur
4349	Stolphål	1	5,82	Svin
4361	Lösfynd	2	3,45	Nöt, däggdjur
4410	Nedgrävning	5	7,17	Får/get, fågel, mellanstort däggdjur, däggdjur
4439	Stolphål	3	7,8	Stor gräsätare, mellanstort däggdjur, däggdjur
4527	Stolphål	1	1,47	Däggdjur
4659	Nedgrävning	1	1,35	Stor gräsätare
4847	Stolphål (hus 19)	1	7,58	Nöt
4955	Stolphål	2	2,41	Får/get
5093	Nedgrävning	1	0,26	Mellanstort däggdjur
5103	Nedgrävning	2*	4,84*	Stor gräsätare, däggdjur
5837	Nedgrävning	335	7 374,33	Häst, svin
6651	Stolphål (hus 20)	2	12,8	Svin, mellanstort däggdjur
6665	Nedgrävning (hus 20)	4	10,33	Får/get, stor gräsätare, däggdjur
6852	Stolphål	2	1,65	Får/get, oidentifierat
7022	Stolphål (hus 17)	4	48,78	Nöt, får/get, fågel, stor gräsätare
7042	Stolphål (hus 17)	2	20,47	Nöt, stor gräsätare
7152	Stolphål	1	21,28	Svin
7196	Stolphål	1	5,66	Får/get
7219	Stolphål	1	10,51	Stor gräsätare
7677	Nedgrävning	17	166,55	Svin, nöt, häst, stor gräsätare, däggdjur, mellanstort däggdjur
7689	Stolphål (hus 17)	16	238,28	Nöt, häst, svin, däggdjur
	Lösfynd	2	42,15	Nöt, stor gräsätare
Totalt		508	9 120,97	

* varav 1 fragment bränt.

Figur 3. Artfördelning.

Art	Antal	Vikt (g)	MNI	Ålder
Häst	343*	7 584,88*	2	(ca 4-5 år)
Däggdjur	30	32,82		
Nöt	27	868,28	2	(1/2-3 år)(> 3 ½ år)
Stor gräsätare	26	244,85		
Vattensork	22	1,5	1	
Svin	21	238,68	2	(> 2 år)(> 1 1/4 år)
Får/Get	13	62,9	2	(> 3 1/2 år)(< 3 år)
Mellanstort däggdjur	11	13,47		
Hund	9'	71,15'	1	
Fågel (tamhöns)	3	1,98	1	
Oidentifierat	1	0,22		
Mus	1	0,01		
Liten gräsätare	1	0,23		
Totalt	508	9 120,97		

* varav 334 fragment eller 7 372,2 g kom från nedgrävning A5837.

' från ett och samma hundkranie i A406.

Förhållandet mellan matavfall (köttrika delar) och primärt slaktavfall (köttfattiga delar) har beräknats på hela benmaterialet exklusive hästskelettet och visar att 58 % av antalet fragment utgörs av ben från köttrika delar, dvs matavfall. Enligt beräkningar gjorda av Sigvallius består tamdjursskelett till 36-41 % av köttrika ben (Sigvallius 1988:44). Således visar Över-Gnistas benmaterial på en övervikt av köttrikt material. Urvalet är dock relativt litet och därför bör man resultatet användas med viss försiktighet.

Ett 20-tal benfragment uppvisar slaktmärken. Majoriteten av dessa var extremiteter såsom långa rörben. De arter med slaktspår var nöt, får/get och svin.

De flesta benfragmenten har en relativt välbevarad ytstruktur. Ett 20-tal av benen har dock gnagmärken. Gnagmärkena finns framför allt vid ledändar och andra mjuka partier och förekommer i kulturlager (A406, A2413), nedgrävningar (A5837, A7677) och stolphål (till hus 15, 17 och hus 20). Hästen i nedgrävning A5837 har gnagmärken på flera benslag (se nedan samt fig 5 och 6). Ytterligare ett 10-tal ben hade spår efter vittring, antingen mekanisk vittring (bl a nedtrampning) eller vittring p g a väder och vind.

Hästskelettet

I nedgrävning A5837 vid hus 15 påträffades ett hästskelett som visade sig ligga med ryggraden ner, dvs på rygg (fig 4). Skelettet var i stort sett komplett. De ben som saknades var höger framben, de flesta svanskotorna, vänster knäskål, vissa tåben och fotrotsbenen samt delar av kraniet. Från kraniet saknades bl a

underkäken med tänder, delar av överkäken med tänder och nackbenet. Figur 5 och 6 visar vilka benslag som påträffades. Gnagmärken identifierades på tåben, hovar, kraniet, underarmsben, revben och skulderblad. De gnagspår som fanns visar att den främre delen av skelettet eller hästkroppen legat öppet exponerat under en viss tid och tillräckligt länge för att hundar ska ha gnagt på benen. Eftersom höger framben saknades är det troligt att det har grävts upp och tagits även de av hundar. Resten av skelettet uppvisar inga gnagmärken.

Figur 4. Hästskelettet i A5837. De benslag som syns på bilden är från kraniet till lårbenen. Till vänster syns stolphål A3531 och till höger syns stolphål A3402 från hus 15. Foto: Malin Lucas, Upplandsmuseet.

Hästen har bedömts till en ålder av ca 4-5 år när den dog. Åldersbedömningen har framför allt baserats på sammanväxning av epifyser på långa rörben, ryggraden och hälben. Eftersom endast tre tänder fanns bevarade gick det inte att göra en åldersbedömning på dessa.

Vid könsbedömning av hästskelett används framför allt hörntänderna. Tyvärr har inga hörntänder bevarats, däremot fanns blygdbenet på höftbenet kvar vilket också kan användas för könsbedömning. På blygdbenet finns en knöl (*tuberculum pubicum dorsale*) som är kraftigt utvecklad på hingstar (Getty 1975, Ambros & Müller 1980:21). På hästskelettet i A5837 var knölen varken kraftig eller svag, utan mittemellan. Någon könsbedömning har därför inte varit möjlig.

Sjukliga förändringar eller patologier finns på ett antal ben, bl a lårben och skenben. Höger lårben (*femur*) har en ledinflammation (*osteoarthritis*) på ledrullen (distalt-lateralt). En viss ledförändring syns även på skenbenets övre led (*tuberositas tibiae*). Två bröstkotor (*vertebra thoracicus*) har läkta fraktur på kotutskotten (*proc spinalis*).

Manhöjdsberäkningar har gjorts på hästens långa rörben samt mellanfotsben och resulterade i en mankhöjd på ca 128-142 cm. Jämfört med moderna hästar och ponnys har hästen i A5837 en mankhöjd som motsvarar en "C-ponny", d.v.s. en något större ponny med en mankhöjd mellan 130,1-140 cm. En A-ponny får max vara 107 cm, en B-ponny mellan 107,1-130 cm och en D-ponny, den största ponnyn får ha en mankhöjd mellan 140,1-148 cm. En modern häst är minst 148,1 cm hög.

Manhöjdsberäkning (Kieselwalter 1888)

Mankhöjd: ca 129-142 cm, medel: 135 cm

Beräkningar på:

Humerus (överarmsben): GLI: 265 mm. $4,87 \times 265 \text{ mm} = 129 \text{ cm}$

Radius (strålben): GLI: 311 mm. $4,34 \times 311 \text{ mm} = 135 \text{ cm}$

Femur (lårben): GLI: 364 mm. $3,51 \times 364 = 128 \text{ cm}$

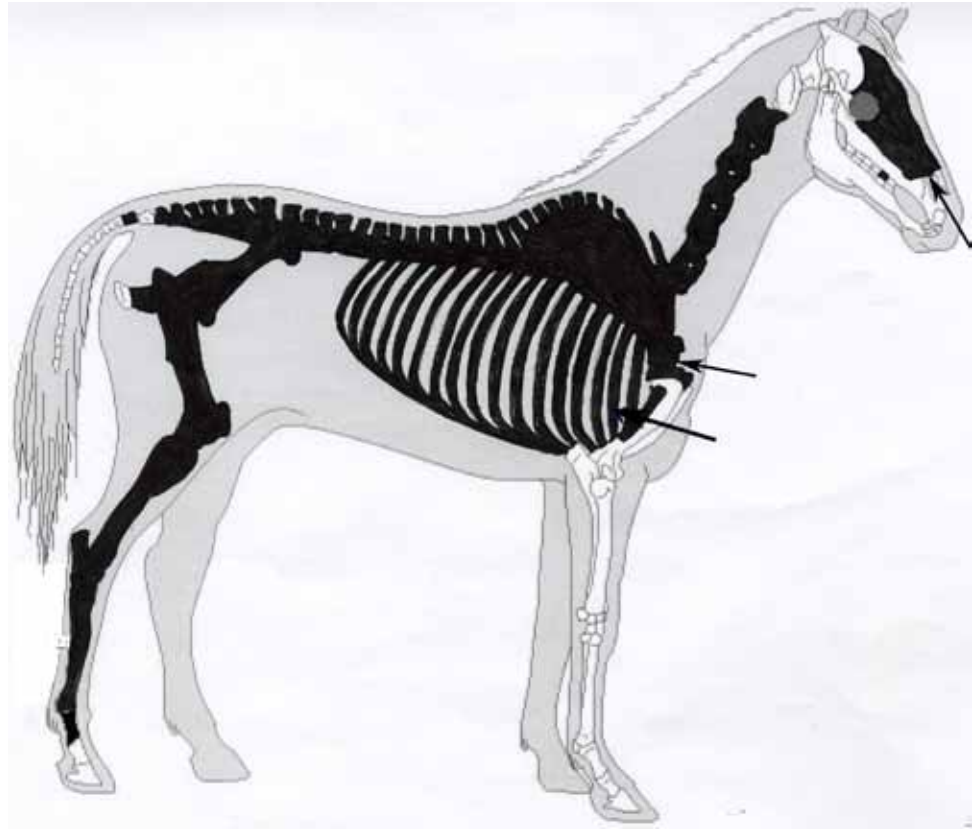
Tibia (skenben): GLI: 326 mm. $4,36 \times 326 = 142 \text{ cm}$

Metatarsale III (mellanfotsben III): GLI: $5,33 \times 260 = 139 \text{ cm}$

Figur 5. Hästen i A5837, vänster sida. De benslag som påträffats har markerats med svart färg. Tåben och hovar går inte att sidobestämma eller bestämma till framfot eller bakfot. Pilarna markerar gnagmärken.

Figur 6. Hästen i A5837, höger sida. De benslag som påträffats har markerats med svart färg. Pilarna markerar gnagmärken.

Referenser

Ambros, C. & Müller, H.-H. 1980. Frühgeschichtliche Pferdeskelettfunde aus dem Gebiet der Tschechoslowakei. *Archaeologica Fontes* 13, Verda, Bratislava.

Getty, R. 1975. Sisson and Grossman's *The Anatomy of the Domesticated Animals*. Vol 1. W B Saunders Company. Philadelphia, London, Toronto.

Habermehl, K-H., 1975. *Die Altersbestimmung bei Haus- und Labortieren*. Berlin.

Kieselwalter, L. 1888. *Skelettmessungen am Pferde*. Inaug. Diss. Leipzig.

Silver, I. A. 1969. *The Ageing of Domestic Animals*. I: Brothwell, D. R. & Higgs, E. (eds): *Science in Archaeology*. London.

Bilaga 3

Analys av förkolnade växtrester från

Vaksala 383 och Uppsala 678

Stefan Gustafsson

2011

Inledning

Analysen omfattar 22 jordprover. Proverna floterades i vatten och det använda sållet hade en maskstorlek av 0,2 mm. Arbetet utfördes på uppdrag av Upplandsmuseet.

Proverna kommer från 2 arkeologiska undersökningar av fornlämningarna Uppsala 678 och Vaksala 383. Båda fornlämningarna utgjordes av boplatser från järnålder, troligtvis yngre järnålder.

I proverna fanns säd, ogräs, strådelar, träkol samt i några fall olika typer av slaggmaterial.

Resultat

Uppsala 678

Prov 56, ID 7643, Kontext 6486, nedgrävning

I provet fanns mindre bitar av träkol av gran. Förkolnad växtmakrofossil fanns också i form av skalkorn, gräs, smörblomma, daggekåpa och strådelar.

Tabell 1. Förkolnad växtmakrofossil i prov 56.

Skalkorn	7
Fragmenterad säd	4
Smörblomma	1
Daggekåpa	2
Obestämt gräs	2
Obestämt fragment	2

Generellt kan man kategorisera materialet som hushållsavfall. Förmodligen kommer växtmaterialet från ett hus där man både berett mat, tröskat och kanske även förvarat foder. Den gård materialet kommer från baserade sin odling på skalkorn. Eftersom det saknas fynd av ogräs så går det inte säga något om åkrarnas skötsel och tillstånd.

Förutom kol och förkolnad växtmakrofossil påträffades ett slaggliknande material. Den här typen av ”slag” hittas inte allt för sällan tillsammans med hushållsavfall. Det kan vara naturligt bildat material eller så har det bildats i samband med matberedning eller annan aktivitet som förmodligen ägt rum i ett hus. Liknande material återfanns även i ett par andra anläggningar.

Bild 1. Slaggluknande material från anläggning 6486.

Prov nr 57, ID 7644, Kontext 3328, stolphål

I provet fanns några kolbitar av hassel och ek. Förutom träkol hittades en kärna av skalkorn, ett frö av åkerbinda och ett frö av obestämd *Brassica spp.*

Prov 58, ID 7645, Kontext 3402, stolphål

I provet fanns en hel del kol som delvis var dåligt förkolnat. Nästan allt kol kom från gran utan ett par små fragment som kom från björk.

I provet fanns också 5 kärnor av skalkorn och ett fragment av sädeskorn.

Prov nr 59, ID 7646, kontext 3582, stolphål

I provet fanns små kolfragment av gran. Förutom träkolet fanns 14 kärnor av skalkorn och 7 fragment av sädeskorn.

Prov nr 60, ID 7647, kontext 3715, stolphål

I provet fanns kol från tall, förkolnade kärnor av skalkorn samt ogräs. Därutöver påträffades någon form av slagglump (se foto nedan).

Tabell 5. Förkolnad växtmakrofossil i prov 63.

Skalkorn	17
Obestämt korn	2
Fragmenterad säd	4
Svinmålla	6
Åkerbinda	1

Tabell 2. Förkolnad växtmakrofossil i prov 60.

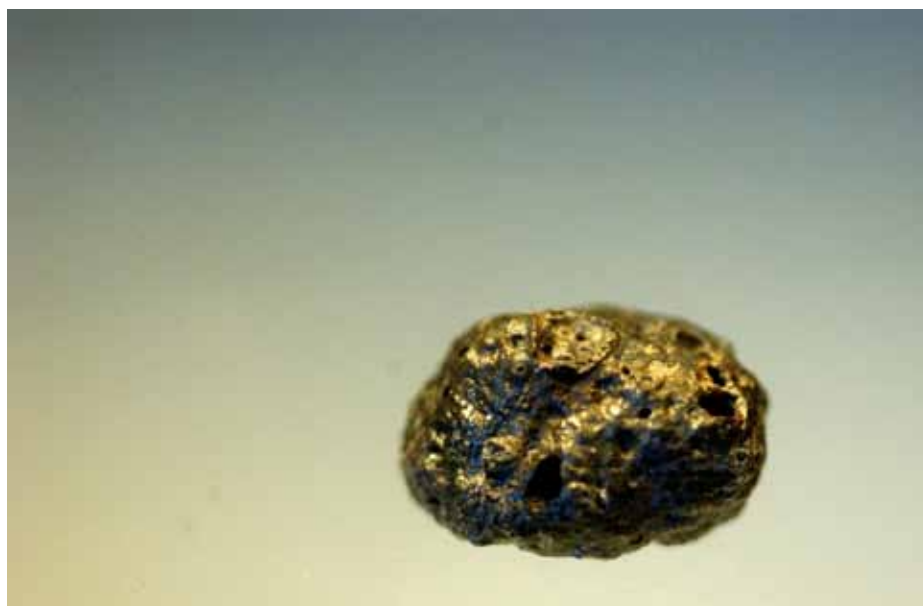

Bild 2. Slaggklump från prov 60.

Prov nr 61, ID 7648, Kontext 536, stolpbål

I provet fanns några kolbitar av tall. Förkolnad växtmakrofossil fanns i form av skalkorn, fragmenterad säd, svinmålla och delar från agnar och ax.

Tabell 3. Förkolnad växtmakrofossil i prov 61.

Skalkorn	38
Fragmenterad säd	2
Svinmålla	4

Prov nr 62, ID 7649, Konext 3761, Stolphål

I provet fanns enstaka kolfragment som inte kunde bestämmas till art. Därutöver hittades förkolnade kärnor av skalkorn, obestämd havre, svinmålla och *Brassica spp.* Det fanns också slaggluknande bitar av samma typ som hittades i prov 56.

Skalkorn	32
Obestämd havre	1
Fragmenterad säd	3
Svinmålla	6
Brassica spp	1

Tabell 4. Förkolnad växtmakrofossil i prov 62.

Havrekärnan var inte så välbevarad att det gick avgöra om det rör sig om odlad havre eller om ogräset flyghavre.

Prov nr 63, ID 7650, Kontext 3817, stolphål

Bild 3. Förkolnad växtmakrofossil från prov 63.

I provet fanns ett par små kolfragment som inte kunde bestämmas till art. Av förkolnad växtmakrofossil hittades skalkorn, fragmenterad säd, svinmålla och en del från ett kornax.

I provet fanns också en större slaggluknande klump med låg vikt (bild 4).

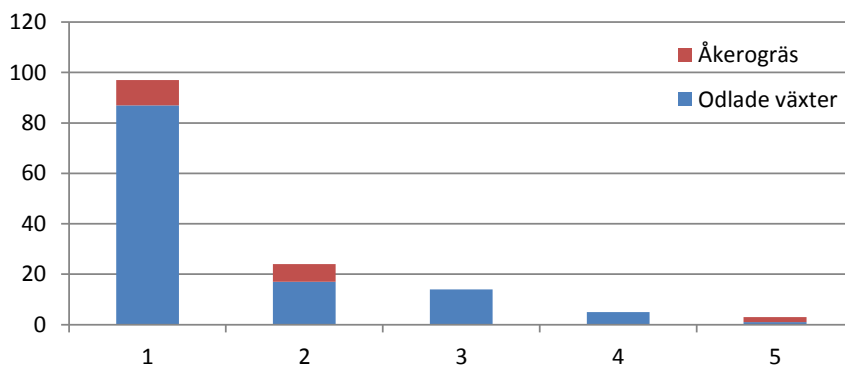
Bild 4. Slagg från prov 63.

Tabell 5. Förkolnad växtmakrofossil i prov 63

Skalkorn	16
Fragmenterad säd	6
Kornaxbindel	1
Svinmålla	4

Proverna 57 till 63 (stolphål) kommer från ett och samma hus vilket gör att man kan göra en funktionsanalys av huset. En nedgrävning ligger också i samma område, prov 56 med ett snarlikt innehåll jämfört med stolphålen.

Figur 1. Fördelningen av odlade växter och åkergräs i huset från sydväst till nordost.

Av figur 1 framgår det att den största delen av de förkolnade fröerna återfinns i husets västra del. Troligtvis har det funnits en härd i den här delen av huset där man berett mat. Troligtvis har huset saknat innerväggar och inget tyder på att huset har brunnit.

Jordbruket i anslutning till huset baserade sig på skalkornsodling i ensäde på gödslad åker. Möjligtvis kan även havre odlats eller så fanns ogräset flyghavre på någon eller flera åkerytor.

Prov nr 64, ID 7651, Kontext 7273, stolphål

I provet fanns gott om kol från ek samt enstaka bitar från björk och hassel. I övrigt hittades förkolnade kärnor av skalkorn, fragment av skalkorn, bröd-/kubbevete och lin.

Skalkorn	15
Fragment av skalkorn	13
Bröd/kubbevete	1
Lin	1

Tabell 6. Förkolnad växtmakrofossil i prov 64.

Innehållet i prov 64 skiljer sig något från artsammansättningen i huset. Innehållet i prov 64 tyder på en odling av skalkorn och vete samt lin. Eftersom ogräs saknas går det inte säga något om odlingssystem och om åkrarnas skötsel och tillstånd. Linet odlades som oljeväxt.

Artsammansättningen tyder på att stolphålet ingått i någon byggnad med bostadsfunktion.

Kulturlager

Tre prover togs på olika nivåer i ett kulturlager, prov nr 69, 70 och 71. I proverna fanns kol från gran, hassel och ek.

Art/provnr	69	70	70
ID nr	8216	8217	8218
Kontext	7689	7689	7689
Skalkorn	1	1	8
Obestämt korn	1		
Gråärt	1		
Fragmenterad säd			4
Åkerbinda		1	
Brassica spp	1		

I kulturlagret finns en hel del förkolnade växtrester av samma slag som återfinns i stolphålsfyllningarna. Nästan all hantering och förvaring av produkter från

åkerbruket förvaras torrt och inomhus i vårt klimat och därför finns ingen direkt funktionell förklaring till varför det finns förkolnade kärnor och frö i lagret. Enligt översiktsplanen så ser det ut som om detta lager överlagrar anläggningar, bl.a 7651 prov 64, alternativt att det ligger anläggningar i lagret. Det är inte ovanligt att man plöjde över äldre bosättningar när man flytta sina hus eller organiserade om sina boplatser. Den gamla boytan var näringsrik och hade vilat från odling under lång tid och gav god avkastning. I ett sådant fall är det fråga om åkermark eller odlingslager om man så vill. Ligger anläggningarna i lagret kan det vara fråga om äldre åkermark som i sin tur anlagts ovanpå äldre bosättningar. Det kan också vara fråga om gamla golvytor, avfallsplatser, ladugårdsplaner eller liknande som nyttjats för nya ändamål.

Att välja ut material för en datering av lagret är svårt. Vilket val man gör måste utgå från hur lagret tolkas eftersom det finns en uppenbar risk för att det förkolnade materialet är sekundärt och inte har en funktionell eller tidsmässig koppling till det.

I övrigt så antyder artsammansättningen i lagret att det funnits en skalkornsodling på platsen och att man också odlat ärtor. Det senare kan man kanske se som mindre trädgårdsodling eller att man möjligen sådde ärtväxter på vilande mark.

Vaksala 383

Fyra prover saknade helt förkolnat material (prov 35, 36, 37, 39). Det fanns varken träkol eller andra förkolnade växtrester i dessa.

Prov nr 38, ID 7383, kontext 5160, stolphål

I provet fanns endast två kolfragment som inte kunde bestämmas till art. Fragmenten räcker inte till en ¹⁴C-analys. I övrigt innehöll provet oförkolnat trä av gran.

Prov 40, ID 7385, kontext 1059, stolphål

I provet fanns bara träkol av ek och hassel. Ska man plocka ut något för datering har hassel en lägre egenålder jämfört med ek. Vill man däremot välja något som kan ingått i den bärande konstruktionen av huset bör man välja ek.

Prov 41, ID 7386, kontext 594, stolphål

I provet fanns bara ett kolfragment som inte kunde bestämmas till art. Kolet räcker inte till en ¹⁴C-analys. Det fanns också gott om oförkolnat trä av samma typ och sort (gran) som i prov 38.

Prov 35, 36, 37, 38 och 39 ingår i en huskonstruktion. Innehållet av förkolnat material är förvånansvärt litet. Vanligtvis återfinns både träkol och andra förkolnade växdelar. Huset kan ha haft en funktion som inte omfattar bostad, matberedning eller eldning överhuvudtaget.

Prov 42, ID 7388, kontext 1013, stolphål

I provet fanns betydligt mer kol jämfört med övriga stolphål i området. Allt kol kom från björk vilket gör att man måste fundera på den funktionella kopplingen mellan anläggning och innehåll. Det är knappast troligt att björk ingick i den bärande konstruktionen till en eventuell huskonstruktion. Däremot kan björk använts till andra konstruktionsdetaljer eller som bränsle i en härd.

Förutom kol hittades en kärna av skalkorn.

Prov 81, ID 20130, kontext 5689, nedgrävning

I provet fanns kol av björk, ek och salix (vide, sälg, pil). Samtliga arter kan dateras men salix har lägst egenålder. I provet fanns också en kärna av skalkorn, ett sådeskornfragment samt ett frö från enbär. Växtmaterialet är litet och vanskligt att tolka men det kan vara fråga om hushållsavfall som slängts i gropen. Skalkornet visar på odling. Enbär har nyttjats under lång tid och fyndet i detta prov kan tyda på en sådan användning samtidigt som det ger en liten antydning om öppen kulturmark.

Bilaga 4

Vedanatomisk analyse af 17 prøver trækol og ved fra Uppsala 678, Gnista. Uppland.

Thomas Bartholin, Scandinavian Dendro Dating

En del af prøverne er vasket og tørret, det meste ler og grus er fjernet.

Prov nr. 2, A315, stolphål i ansl. till hus 16:Ca. 75 ml ej rent kol.

1 stk. = alle, analyseret med følgende resultat:

1 stk. *Pinus silvestris*, tall, fra äldre stamme.

C-14-prov: 1 stk. *Pinus silvestris*, tall, med en egenalder, som bedömmes til at være max. 75 år.

(Dårligt prov)

Prov nr. 4, A393, härd:Ca. 8 ml ej rent kol.

1 stk. = alle, analyseret med følgende resultat:

1 stk. *Betula* sp., björk, fra gren eller yngre stamme. Sotklump.

C-14-prov: 1 stk. *Betula* sp., björk, med en egenalder, som bedömmes til at være max. 30 år.

Prov nr. 7, A536, stolphål i hus 15:Ca. 10 ml ej rent kol.

15 stk. = alle, analyseret med følgende resultat:

15 stk. *Pinus silvestris*, tall, fra yngre stammer.

C-14-prov: 1 stk. *Pinus silvestris*, tall, med en egenalder, som bedömmes til at være max. 30 år.

Prov nr. 26, A3345, stolphål i ansl. till hus 15:Ca. 30 ml ej rent ved.

30 stk. = alle, analyseret med følgende resultat:

30 stk. *Pinus silvestris*, tall, fra äldre stammer.

C-14-prov: 1 stk. *Pinus silvestris*, tall, med en egenalder, som bedömmes til at være max. 75 år.

Prov nr. 28, A3606, stolphål i ansl. till hus 15:Ca. 10 ml ej rent ved.

8 stk. = alle, analyseret med följande resultat:

8 stk. *Pinus silvestris*, tall, fra yngre stammer.

C-14-prov: 1 stk. *Pinus silvestris*, tall, med en egenalder, som bedömmes til at være max. 30 år.

Prov nr. 31, A6665, trattformat nedgrävning:Ca. 100 ml ej rent kol.

10 stk. = stickprov, analyseret med följande resultat:

10 stk. *Pinus silvestris*, tall, fra yngre stammer.

C-14-prov: 1 stk. *Pinus silvestris*, tall, med en egenalder, som bedömmes til at være max. 30 år.

Prov nr. 32, A4232, stolphål:Ca. 20 ml ej rent kol.

1 stk. = alle, analyseret med följande resultat:

1stk. *Pinus silvestris*, tall, fra yngre stamme.

C-14-prov: 1 stk. *Pinus silvestris*, tall, med en egenalder, som bedömmes til at være max. 50 år.

Prov nr. 33, A3761, stolphål i hus 15:Ca. 5 ml ej rent ved.

10 stk. = stickprov, analyseret med följande resultat:

10 stk. *Pinus silvestris*, tall, fra äldre stammer.

C-14-prov: 1 stk. *Pinus silvestris*, tall, med en egenalder, som bedömmes til at være max. 75 år.

Prov nr. 44, A5050, stolphål i runt stolphålskluster:Ca. 60 ml ej rent ved.

20 stk. = alle, analyseret med följande resultat:

20 stk. *Pinus silvestris*, tall, fra äldre stammer.

C-14-prov: 1 stk. *Pinus silvestris*, tall, med en egenalder, som bedömmes til at være max. 75 år.

Prov nr. 46, A6712, stolphål i runt stolphålskluster:Ca. 10 ml ej rent kol.

3 stk. = alle, analyseret med följande resultat:

3 stk. *Pinus silvestris*, tall, fra yngre stammer.

C-14-prov: 1 stk. *Pinus silvestris*, tall, med en egenalder, som bedömmes til at være max. 30 år.

Prov nr. 48, A2491, stolphål i kulturlager:Ca. 20 ml ej rent ved.

5 stk. = alle, analyseret med följande resultat:

5 stk. *Pinus silvestris*, tall, fra äldre stammer.

C-14-prov: 1 stk. *Pinus silvestris*, tall, med en egenalder, som bedömmes til at være max. 75 år.

Prov nr. 49, A4410, nedgrävning i moränpartiet:Ca. 25 ml ej rent kol.
4 stk. = alle, analyseret med följande resultat:
4 stk. Pinus silvestris, tall, fra yngre stammer.
C-14-prov: 1 stk. Pinus silvestris, tall, med en egenalder, som bedömmes til at være max. 30 år.

Prov nr. 54, A4527, stolphål i ansl. till hus 18 och 19:Ca. 10 ml ej rent ved.
1 stk. = alle, analyseret med följande resultat:
1 stk. Pinus silvestris, tall, fra äldre stamme.
C-14-prov: 1 stk. Pinus silvestris, tall, med en egenalder, som bedömmes til at være max. 75 år.

Prov nr. 55, A3845, fyrsidig härd:Ca. 15 ml ej rent kol.
15 stk. = alle, analyseret med följande resultat:
15 stk. Pinus silvestris, tall, fra äldre stammer.
C-14-prov: 1 stk. Pinus silvestris, tall, med en egenalder, som bedömmes til at være max. 75 år.

Prov nr. 65, A6868, härd:Ca. 10 ml ej rent kol.
3 stk. = alle, analyseret med följande resultat:
3 stk. Pinus silvestris, tall, fra yngre stammer.
C-14-prov: 1 stk. Pinus silvestris, tall, med en egenalder, som bedömmes til at være max. 50 år.

Prov nr. 68, A7689, stolphål i hus 17:Ca. 5 ml ej rent ved.
1 stk. = alle, analyseret med följande resultat:
1 stk. Pinus silvestris, tall, fra yngre stamme.
C-14-prov: 1 stk. Pinus silvestris, tall, med en egenalder, som bedömmes til at være max. 50 år.

Prov nr. 74, A6788, härd:Ca. 50 ml ej rent kol.
10 stk. = alle, analyseret med följande resultat:
6 stk. Betula sp., björk, fra yngre stammer.
4 stk. Quercus sp., ek, fra äldre stammer.
C-14-prov: 1 stk. Betula sp., björk, med en egenalder, som bedömmes til at være max. 4 år.

Bilaga 5

Vedanatomisk analyse af 22 prøver trækol og ved fra Vaksala 383, Hällby. Uppland.

Thomas Bartholin, Scandinavian Dendro Dating

En del af prøverne er vasket og tørret, det meste ler og grus er fjernet.

Prov nr. 8, A1159, stolphål i hus 1:Ca. 30 ml ej rent ved.

10 stk. = stickprov, analyseret med følgende resultat:

10 stk. Pinus silvestris, tall, fra ældre stammer.

C-14-prov: 1 stk. Pinus silvestris, tall, med en egenalder, som bedømmes til at være max. 75 år.

Prov nr. 9, A1000, stolphål:Ca. 25 ml ej rent kol.

10 stk. = stickprov, analyseret med følgende resultat:

3 stk. Pinus silvestris, tall, fra gren, indre kvist?

7 stk. Quercus sp., ek, fra yngre stamme.

C-14-prov: 2 stk. Quercus sp., ek, med en egenalder, som bedømmes til at være max. 40 år.

Prov nr. 10, A2157, stolphål:Ca. 10 ml ej rent kol.

10 stk. = alle, analyseret med følgende resultat:

8 stk. Pinus silvestris, tall, fra yngre stammer.

2 stk. Salix sp., pil, sælg, vide, fra grene.

C-14-prov: 1 stk. Pinus silvestris, tall, med en egenalder, som bedømmes til at være max. 40 år.

Prov nr. 11, A847, hård:Ca. 30 ml ej rent kol.

11 stk. = alle, analyseret med følgende resultat:

11 stk. Betula sp., björk, fra grene og yngre stammer.

C-14-prov: 1 stk. Betula sp., björk, med en egenalder, som bedømmes til at være max. 5 år.

Prov nr. 14, A5235, stolphål:Ca. 25 ml ej rent ved.

8 stk. = alla, analyseret med följande resultat:

8 stk. Pinus silvestris, tall, fra äldre stammar.

C-14-prov: 1 stk. Pinus silvestris, tall, med en egenalder, som bedömmes til at være max. 75 år.

Prov nr. 15, A5360, stolphål i hus 2:Ca. 40 ml ej rent ved.

14 stk. = alle, analyseret med följande resultat:

14 stk. Pinus silvestris, tall, fra yngre stammar.

C-14-prov: 1 stk. Pinus silvestris, tall, med en egenalder, som bedömmes til at være max. 40 år.

Prov nr. 17, A1685, stolphål i hus 1:Ca. 40 ml ej rent ved.

15 stk. = alla, analyseret med följande resultat:

15 stk. Pinus silvestris, tall, fra äldre stammar.

C-14-prov: 1 stk. Pinus silvestris, tall, med en egenalder, som bedömmes til at være max. 75 år.

Prov nr. 18, A878, härd:Ca. 30 ml ej rent kol.

13 stk. = alle, analyseret med följande resultat:

13 stk. Betula sp., björk, fra grene og yngre stammar.

C-14-prov: 1 stk. Betula sp., björk, med en egenalder, som bedömmes til at være max. 30 år.

Prov nr. 19, A2865, stolphål i hus 2:Ca. 8 ml ej rent ved.

4 stk. = alle, analyseret med följande resultat:

4 stk. Pinus silvestris, tall, fra gren, indre kvist?

C-14-prov: 1 stk. Pinus silvestris, tall, med en egenalder, som bedömmes til at være max. 75 år.

Prov nr. 20, A2943, stolphål i hus 1:Ca. 10 ml ej rent ved.

7 stk. = alle, analyseret med följande resultat:

7 stk. Pinus silvestris, tall, fra yngre stammar.

C-14-prov: 1 stk. Pinus silvestris, tall, med en egenalder, som bedömmes til at være max. 40 år.

Prov nr. 21, A5418, härd:Ca. 5 ml ej rent kol.

7 stk. = alle, analyseret med följande resultat:

7 stk. Populus sp., asp, fra yngre stammar.

C-14-prov: 1 stk. Populus sp., asp, med en egenalder, som bedömmes til at være max. 40 år.

Prov nr. 22, A5436, stolphål:Ca. 5 ml ej rent ved.

15 stk. = alla, analyseret med följande resultat:

15 stk. Pinus silvestris, tall, fra äldre stammar.

C-14-prov: 5 stk. Pinus silvestris, tall, med en egenalder, som bedömmes til at være max. 75 år.

Prov nr. 23, A1702, stolphål:Ca. 20 ml ej rent ved.

20 stk. = alle, analyseret med följande resultat:

20 stk. Pinus silvestris, tall, fra gren, indre kvist?

C-14-prov: 1 stk. Pinus silvestris, tall, med en egenalder, som bedömmes til at være max. 75 år.

Prov nr. 24, A6414, stolphål i hus 3:Ca. 10 ml ej rent ved.

1 stk. = alle, analyseret med följande resultat:

1 stk. Pinus silvestris, tall, fra gren, indre kvist?

C-14-prov: 1 stk. Pinus silvestris, tall, med en egenalder, som bedömmes til at være max. 75 år.

Prov nr. 25, A5630, stolphål i hus 2:Ca. 20 ml ej rent ved.

15 stk. = alle, analyseret med följande resultat:

15 stk. Pinus silvestris, tall, fra äldre stammar.

C-14-prov: 1 stk. Pinus silvestris, tall, med en egenalder, som bedömmes til at være max. 75 år.

Prov nr. 29, A2580, stolphål i hus 5:Ca. 10 ml ej rent ved.

10 stk. = stickprov, analyseret med följande resultat:

10 stk. Pinus silvestris, tall, fra äldre stammar.

C-14-prov: 1 stk. Pinus silvestris, tall, med en egenalder, som bedömmes til at være max. 75 år.

Prov nr. 30, A2016, stolphål i hus 5:Ca. 2 ml ej rent ved.

20 stk. = alle, analyseret med följande resultat:

20 stk. Pinus silvestris, tall, fra äldre stammar.

C-14-prov: 1 stk. Pinus silvestris, tall, med en egenalder, som bedömmes til at være max. 75 år.

Prov nr. 75, A6178, stolphål i hus 7:Ca. 15 ml ej rent ved.

6 stk. = alle, analyseret med följande resultat:

6 stk. Pinus silvestris, tall, fra äldre stammar.

C-14-prov: 1 stk. Pinus silvestris, tall, med en egenalder, som bedömmes til at være max. 75 år.

Prov nr. 76, A5689, nedgrävning:Ca. 10 ml ej rent kol.

12 stk. = alle, analyseret med følgende resultat:

12 stk. Populus tremula, asp, fra yngre stammer.

C-14-prov: 1 stk. Populus tremula, asp, med en egenalder, som bedømmes til at være max. 40 år.

Prov nr. 77, A1491, hård:Ca. 70 ml ej rent ved.

10 stk. = stickprov, analyseret med følgende resultat:

10 stk. Pinus silvestris, tall, fra ældre stammer.

C-14-prov: 1 stk. Pinus silvestris, tall, med en egenalder, som bedømmes til at være max. 75 år.

Prov nr. 78, A6200, stolphål i hus 7:Ca. 50 ml ej rent ved.

1 stk. = alle, analyseret med følgende resultat:

1 stk. Pinus silvestris, tall, fra ældre stammer.

C-14-prov: 1 stk. Pinus silvestris, tall, med en egenalder, som bedømmes til at være max. 75 år.

Prov nr. 80, A2789, hård:Ca. 5 ml ej rent kol.

10 stk. = stickprov, analyseret med følgende resultat:

10 stk. Pomoideae, rönn mm, fra yngre stammer.

C-14-prov: 1 stk. Pomoideae, rönn mm, med en egenalder, som bedømmes til at være max. 40 år.

Bilaga 6

Fynd Hellby

Fnr	Kontext	Sakord	Material	Vikt (g)	Antal	Beskrivning
9	Detektorfynd	Mynt	Koppar	3	1	Gustaf IV Adolf, ej sparad
12	Detektorfynd	Knapp	Koppar	1	1	Ej sparad
14	Detektorfynd	Mynt	Koppar	3	1	1/4 Skilling
15	Detektorfynd	Mynt	Koppar	4	1	Otydbar, ej sparad
16	Detektorfynd	Kniv	Järn	2	1	Yttersta eggspetsen
17	Detektorfynd	Ten	Järn	2	1	Ögla i änden
18	Detektorfynd	Nit	Järn	22	1	
19	Detektorfynd	Ring	Järn	29	1	
87	A767	Slagg	Slagg	146	10	Husoffer?
90	A767	Ungsdel	Bränd lera	82	12	
93	A1000	Kärl	Keramik	31	4	Sekundärbränt
94	A1000	Bränd lera	Bränd lera	4	1	Ej sparad
96	A807	Kärl	Keramik	5	1	Avstruken
99	A767	Kärl	Keramik	33	1	Avstruken
102	A1000	Bränd lera	Bränd lera	13	5	Ej sparad
106	A1000	Lerklining	Bränd lera	131	6	Flera stora bitar
108	A754	Blästermunstycke	Bränd lera	286	1	Husoffer?
109	A754	Bränd lera	Bränd lera	24	4	Ej sparad
110	Lösynd	Djurben	Ben	10	1	Svinbete
112	A767	Djurben	Ben	5	5	
113	A5701	Djurben	Ben	19	1	Svinbete/käke, husoffer?
114	A2046	Djurben	Ben	14	3	
116	A1771	Djurben	Ben	2	2	
118	A1878	Djurben	Ben	3	2	
119	A2893	Djurben	Ben	48	2	

Fnr	Kontext	Sakord	Material	Vikt (g)	Antal	Beskrivning
120	A847	Djurben	Ben	14	2	
121	A6414	Djurben	Ben	37	4	
123	A831	Djurben	Ben	20	2	
124	A5689	Djurben	Ben	28	2	
125	A5360	Djurben	Ben	17	1	
126	A5630	Djurben	Ben	3	1	
127	A6178	Djurben	Ben	1	2	
128	A1685	Djurben	Ben	1	3	
129	Lösynd	Djurben	Ben	1	1	Fårtand
130	A1059	Djurben	Ben	1	2	
131	A767	Djurben	Ben	7	3	
133	A6594	Djurben	Ben	6	5	
134	A754	Djurben	Ben	3	2	
135	Detektorfynd	Mynt	Koppar	2	1	1550-1600?

Bilaga 7

Fynd Övergnista

Fnr	Kontext	Sakord	Material	Vikt (g)	Antal	Beskrivning
1	A4613	Kniv	Järn	15	1	
2	Detektorfynd	Kniv	Järn	9	1	
3	Detektorfynd	Nit	Järn	21	1	
4	Detektorfynd	Amulett	Järn	23	1	
5	Detektorfynd	Mejsel	Järn	29	1	
6	Detektorfynd	Brodd	Järn	19	1	
7	Detektorfynd	Ten	Järn	12	1	
8	Detektorfynd	Mynt	Koppar	4	1	Karl XIV Johan, ej sparad
10	Detektorfynd	Pollett	Koppar	1	1	"25", ej sparad
11	Detektorfynd	Brodd	Järn	16	1	
13	Detektorfynd	Viktlod	Brons	33	1	
20	Detektorfynd	Föremål	Bly	14	1	Recent, ej sparad
21	Detektorfynd	Nit	Järn	9	1	
22	Detektorfynd	Nit	Järn	6	1	
23	Detektorfynd	Knapp	Koppar	10	1	
24	Detektorfynd	Brodd	Järn	9	1	
25	Detektorfynd	Spets	Järn	1	1	
26	A4349	Djurben	Ben	7	1	
27	A3734	Djurben	Ben	9	3	
28	A4218	Djurben	Ben	25	2	
29	Lösynd	Djurben	Ben	5	2	
30	Lösynd	Djurben	Ben	7	2	
31	Lösynd	Djurben	Ben	69	2	
32	A7219	Djurben	Ben	15	1	
33	A7042	Djurben	Ben	24	2	
34	A7196	Djurben	Ben	7	1	
35	A4527	Djurben	Ben	2	1	
36	A4847	Djurben	Ben	11	1	
37	A7152	Djurben	Ben	26	2	
38	A2305	Djurben	Ben	58	4	
39	A7022	Djurben	Ben	53	6	

Fnr	Kontext	Sakord	Material	Vikt (g)	Antal	Beskrivning
40	A3461	Djurben	Ben	41	3	
41	Lösynd	Djurben	Ben	47	2	
42	A406	Djurben	Ben	71	10	
44	A6852	Djurben	Ben	2	2	
45	A3606	Djurben	Ben	7	2	
46	A536	Djurben	Ben	1	1	
47	Lösynd	Djurben	Ben	180	37	
48	A4439	Djurben	Ben	9	3	
49	A4232	Djurben	Ben	5	3	
50	A4410	Djurben	Ben	8	5	
51	A6665	Djurben	Ben	12	13	
52	A3582	Djurben	Ben	30	8	
53	A3761	Djurben	Ben	2	2	
54	A4659	Djurben	Ben	2	1	
55	A3596	Djurben	Ben	1	1	
57	A6651	Djurben	Ben	18	2	
58	A4955	Djurben	Ben	7	3	
59	A3744	Djurben	Ben	24	4	
60	A3708	Djurben	Ben	3	22	
61	A5093	Djurben	Ben	1	1	
62	A7677	Djurben	Ben	186	18	
63	A7689	Djurben	Ben	285	15	
64	Lösynd	Djurben	Ben	780	15	
65	A7689	Bränd lera	Bränd lera	5	2	
66	A7689	Slagg	Bränd lera	9	1	Förslaggad lera
67	A7689	Lerklining	Bränd lera	8	1	Gräsavtryck
68	A7677	Lerklining	Bränd lera	5	1	Kvistavtryck, ej sparad
69	A5093	Bränd lera	Bränd lera	10	3	
70	A3448	Vävtvngd	Bränd lera	6	1	25x20 mm
71	A3596	Bränd lera	Bränd lera	1	1	
72	A3596	Kärl	Keramik	7	3	Trolig botten
73	A3744	Kärl	Keramik	12	1	Grovt
74	A3744	Lerklining	Bränd lera	50	16	Sintrad, gräsavtryck
75	A3744	Sintrad lera	Bränd lera	17	0	
76	A3744	Bränd lera	Bränd lera	12	4	
77	A6651	Bränd lera	Bränd lera	1	1	
78	A4659	Lerklining	Bränd lera	6	2	Sintrad, ej sparad
79	A4659	Bränd lera	Bränd lera	4	1	
80	A3761	Lerklining	Bränd lera	7	2	Gräsavtryck

Fnr	Kontext	Sakord	Material	Vikt (g)	Antal	Beskrivning
81	A3761	Sintrad lera	Bränd lera	5	0	
82	A4793	Ortoceratit	Fossil	28	1	Husoffer?
83	A3582	Lerklining	Bränd lera	4	1	Ej sparad
84	A6665	Kärl	Keramik	1	1	Ej sparad
85	A6665	Lerklining	Bränd lera	18	3	Gräsavtryck
86	A4410	Sintrad lera	Bränd lera	35	0	
88	A4410	Lerklining	Bränd lera	22	12	Gräsavtryck, ej sparad
89	A3715	Sintrad lera	Bränd lera	15	5	
91	A3715	Lerklining	Bränd lera	18	4	Sintrad, gräs/ pinnavtryck
92	Lösynd	Kärl	Keramik	52	9	Avstruken
95	Lösynd	Kärl	Keramik	115	24	
97	Lösynd	Kärl	Keramik	23	1	
98	A7034	Kärl	Keramik	7	1	
100	A4232	Sintrad lera	Bränd lera	15	2	
103	A6486	Sintrad lera	Bränd lera	24	9	
104	A6486	Lerklining	Bränd lera	39	6	Sintrad, gräsavtryck
105	A536	Bränd lera	Bränd lera	9	2	
107	A3606	Kärl	Keramik	12	1	
111	A6852	Kärl	Keramik	6	1	
115	A6852	Vävttyngd	Bränd lera	12	1	36x22 mm
117	Lösynd	Kärl	Keramik	11	1	Matskorpa
122	A406	Kärl	Keramik	204	24	Matskorpa
132	A4439	Kärl	Keramik	7	1	Yngre rödgods, ej sparad
136	A5837	Djurben	Ben	7374	335	Hästgrav

Bilaga 8

Anläggningslista Hellby

A nr	A typ	Kontext	Notering	Undertyp	Planform	Längd	Bredd	Profilform	Djup	X	Y
571	Stolphål		Plandok			0,50	0,40		x	6638259,88	1607063,24
582	Hård		Plandok			0,70	0,65		x	6638264,63	1607070,60
594	Stolphål	Hus 1	Stolprest		Rund/rundad	0,68	0,68	Flat botten raka kanter	0,70	6638277,14	1607104,45
632	Stolphål	Hus 2			Rund/rundad	0,50	0,50	U-formad	0,22	6638276,56	1607105,75
642	Stolphål		Plandok			0,80	0,60		x	6638282,64	1607106,77
665	Stolphål				Rund/rundad	0,65	0,65	Skålformad	0,12	6638282,64	1607108,22
696	Stolphål	Hus 2			Rund/rundad	0,75	0,75	Skålformad	0,49	6638278,87	1607109,53
726	Stolphål	Hus 2			Rund/rundad	0,75	0,75	Skålformad	0,26	6638278,64	1607107,92
754	Stolphål	Hus 2	Blåstertynd		Rund/rundad	0,72	0,72	Skålformad	0,32	6638276,61	1607107,86
767	Stolphål	Hus 2	Skår A1674		Rund/rundad	0,58	0,58	Sluttande botten raka kanter	0,42	6638276,50	1607109,66
795	Stolphål	Hus 2			Rund/rundad	0,33	0,33	U-formad	0,36	6638276,39	1607110,38
807	Stolphål		Plandok			0,45	0,45		x	6638278,21	1607111,89
819	Hård				Rund/rundad	0,60	0,60	Skålformad	0,10	6638277,30	1607113,40
831	Nedgrävning			Avfallsgrop	Rund/rundad	0,95	0,95	Skålformad	0,28	6638276,53	1607112,90
847	Hård				Rund/rundad	1,70	1,60	Skålformad	0,28	6638274,53	1607112,60
866	Stolphål	Hus 10		Övrig	Rund/rundad	0,70	0,70	Skålformad	0,32	6638273,71	1607114,57
878	Hård				Rund/rundad	0,90	0,90	Skålformad	0,28	6638273,83	1607113,66
893	Stolphål	Hus 10		Takbrände	Rund/rundad	0,70	0,70	Flat botten sneda kanter	0,32	6638272,64	1607113,17
910	Stolphål	Hus 2			Rund/rundad	0,44	0,44	U-formad	0,38	6638274,06	1607110,12
920	Stolphål	Hus 1	Skårs av A933		Rund/rundad	1,10	1,10	U-formad	0,66	6638274,23	1607108,72
933	Stolphål	Hus 2	Skår A920	Övrig	Rund/rundad	0,60	0,60	Skålformad	0,43	6638273,68	1607108,67
966	Stolphål	Hus 2	Stolprest		Rund/rundad	0,50	0,50	U-formad	0,35	6638272,97	1607109,94

A nr	A typ	Kontext	Notering	Undertyp	Planform	Längd	Bredd	Profilform	Djup	x	y
975	Stolphål				Rund/rundad	0,57	0,57	U-formad	0,38	6638357,07	1607062,87
988	Stolphål	Hus 5	Plandok	Ingång		0,65	0,55		x	6638362,94	1607063,20
1000	Nedgrävning				Rund/rundad	0,40	0,40		0,20	6638277,58	1607102,20
1013	Stolphål	Hus 10	Skär A5418	Övrig	Rund/rundad	0,60	0,60	Skålförmad	0,15	6638277,67	1607114,91
1029	Stolphål	Hus 1			Rund/rundad	0,82	0,82	Flat botten sneda kanter	0,40	6638275,41	1607099,74
1059	Stolphål	Hus 1			Rund/rundad	0,70	0,70	Flat botten raka kanter	0,60	6638277,84	1607099,91
1092	Stolphål	Hus 2			Rund/rundad	0,55	0,55	Skålförmad	0,22	6638277,27	1607098,25
1141	Stolphål		Plandok			0,75	0,70		x	6638276,67	1607092,72
1159	Stolphål	Hus 1			Rund/rundad	0,85	0,85	Skålförmad	0,30	6638276,37	1607090,49
1273	Stolphål		Plandok			0,80	0,70		x	6638265,86	1607154,00
1337	Stolphål	Hus 3	Plandok	Gavel		0,30	0,30		x	6638286,22	1607074,66
1370	Stolphål	Hus 3	Plandok			0,35	0,35		x	6638290,67	1607072,00
1381	Stolphål	Hus 3	Plandok	Övrig		0,30	0,30		x	6638291,60	1607071,30
1393	Stolphål	Hus 3	Plandok			0,40	0,40		x	6638298,10	1607068,67
1453	Stolphål		Plandok			0,60	0,50		x	6638326,47	1607063,53
1477	Stolphål	Hus 6		Gavel	Rund/rundad	0,41	0,41	Flat botten raka kanter	0,13	6638330,41	1607062,74
1491	Hård				Rektangulär	2,35	1,75	Flack	0,12	6638336,30	1607063,84
1506	Stolphål	Högnad 11	Plandok			0,45	0,45		x	6638337,85	1607052,68
1552	Stolphål		Plandok			0,60	0,50		x	6638309,76	1607065,60
1559	Hård		Plandok			0,50	0,45		x	6638342,27	1607065,67
1575	Nedgrävning		Extensivt und	Avfallsgröp	Rund/rundad	3,00	3,00		0,40	6638354,02	1607065,93
1618	Hård		Plandok			0,80	0,50		x	6638273,01	1607121,27

A nr	A typ	Kontext	Notering	Undertyp	Planform	Längd	Bredd	Profilform	Djup	x	y
1626	Hård		Plandok			0,80	0,70		x	6638273,91	1607122,31
1645	Stolphål	Hus 10	Plandok	Takbärande		0,80	0,80		x	6638272,24	1607115,70
1661	Stolphål	Hus 10		Takbärande	Rund/rundad	0,40	0,40	U-formad	0,22	6638278,71	1607113,29
1674	Stolphål	Hus 1			Rund/rundad	1,00	1,00	Flat botten raka kanter	0,58	6638276,52	1607108,88
1685	Stolphål	Hus 1	Stolprest		Rund/rundad	0,80	0,80	Flat botten raka kanter	0,74	6638274,79	1607104,39
1702	Stolphål				Rund/rundad	0,80	0,80	Flat botten sneda kanter	0,55	6638275,28	1607103,57
1762	Stolphål	Hus 3	Plandok			0,30	0,30		x	6638296,23	1607069,06
1771	Stolphål	Hus 3		Vägg	Rund/rundad	0,70	0,70	Flat botten raka kanter	0,20	6638296,89	1607068,19
1785	Stolphål	Hus 3	Plandok			0,30	0,30		x	6638297,23	1607069,58
1797	Stolphål	Hus 3	Plandok	Vägg		0,40	0,40		x	6638302,08	1607067,35
1808	Stolphål	Hus 6		Takbärande	Rund/rundad	0,65	0,65	Skålförmad	0,20	6638329,22	1607063,54
1821	Stolphål	Hus 6		Gavel	Rund/rundad	0,33	0,33	U-formad	0,27	6638331,00	1607063,40
1869	Stolphål		Plandok			0,35	0,35		x	6638351,28	1607063,72
1878	Stolphål	Hus 5		Gavel	Rund/rundad	0,88	0,80	Flat botten sneda kanter	0,22	6638354,27	1607061,83
1892	Stolphål		Plandok			0,25	0,25		x	6638355,37	1607068,99
1903	Stolphål	Hus 5	Tegel, recent?	Gavel	Rund/rundad	0,58	0,58	Skålförmad	0,12	6638356,85	1607066,02
1919	Stolphål	Hus 5	Osäker, matjord	Gavel		0,90	0,90		x	6638356,34	1607065,21
1951	Stolphål	Hus 9	Osäker	Vägg	Rund/rundad	0,52	0,52	Skålförmad	0,12	6638358,47	1607068,77
1963	Stolphål				Rund/rundad	0,54	0,54	Skålförmad	0,11	6638358,34	1607069,74
1977	Stolphål	Hus 5	Plandok			0,30	0,25		x	6638357,94	1607065,57

A nr	A typ	Kontext	Notering	Undertyp	Planform	Längd	Bredd	Profilform	Djup	x	y
1986	Stolphål		Plandok			0,35	0,35		x	6638356,50	1607061,80
1999	Stolphål	Hus 5		Övrig	Rund/rundad	0,75	0,75	Skålformad	0,26	6638357,23	1607060,23
2016	Stolphål	Hus 5	Stolprest?	Övrig	Rund/rundad	0,62	0,62	Flat botten sneda kanter	0,22	6638358,45	1607062,11
2030	Stolphål	Hus 5		Vägg	Rund/rundad	0,84	0,75	Flat botten raka kanter	0,32	6638359,54	1607064,32
2046	Stolphål		Skärs av A2060		Rund/rundad	0,45	0,45	Skålformad	0,27	6638359,45	1607063,73
2060	Stolphål		Plandok			0,40	0,30		x	6638359,60	1607062,97
2071	Stolphål	Hus 7			Rund/rundad	0,75	0,75	Skålformad	0,30	6638358,99	1607067,52
2089	Stolphål	Hus 9		Vägg	Rund/rundad	0,45	0,45	Skålformad	0,10	6638360,07	1607067,71
2103	Stolphål	Hus 9		Vägg	Rund/rundad	0,36	0,36	Skålformad	0,08	6638360,54	1607067,35
2116	Stolphål	Hus 7			Rund/rundad	0,58	0,58	Flat botten raka kanter	0,33	6638359,74	1607069,28
2157	Stolphål	Hus 9		Vägg	Rund/rundad	0,52	0,50	Oregelbunden	0,20	6638362,35	1607066,50
2174	Stolphål	Hus 4		Takbärande	Rund/rundad	0,54	0,54	Skålformad	0,20	6638367,43	1607064,51
2187	Stolphål	Hus 8	Delundersökt	Takbärande	Rund/rundad	0,39	0,39	Skålformad	0,20	6638369,19	1607064,14
2200	Stolphål	Hus 4	Extensivt und	Takbärande	Rund/rundad	0,52	0,52		x	6638369,66	1607065,89
2216	Stolphål	Hus 4		Takbärande	Rund/rundad	0,40	0,40	Flat botten sneda kanter	0,22	6638370,78	1607063,42
2229	Stolphål				Rund/rundad	0,72	0,72	Skålformad	0,20	6638375,68	1607068,32
2242	Stolphål				Rund/rundad	0,66	0,66	Skålformad	0,25	6638374,95	1607067,06
2567	Stolphål	Hus 8	Plandok	Takbärande		0,65	0,65		x	6638366,65	1607062,86
2580	Stolphål	Hus 5	Stolprest	Gavel	Rund/rundad	0,58	0,55	Rundad botten olikf. kanter	0,40	6638353,69	1607060,52
2648	Hård				Oval	0,95	0,85	Oregelbunden	0,12	6638258,68	1607104,66

A nr	A typ	Kontext	Notering	Undertyp	Planform	Längd	Bredd	Profilmform	Djup	x	y
2692	Stolphål	Hus 10		Takbärande	Rund/rundad	0,58	0,58	U-formad	0,35	6638278,76	1607116,95
2704	Stolphål				Rund/rundad	0,58	0,58	U-formad	0,38	6638274,78	1607118,01
2726	Stolphål	Hus 2	Plandok			0,45	0,45		x	6638275,69	1607120,09
2736	Stolphål				Rund/rundad	0,36	0,36	Skålförmad	0,11	6638276,05	1607121,90
2747	Stolphål	Hus 2	Osäker, dike	Gavel		0,65	0,55		x	6638273,77	1607120,35
2768	Stolphål	Hus 2	Plandok			0,60	0,50		x	6638271,98	1607120,27
2780	Stolphål	Hus 2			Rund/rundad	0,28	0,28	Skålförmad	0,08	6638270,97	1607118,71
2789	Härd				Rund/rundad	1,00	1,00	Skålförmad	0,08	6638269,76	1607123,49
2814	Härd		Plandok		Rund/rundad	1,00	1,00		x	6638273,21	1607126,34
2823	Härd		Plandok			0,70	0,60		x	6638267,45	1607114,70
2865	Stolphål	Hus 2	Stolprest		Rund/rundad	0,45	0,45	U-formad	0,38	6638270,98	1607103,96
2876	Nedgrävning		Liknar A2893		Oval	1,70	1,20		x	6638254,60	1607118,30
2893	Nedgrävning		Osäker funktion	Avfallsgrop	Rund/rundad	0,98	0,98	Oregelbunden	0,48	6638256,99	1607118,61
2906	Stolphål		Plandok			0,90	0,50		x	6638259,63	1607118,26
2943	Stolphål	Hus 1			Rund/rundad	0,40	0,40	U-formad	0,23	6638272,72	1607101,69
2955	Stolphål	Hus 2	Osäker	Vägg	Rund/rundad	0,47	0,44		x	6638271,50	1607099,42
5160	Stolphål	Hus 1	Stolprest		Rund/rundad	1,00	1,00	Flat botten sneda kanter	0,42	6638278,80	1607091,24
5198	Stolphål	Hus 1			Rund/rundad	0,51	0,51	Skålförmad	0,12	6638274,17	1607087,70
5207	Stolphål		Osäker		Rund/rundad	0,48	0,48	Oregelbunden	0,26	6638270,21	1607086,24
5217	Stolphål	Hus 1	Plandok			0,90	0,80		x	6638279,31	1607086,26
5235	Stolphål	Hus 1		Hörn/gavel	Rund/rundad	0,75	0,75	Oregelb. botten raka kanter	0,42	6638281,75	1607084,94
5266	Stolphål	Hus 1			Rund/rundad	0,45	0,45	Skålförmad	0,20	6638273,17	1607097,37

A nr	A typ	Kontext	Notering	Undertyp	Planform	Längd	Bredd	Profilform	Djup	x	y
5350	Stolphål	Hus 2	Plandok			0,55	0,55		x	6638277,19	1607096,36
5360	Stolphål	Hus 2	Stolprest		Rund/rundad	0,50	0,50	Flat botten raka kanter	0,14	6638275,50	1607096,34
5369	Stolphål	Hus 2			Rund/rundad	0,30	0,30	Oregelbunden	0,12	6638272,09	1607095,51
5380	Stolphål	Hus 2	Trärest		Rund/rundad	0,31	0,31	U-formad	0,21	6638270,74	1607108,99
5418	Härd		Skärs av A5418		Rund/rundad	1,21	1,09	Skålformad	0,10	6638277,55	1607115,22
5436	Stolphål		Skär A1092		Rund/rundad	0,42	0,42	Flat botten raka kanter	0,12	6638277,48	1607098,64
5478	Stolphål	Hus 1	Skadat, dike		Oval	1,61	4,26	Oregelbunden	0,24	6638278,78	1607095,64
5506	Stolphål	Hus 1	Stolprest		Rund/rundad	0,62	0,62	U-formad	0,66	6638275,85	1607095,02
5521	Stolphål	Hus 1	Osäker	Vägg		0,65	0,55		x	6638280,19	1607100,36
5630	Stolphål	Hus 3	Trä	Gavel	Rund/rundad	0,44	0,44	Skålformad	0,22	6638286,02	1607072,98
5640	Stolphål	Hus 3		Vägg	Rund/rundad	0,48	0,48	Skålformad	0,24	6638287,48	1607069,84
5652	Stolphål	Hus 3	Plandok	Ingång		0,60	0,60		x	6638291,56	1607069,41
5678	Stolphål		Plandok			0,50	0,50		x	6638296,77	1607059,80
5689	Nedgrävning			Arbetsgrup	Rund/rundad	0,40	0,40	Klockformad	0,50	6638294,67	1607062,95
5701	Stolphål	Hus 3	Ev gavel	Ingång	Rund/rundad	0,74	0,74	Skålformad	0,14	6638289,63	1607069,87
5713	Stolphål	Hus 3		Gavel	Rund/rundad	0,35	0,35	Skålformad	0,14	6638285,45	1607070,31
5740	Stolphål	Hus 3		Övrig	Rund/rundad	1,00	1,00	Skålformad	0,25	6638292,65	1607074,49
5792	Stolphål		Plandok			0,40	0,30		x	6638314,82	1607057,83
5801	Härd		Plandok			0,50	0,50		x	6638315,98	1607054,68
5811	Härd		Plandok			0,60	0,50		x	6638316,84	1607055,02
5822	Stolphål	Hägnad 12	Plandok			0,30	0,30		x	6638316,98	1607053,61

A nr	A typ	Kontext	Notering	Undertyp	Planform	Längd	Bredd	Profilform	Djup	x	y
5829	Stolphål	Hägnad 12	Plandok			0,35	0,35		x	6638320,67	1607053,58
5841	Stolphål	Hus 3		Övrig	Rund/rundad	0,64	0,64	Skålfornad	0,16	6638288,80	1607075,32
5851	Stolphål	Hus 3	Plandok			0,60	0,60		x	6638289,24	1607073,48
5859	Stolphål		Plandok			0,35	0,35		x	6638316,37	1607061,75
5867	Stolphål	Hägnad 12	Plandok			0,30	0,30		x	6638319,00	1607057,11
5874	Stolphål	Hägnad 12	Plandok			0,40	0,40		x	6638322,88	1607053,13
5882	Stolphål	Hägnad 12	Plandok			0,40	0,40		x	6638325,75	1607053,00
5892	Stolphål	Hägnad 12	Plandok			0,40	0,40		x	6638320,50	1607058,82
5902	Stolphål	Hägnad 12	Plandok			0,50	0,50		x	6638320,95	1607060,89
5912	Stolphål	Hägnad 11	Plandok			0,70	0,50		x	6638327,80	1607058,08
5921	Stolphål	Hägnad 11	Plandok			0,35	0,35		x	6638330,48	1607056,53
5929	Stolphål	Hägnad 11	Plandok			0,45	0,35		x	6638335,00	1607054,22
5939	Stolphål		Plandok			0,50	0,50		x	6638335,89	1607050,73
5949	Stolphål		Plandok			0,45	0,45		x	6638360,38	1607060,75
5959	Stolphål	Hus 5		Gavel	Rund/rundad	0,60	0,60	Skålfornad	0,24	6638361,75	1607055,90
5970	Stolphål	Hus 5		Gavel	Rund/rundad	0,52	0,52	Skålfornad	0,28	6638362,60	1607057,65
5981	Stolphål	Hus 5		Gavel	Rund/rundad	0,52	0,52	Skålfornad	0,22	6638363,74	1607059,73
5992	Stolphål	Hus 5		Gavel	Rund/rundad	0,70	0,70	Skålfornad	0,20	6638364,61	1607061,58
6003	Stolphål	Hus 5	Plandok	Ingång		0,30	0,30		x	6638364,29	1607062,48

A nr	A typ	Kontext	Notering	Undertyp	Planform	Längd	Bredd	Profilform	Djup	x	y
6010	Stolphål	Hus 8	Plandok	Takbärande		0,50	0,50		x	6638367,07	1607061,35
6020	Stolphål	Hus 4	Plandok	Vägg		0,40	0,40		x	6638367,67	1607061,46
6029	Stolphål	Hus 4	Delundersökt	Takbärande	Rund/rundad	0,36	0,36	Skålformad	0,20	6638368,89	1607062,02
6037	Stolphål	Hus 4	Extensivt und	Takbärande	Rund/rundad	0,29	0,29		x	6638369,51	1607060,49
6046	Stolphål	Hus 4		Takbärande	Rund/rundad	0,70	0,70	U-formad	0,50	6638370,32	1607059,05
6056	Stolphål	Hus 8	Skadat	Takbärande		0,65	0,50		x	6638370,89	1607064,61
6076	Stolphål	Hus 8	Skadat	Takbärande		0,65	0,65		x	6638371,97	1607062,55
6087	Stolphål	Hus 4	Extensivt und	Takbärande	Rund/rundad	0,65	0,65		x	6638371,91	1607061,61
6099	Stolphål	Hus 4		Takbärande	Rund/rundad	0,55	0,55	Skålformad	0,20	6638372,72	1607059,94
6108	Stolphål	Hus 4	Plandok	Vägg		0,30	0,30		x	6638373,10	1607061,62
6116	Nedgrävning		Plandok		Rund/rundad	0,75	0,75		x	6638375,69	1607060,19
6128	Stolphål				Rund/rundad	0,45	0,45	U-formad	0,18	6638367,50	1607071,26
6137	Stolphål				Rund/rundad	0,45	0,45	Skålformad	0,08	6638366,63	1607071,11
6146	Stolphål				Rund/rundad	0,50	0,50	Skålformad	0,08	6638365,56	1607071,85
6157	Stolphål	Hus 9	Plandok	Vägg		0,45	0,40		x	6638364,73	1607070,96
6167	Stolphål	Hus 9		Vägg	Rund/rundad	0,60	0,60	Rundad botten olikf. kanter	0,48	6638363,20	1607072,16
6178	Stolphål	Hus 7	Stolprest		Rund/rundad	0,65	0,57	Skålformad	0,29	6638361,37	1607073,39
6189	Stolphål	Hus 9		Vägg	Rund/rundad	0,70	0,70	Rundad botten raka kanter	0,38	6638360,44	1607073,12
6200	Stolphål	Hus 7	Stolprest		Rund/rundad	0,82	0,82	Skålformad	0,22	6638360,41	1607071,38
6251	Stolphål	Hus 9		Vägg	Rund/rundad	0,50	0,50	Skålformad	0,13	6638359,75	1607071,63
6262	Stolphål				Oval	0,80	0,50	Flack	0,26	6638358,66	1607072,29
6275	Stolphål		Plandok			0,60	0,60		x	6638356,63	1607069,93
6287	Stolphål		Plandok			0,40	0,30		x	6638355,24	1607071,29
6296	Stolphål		Plandok			0,30	0,30		x	6638354,66	1607070,13

A nr	A typ	Kontext	Notering	Undertyp	Planform	Längd	Bredd	Profiform	Djup	x	y
6304	Stolphål	Hus 7	Plandok			0,90	0,70		x	6638352,77	1607069,62
6318	Nedgrävning		Plandok		Oval	1,00	0,85		x	6638351,30	1607069,70
6331	Stolphål		Plandok			0,20	0,10		x	6638351,04	1607069,22
6414	Stolphål	Hus 3		Övrig	Rund/rundad	0,46	0,46	Skålfornad	0,24	6638288,14	1607072,69
6436	Stolphål	Hus 3		Gavel	Rund/rundad	0,35	0,35	Skålfornad	0,16	6638286,95	1607078,14
6444	Stolphål	Hus 3			Rund/rundad	0,30	0,30	Skålfornad	0,10	6638287,89	1607078,43
6452	Stolphål	Hus 3		Vägg	Rund/rundad	0,60	0,60	Skålfornad	0,24	6638289,25	1607077,74
6594	Stolphål	Hus 5		Vägg	Rund/rundad	0,73	0,73	Skålfornad	0,40	6638356,23	1607068,46
6884	Stolphål	Hus 6	Plandok	Takbärande		0,65	0,50		x	6638325,21	1607066,40
6894	Nedgrävning		Plandok		Rund/rundad	0,55	0,45		x	6638325,85	1607066,66
6903	Stolphål	Hus 6		Takbärande	Rund/rundad	0,66	0,66	U-fornad	0,40	6638327,19	1607065,06
6915	Stolphål	Hus 6		Takbärande	Rund/rundad	0,54	0,54	U-fornad	0,28	6638329,28	1607066,74
6922	Stolphål	Konstr. 13			Rund/rundad	0,42	0,42	Skålfornad	0,18	6638328,85	1607065,65
6933	Stolphål	Hus 6		Övrig	Rund/rundad	0,40	0,40	U-fornad	0,18	6638329,42	1607065,80
6943	Stolphål	Konstr. 13			Rund/rundad	0,60	0,60	U-fornad	0,36	6638329,99	1607065,63
6954	Stolphål	Konstr. 13			Rund/rundad	0,50	0,50	Skålfornad	0,25	6638332,52	1607065,49
6965	Stolphål	Hus 6		Gavel	Rund/rundad	0,58	0,58	Skålfornad	0,28	6638332,28	1607064,91
6979	Stolphål	Konstr. 13			Rund/rundad	0,50	0,50	Skålfornad	0,25	6638333,55	1607065,44
7004	Stolphål	Hus 6		Övrig	Rund/rundad	0,38	0,38	Skålfornad	0,16	6638330,52	1607065,16

Bilaga 9

Anläggningslista Övergnista

A nr	A typ	Kontext	Notering	Undertyp	Planform	Längd	Bredd	Profilform	Djup	x	y
238	Härd		FU		Rund/rundad	0,76	0,76	Skålformad	0,08	6638715,1	1606821,47
281	Stolphäl	Hus 16	FU	Vägg	Rund/rundad	0,25	0,25	Flat botten raka kanter	0,08	6638715,03	1606826,91
295	Stolphäl		FU		Rund/rundad	0,35	0,35	Flat botten olikform. kanter	0,18	6638714,41	1606826,78
315	Stolphäl		FU	Ingång	Rund/rundad	0,2	0,2	Flat botten sneda kanter	0,08	6638717,2	1606830,41
323	Mörkfärgning		Plandok. FU		Oval	1,35	1			6638718,05	1606830,76
335	Stolphäl		FU		Rund/rundad	0,47	0,47	Oregelbunden	0,09	6638717,02	1606830,95
355	Härd		FU		Rund/rundad	0,54	0,54	Flack	0,02	6638716,25	1606833,17
375	Mörkfärgning		Plandok. FU		Oval	0,87	0,78			6638737,53	1606890,03
393	Härd		FU		Oval	1,4	1,1	Skålformad	0,2	6638740,1	1606908,95
406	K-lager		Plandok. FU		Oval	2,67	1,73			6638719,58	1606841,3
420	Stolphäl		FU		Rund/rundad	0,38	0,38	Skålformad	0,1	6638715,93	1606831,08
457	Härd		FU		Rund/rundad	1,05	0,93	Skålformad	0,12	6638737,87	1606968,49
470	Nedgrävning		FU		Oval	0,66	0,51	Oregelbunden	0,12	6638737,2	1606969,38
505	Stolphäl	Hägnad 22	Plandok. FU		Oval	0,42	0,34			6638730,18	1606863,67
517	Stolphäl	Hägnad 22	Plandok. FU		Rund/rundad	0,22	0,22			6638729,95	1606864,4
531	Stolphäl	Hus 20	Plandok. FU	Vägg	Oval	0,5	0,3			6638729,04	1606862,47
536	Stolphäl	Hus 15	FU	Vägg	Rund/rundad	1,17	1,1	Skålformad	0,44	6638730,37	1606865,73
551	Stolphäl	Hus 15	FU	Vägg	Rund/rundad	0,6	0,6	Rundad botten olikf. kanter	0,28	6638730,89	1606866,43
2268	Stolphäl		Plandok. FU		Rund/rundad	0,2	0,2			6638713,89	1606821,99
2281	Stolphäl		Plandok. FU		Rund/rundad	0,24	0,22			6638714,98	1606826,26

A nr	A typ	Kontext	Notering	Undertyp	Planform	Längd	Bredd	Profilform	Djup	x	y
2305	Stolphål	Hus 20	FU	Vägg	Rund/rundad	0,67	0,67	Flat botten sneda kanter	0,44	6638729,47	1606863,43
2319	Stolphål		FU		Rund/rundad	0,34	0,34	Skålförmad	0,1	6638728,78	1606865,67
2397	Stolphål	Hus 20	Plandok. FU	Vägg	Oval	0,5	0,4			6638727,88	1606863,89
2413	K-lager		FU		Oval	4,5	3		0,2	6638728,45	1606854,73
2440	Stolphål		Plandok. FU		Oval	0,2	0,15			6638726,02	1606854,88
2448	Stolphål	Hus 23	FU		Rund/rundad	0,4	0,4	U-formad	0,3	6638726,9	1606854,52
2461	Stolphål		FU		Rund/rundad	0,5	0,5	Skålförmad	0,15	6638726,52	1606854,1
2473	Stolphål	Hus 23	Plandok. FU		Oval	0,5	0,4			6638726,01	1606853,46
2491	Stolphål		FU, trä		Rund/rundad	0,5	0,5	U-formad	0,34	6638727	1606853,44
2541	Stolphål		FU		Rund/rundad	0,45	0,45	U-formad	0,18	6638727,53	1606855,38
3328	Stolphål				Rund/rundad	0,8	0,8	Flat botten raka kanter	0,33	6638734,97	1606874,45
3345	Stolphål				Rund/rundad	0,7	0,7	Flat botten raka kanter	0,39	6638735,7	1606874,36
3402	Stolphål	Hus 15		Vägg	Rund/rundad	0,85	0,85	Flat botten raka kanter	0,56	6638734,47	1606873,22
3448	Stolphål	Hus 15		Vägg	Rund/rundad	0,8	0,8	Flat botten olikform. kanter	0,3	6638734,27	1606872,49
3461	Stolphål				Rund/rundad	1	1	Skålförmad	0,3	6638733,17	1606872,59
3531	Stolphål	Hus 15		Vägg	Oval	0,8	0,5	Flat botten raka kanter	0,55	6638735,95	1606872,38
3568	Stolphål				Rund/rundad	0,7	0,7	Flat botten raka kanter	0,27	6638735,54	1606870,93
3582	Stolphål	Hus 15		Vägg	Oval	1,2	1	Flat botten olikform. kanter	0,46	6638732,97	1606870,57

A nr	A typ	Kontext	Notering	Undertyp	Planform	Längd	Bredd	Profilform	Djup	x	y
3596	Stolphål	Hus 15		Vägg	Oregelbunden	1	0,6	Skålformad	0,33	6638732,48	1606869,4
3606	Stolphål				Oval	0,8	0,6	Oregelbunden	0,28	6638731,76	1606869,17
3615	Nedgrävning		Plandok.		Rund/rundad	1,35	1,3			6638733,48	1606868,5
3628	Stolphål				Oval	0,65	0,55	Flat botten sneda kanter	0,26	6638735,34	1606869,99
3638	Stolphål		Plandok.		Oval	0,3	0,25			6638732,63	1606881,16
3677	Stolphål		Plandok.		Oval	0,8	0,6			6638734,97	1606866,22
3699	Stolphål		Plandok.		Rund/rundad	0,2	0,2			6638732,02	1606867,15
3708	Stolphål				Rund/rundad	0,4	0,4	Flat botten sneda kanter	0,12	6638731,99	1606868,07
3715	Stolphål	Hus 15		Vägg	Rund/rundad	0,9	0,9	Skålformad	0,22	6638731,61	1606867,91
3734	Stolphål				Rund/rundad	0,6	0,6	Flat botten raka kanter	0,54	6638730,8	1606867,8
3744	Stolphål	Hus 15		Vägg	Rund/rundad	0,7	0,7	Skålformad	0,3	6638731,39	1606867,24
3761	Stolphål	Hus 15		Vägg	Rund/rundad	0,9	0,9	Flat botten sneda kanter	0,34	6638732,37	1606864,35
3773	Stolphål				Rund/rundad	0,4	0,4	Skålformad	0,2	6638733,26	1606864,97
3796	Stolphål		Plandok.		Oval	0,35	0,3			6638731,86	1606863,89
3817	Stolphål	Hus 15		Vägg	Rund/rundad	0,7	0,7	Flat botten raka kanter	0,48	6638734,12	1606863,44
3845	Härd				Rektangulär	1,75	1,65			6638723,34	1606879,86
3868	Stolphål		Plandok.		Rund/rundad	0,4	0,4			6638726,94	1606875,27
3878	Stolphål				Oval	0,7	0,6	Flat botten raka kanter	0,36	6638728,08	1606874,42
3891	Stolphål				Oval	1	0,6	U-formad	0,24	6638726,8	1606874,34

A nr	A typ	Kontext	Notering	Undertyp	Planform	Längd	Bredd	Profilform	Djup	x	y
3913	Stolphål		Plandok.		Oval	0,65	0,6			6638724,88	1606872,16
3926	Nedgrävning		Plandok.		Oval	2,25	1,7			6638723,89	1606870,19
3949	Härd				Rektangulär	0,5	0,5	Skålförmad	0,15	6638724,2	1606868,79
4004	Härd				Oval	0,7	0,55	Skålförmad	0,15	6638720,7	1606862,16
4019	Härd		Plandok.		Oval	1,34	1			6638716,67	1606862,67
4037	Stolphål				Rund/rundad	0,23	0,23	Skålförmad	0,1	6638722,59	1606859,82
4050	Stolphål				Rund/rundad	0,27	0,27	U-förmad	0,15	6638721,78	1606859,77
4071	Stolphål		Plandok.		Rund/rundad	0,2	0,2			6638716,45	1606861,3
4081	Stolphål				Rund/rundad	0,25	0,25	U-förmad	0,21	6638719,18	1606857,04
4094	Nedgrävning		Plandok.		Oval	0,85	0,65			6638718,67	1606856,32
4141	Härd		Plandok.		Rund/rundad	0,7	0,7	Flack	0,05	6638715,26	1606855,07
4156	Härd				Rektangulär	0,8	0,5		0,1	6638716,28	1606853,28
4186	Härd		Plandok.		Oval	1,34	1,12			6638713,52	1606852,9
4199	Härd		Plandok.		Rund/rundad	0,45	0,45			6638707,01	1606850,26
4210	Härd		Plandok.		Oval	0,7	0,53			6638722,88	1606855,1
4218	Stolphål	Hus 23			Oval	0,7	0,5	Flat botten raka kanter	0,2	6638725,55	1606856,12
4232	Stolphål				Rund/rundad	0,67	0,67	Flat botten olikform. kanter	0,32	6638728,61	1606858,42
4245	Stolphål	Hägnad 22	Plandok.		Rund/rundad	0,45	0,45			6638730,93	1606859,39
4257	Härd				Oval	0,85	0,75	Skålförmad	0,13	6638733,07	1606859,05
4288	Stolphål		Plandok.		Oval	0,57	0,47			6638730,27	1606857,65
4320	Stolphål		Osäker		Rund/rundad	0,85	0,85	Skålförmad	0,24	6638731,12	1606857,51
4336	Stolphål	Hägnad 22			Rund/rundad	0,4	0,4	Flat botten raka kanter	0,16	6638731,84	1606857,27

A nr	A typ	Kontext	Notering	Undertyp	Planform	Längd	Bredd	Profilform	Djup	x	y
4349	Stolphål	Hus 23			Rund/rundad	0,5	0,5	U-formad	0,33	6638724,68	1606855,12
4362	Stolphål				Rund/rundad	0,5	0,5	Skålformad	0,2	6638725,26	1606854,86
4377	Stolphål		Plandok.		Rund/rundad	0,5	0,5			6638725,23	1606854,33
4410	Nedgrävning				Oval	0,9	0,7	Skålformad	0,4	6638727,8	1606850,01
4439	Stolphål				Oval	1	0,7	Skålformad	0,3	6638725,78	1606850,57
4466	Hård		Plandok.		Rund/rundad	0,98	0,94			6638722,34	1606850,07
4485	Stolphål	Hus 19		Vägg	Rund/rundad	0,35	0,35	U-formad	0,27	6638722,26	1606852,3
4498	Stolphål	Hus 19		Vägg	Rund/rundad	0,6	0,6	Skålformad	0,12	6638719,09	1606849,28
4512	Stolphål				Rund/rundad	0,44	0,44	U-formad	0,4	6638718,61	1606848,29
4527	Stolphål	Hus 19		Ingång	Rund/rundad	0,34	0,34	U-formad	0,28	6638717,99	1606849,38
4539	Stolphål	Hus 19		Ingång	Rund/rundad	0,34	0,34	U-formad	0,14	6638716,74	1606848,78
4552	Stolphål	Hus 18		Vägg	Rund/rundad	0,3	0,3	Skålformad	0,12	6638716,3	1606850,59
4565	Stolphål		Plandok.		Oval	0,25	0,2		0	6638715,08	1606849,92
4576	Stolphål				Rund/rundad	0,6	0,6	Skålformad	0,12	6638722,21	1606848,78
4588	Stolphål	Hus 19		Vägg	Rund/rundad	0,25	0,25	U-formad	0,25	6638724,49	1606848,36
4597	Stolphål		Plandok.		Oval	0,8	0,6			6638711,15	1606849,8
4613	K-lager		Plandok.		Oval	1,76	1,07			6638724,9	1606849,43
4659	Nedgrävning				Oval	1	0,7	Oregelb. Botten, raka kanter	0,29	6638725,37	1606848,16
4679	Nedgrävning				Oval	0,7	0,5	Skålformad	0,24	6638725,12	1606847,51
4695	Stolphål		Plandok.		Oval	0,6	0,4			6638725,78	1606847,34
4714	Stolphål				Rund/rundad	0,25	0,25	U-formad	0,24	6638726	1606847,84
4726	Hård				Rund/rundad	0,4	0,4	Skålformad	0,14	6638726,34	1606846,44
4739	Nedgrävning	Hus 19	Plandok.		Oval	0,77	0,7			6638729,03	1606842,17

A nr	A typ	Kontext	Notering	Undertyp	Planform	Längd	Bredd	Profilform	Djup	x	y
4755	Stolphål	Hus 19	Plandok.	Vägg	Rund/rundad	0,55	0,55			6638721,82	1606846,49
4766	Stolphål	Hus 18		Vägg	Rund/rundad	0,72	0,72	Skålförmad	0,3	6638720,35	1606845,27
4793	Stolphål	Hus 19		Vägg	Rund/rundad	0,35	0,35	U-förmad	0,22	6638714,92	1606846,59
4805	Stolphål	Hus 18		Vägg	Rund/rundad	0,3	0,3	U-förmad	0,18	6638712,94	1606848,07
4814	Hård		Plandok.		Oval	0,88	0,77			6638712,54	1606848,91
4830	Stolphål		Plandok.		Oval	0,6	0,43			6638712,14	1606842,76
4838	Stolphål		Plandok.		Oval	0,33	0,21			6638710,06	1606847,07
4847	Stolphål	Hus 19		Vägg	Rund/rundad	0,35	0,35	Flat botten sneda kanter	0,22	6638717,39	1606842,82
4858	Stolphål	Hus 18	Plandok.	Vägg	Rund/rundad	0,5	0,5			6638716,92	1606842,7
4869	Stolphål	Hägnad 21			Rund/rundad	0,4	0,4	Skålförmad	0,34	6638717,26	1606841,51
4914	Nedgrävning				Rektangulär	0,45	0,45	Skålförmad	0,22	6638714,58	1606836,96
4924	K-lager				Oval	2,04	1,29			6638713,03	1606835,71
4947	Stolphål				Rund/rundad	0,37	0,37	U-förmad	0,14	6638714,29	1606835,3
4955	Stolphål				Rund/rundad	0,48	0,48	Skålförmad	0,14	6638713,79	1606833,85
4967	Stolphål	Hägnad 21			Rund/rundad	0,46	0,46	Flat botten raka kanter	0,18	6638714,82	1606833,99
4977	Stolphål	Hus 16		Vägg	Rund/rundad	0,45	0,45	Skålförmad	0,19	6638714,14	1606829,66
4987	Stolphål	Hägnad 21	Plandok.		Oval	0,32	0,25		0	6638713,81	1606830,19
4995	Stolphål	Hus 16		Vägg	Rund/rundad	0,46	0,46	Skålförmad	0,12	6638712,61	1606829,51
5007	Stolphål		Plandok.		Oval	0,43	0,33			6638713,99	1606827,66
5016	Stolphål	Hus 16		Vägg	Rund/rundad	0,4	0,4	U-förmad	0,2	6638713,67	1606826,48
5027	Hård				Rektangulär	0,4	0,4	Skålförmad	0,06	6638710,63	1606823,88

A nr	A typ	Kontext	Notering	Undertyp	Planform	Längd	Bredd	Profilform	Djup	x	y
5039	Stolphål		Plandok.		Rund/rundad	0,52	0,47			6638705,45	1606824,08
5050	Stolphål				Rund/rundad	0,4	0,4	U-formad	0,22	6638719,12	1606813,24
5060	Stolphål	Hus 14		Vägg	Rund/rundad	0,3	0,3	Flat botten olikform. kanter	0,1	6638718,04	1606815,52
5068	Stolphål	Hus 14		Takbårare	Rund/rundad	0,2	0,2	Flat botten sneda kanter	0,12	6638721,76	1606815,01
5074	Stolphål	Hus 14		Ingång	Rund/rundad	0,3	0,3	Flat botten sneda kanter	0,08	6638721,82	1606816,58
5083	Stolphål	Hus 14		Takbårare	Rund/rundad	0,35	0,35	Flat botten raka kanter	0,16	6638719,12	1606818,32
5093	Nedgrävning		Störd av dike		Oval	1	0,5	Flat botten, raka kanter		6638716,94	1606821,79
5103	Nedgrävning				Rund/rundad	1,15	1,15	Flat botten, raka kanter	0,16	6638720,52	1606819,48
5120	Nedgrävning		Osäker		Rektangulär	1	1	Skålformad	0,14	6638723,45	1606818,93
5132	Nedgrävning				Rund/rundad	0,55	0,55		0,07	6638723,74	1606820,9
5637	Nedgrävning				Avlång	1,6	0,4			6638735	1606872,48
6486	Nedgrävning				Oval	0,75	0,6	Skålformad	0,2	6638735,38	1606875,31
6578	Stolpförgrävning				Oregelbunden	0,25	0,07			6638734,76	1606866,32
6641	Stolphål	Hågnad 22	Plandok.		Oval	0,38	0,29		0	6638730,62	1606861,61
6651	Stolphål	Hus 20		Vägg	Rund/rundad	0,65	0,65	Flat botten sneda kanter	0,18	6638727,35	1606862,25
6665	Stolphål				Rund/rundad	0,8	0,8	Trattformad plan botten	0,66	6638728,78	1606861,41
6704	Stolphål	Hus 14		Takbårare	Rund/rundad	0,25	0,25	U-formad	0,13	6638720,64	1606813,75

A nr	A typ	Kontext	Notering	Undertyp	Planform	Längd	Bredd	Profiform	Djup	x	y
6712	Stolphål	Hus 14		Takbärare	Oval	0,85	0,45	Skålförmad	0,21	6638718,17	1606816,78
6725	Stolphål				Oval	0,9	0,7	Flat botten raka kanter	0,17	6638719,89	1606817,69
6740	Stolphål	Hus 14		Ingång	Rund/rundad	0,35	0,35	Skålförmad	0,14	6638721,42	1606817,16
6751	Stolphål				Rund/rundad	0,3	0,3	U-förmad	0,28	6638720,83	1606822,15
6788	Härd				Rektangulär	1,15	1,15	Skålförmad	0,18	6638719,96	1606825,77
6805	Stolphål	Hågnad 21			Rund/rundad	0,5	0,5	Skålförmad	0,15	6638716,3	1606837,93
6817	Stolphål				Rund/rundad	0,44	0,44	U-förmad	0,19	6638721,21	1606826,43
6827	Stolphål				Rund/rundad	0,21	0,21	U-förmad	0,18	6638721,5	1606826,69
6836	Stolphål	Hus 17		Vägg	Oval	0,8	0,55	Skålförmad	0,2	6638722,96	1606825,99
6852	Stolphål				Rund/rundad	0,7	0,7	Skålförmad	0,2	6638722,08	1606842,5
6868	Härd				Oval	0,85	0,8	Skålförmad	0,16	6638722,04	1606841,15
7022	Stolphål	Hus 17		Vägg	Rund/rundad	1,05	1,05	U-förmad	0,55	6638724,33	1606824,86
7034	Stolphål	Hus 17		Vägg	Rund/rundad	0,45	0,45	Skålförmad	0,12	6638723,4	1606826,93
7042	Stolphål	Hus 17		Vägg	Rund/rundad	1	1	Flat botten sneda kanter	0,26	6638724,16	1606827,89
7063	Stolphål	Hus 16		Vägg	Rund/rundad	0,43	0,43	Flat botten sneda kanter	0,25	6638723,22	1606828,57
7076	Stolphål				Rund/rundad	0,55	0,55	Skålförmad	0,17	6638723,79	1606828,65
7088	Stolphål				Rund/rundad	0,66	0,66	Skålförmad	0,24	6638724,15	1606829,45
7112	Stolphål	Hus 16		Vägg	Rund/rundad	0,38	0,38	Skålförmad	0,12	6638720,01	1606827,85
7119	Stolphål				Rund/rundad	0,48	0,48	Oregelbunden	0,15	6638720,47	1606829,68
7130	Stolphål	Hus 16			Rund/rundad	0,4	0,4	Skålförmad	0,18	6638717,99	1606830,59
7141	Stolphål	Hus 16		Vägg	Rund/rundad	0,35	0,35	U-förmad	0,11	6638719,62	1606830,75

A nr	A typ	Kontext	Notering	Undertyp	Planform	Längd	Bredd	Profilform	Djup	x	y
7152	Stolphål				Rund/rundad	1,08	1,08	Skålförmad	0,2	6638721,48	1606831,06
7171	Stolphål	Hus 16		Vägg	Rund/rundad	0,72	0,72	Flat botten raka kanter	0,3	6638722,95	1606831,17
7182	Nedgrävning				Oval	0,94	0,7	Skålförmad	0,14	6638719,86	1606833,25
7196	Stolphål				Rund/rundad	0,56	0,56	Flat botten raka kanter	0,39	6638721,41	1606832,63
7206	Stolphål				Rund/rundad	0,64	0,64	Flat botten raka kanter	0,14	6638722,87	1606833,09
7219	Stolphål				Rund/rundad	0,64	0,64	Flat botten raka kanter	0,17	6638722,94	1606833,89
7230	Stolphål				Rund/rundad	0,35	0,35	Flat botten sneda kanter	0,2	6638724,18	1606833,21
7239	Stolphål				Oval	1,12	0,94	Flack	0,09	6638726,85	1606834,31
7264	Stolphål				Oval	0,28	0,28	U-förmad	0,12	6638723,52	1606832,67
7273	K-lager				Rund/rundad	0,74	0,72		0,3	6638724,12	1606840,37
7287	Klager				Rund/rundad	0,77	0,69		0,3	6638724,85	1606838,9
7300	Stolphål				Rund/rundad	0,35	0,35	U-förmad	0,38	6638715,19	1606862,13
7389	Stolphål				Rund/rundad	0,25	0,25	U-förmad	0,22	6638722,11	1606823,19
7656	Stolphål	Hus 17	Plandok.	Vägg	Oval	0,8	0,7			6638726,07	1606832,09
7669	Stolphål				Rund/rundad	0,6	0,6	Skålförmad	0,27	6638726,72	1606831,17
7677	Nedgrävning				Rund/rundad	1,02	1,02	Skålförmad	0,48	6638726,79	1606831,95
7689	Stolphål	Hus 17		Vägg	Oval	0,86	0,57	Flat botten sneda kanter	0,18	6638726,94	1606833,04
20020	Nedgrävning				Oval	0,88	0,76	Rundad botten raka kanter	0,36	6638726,24	1606846,51